ΤΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗ Π. ΠΡΟΕΔΡΟΥ
(1918-1922)

Χρήστος Π. Προέδρου

Το στρατιωτικό ημερολόγιο του Μαργαρίτη Π. Προέδρου, παππού μου, παρουσιάζει λογοτεχνικό και ιστορικό ενδιαφέρον, γι' αυτό κι αποφάσισα να το δημοσιεύσουμε με την παρότρυνση του κ. Κων/νου Χιόνη, τον οποίο και ευχαριστώ. Η πρωτοτυπία του ημερολογίου αυτού έγκειται στο γεγονός ότι έχει γραφεί σε έμμετρο λόγο από ένα στρατιώτη, απόφοιτο της αστικής σχολής Κάστρου. Μέσα από τις σελίδες του παρελαύνουν και καταγράφονται όλες οι στρατιωτικές επιχειρήσεις που πραγματοποίησε η μεραρχία του συντάκτη του ημερολογίου, ο οποίος έλαβε μέρος στις επιχειρήσεις αυτές και υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας των γεγονότων στην Ουκρανία και στη Μικρά Ασία. Έτσι το ημερολόγιο αποκτά σήμερα μεγαλύτερο ενδιαφέρον, γιατί έρχεται να σημπληρώσει και να διαφωτίσει με τα νέα στοιχεία του, ακόμα περισσότερο το ημερολόγιο του Νίκου Βασιλικού, που έχει δημοσιευθεί στον 11ο τόμο των «Θασιακών».

Ο Μαργαρίτης Π. Προέδρου γεννήθηκε στο Κάστρο της Θάσου την 1η Νοεμβρίου 1898. Η εντολή της κατάταξής του στο στρατό ήλθε στις 8.5.1918 και την άλλη μέρα παρουσιάστηκε μαζί μ' άλλους Θασίους στο Λιμένα της Θάσου, όπου υπήρχε ένας ελληνικός λόχος και διέμενε ακόμα γαλλικός στρατός. Κάθησε λίγες μέρες στο Λιμένα και με πλοιάριο, που συνοδευόταν από ένα άλλο εξοπλισμένο αγγλικό πλοιάριο, για το φόβο των γερμανικών υποβρυχίων, μεταφέρθηκε στη Θεσσαλονίκη, όπου και παρέμεινε για λίγους μήνες στα έμπεδα της Τούμπας. Ύστερα από μια τρίμηνη εξαντλητική εκπαίδευση, εγκατέλειψε τη Θεσσαλονίκη και έφθασε στα Βρασνά με μια συνεχή πορεία τεσσάρων ημερών, όπου ήταν εγκατεστημένο το 34ο σύνταγμά του. Στη συνέχεια μετακινήθηκε για το Σταυρό Χαλκιδικής, απ' όπου και αναχώρησε στις 3.1.1919 για την Οδησσό με το ρωσικό πλοίο «Τίγρις». Το τάγμα του Μαργαρίτη Προέδρου αναχώρησε από την Οδησσό στις 15.1.1919 για να μεταβεί στη Χερσώνα, όπου έμελλε να συγκεντρωθεί όλη η μεραρχία τους. Στη Χερσώνα δόθηκε η πιο σκληρή μάχη με μεγάλες απώλειες και από τα δύο μέρη. Το τάγμα του Μαργαρίτη Προέδρου βρέθηκε σε πολύ δύσκολη θέση και γλίτωσε με την παρέμβαση δύο άλλων ελληνικών ταγμάτων που άνοιξαν το δρόμο για τη σωτήρια

υποχώρησή του. Τη νύχτα αναχώρησαν για Οδησσό, όπου παρέμειναν μέχρι τέλη Μαρτίου 1919, οπότε κατέφθασε η διαταγή της εγκατάλειψης της Ουκρανίας και της απόσυρσής τους στο έδαφος της Ρουμανίας. Δραματική ήταν η υποχώρησή τους μέσα από τις βάλτες του ποταμού Δνειστέρου για να φθάσουν στη Βεσσαραβία, όπου και παρέμειναν άλλους τρεις μήνες. Όταν τους αντικατέστησε ο ρουμανικός στρατός, αναχώρησαν για τη Σμύρνη, όπου τους ανέμενε άλλη μια πολυχρόνια στρατιωτική επιχείρηση.

Στο ημερολόγιό του καταγράφονται όλα τα γεγονότα που έζησε και περιγράφονται όλες οι μάχες που έλαβε μέρος με νέα δικά του προσωπικά στοιχεία που διαφωτίζουν το νεότερο αυτό ιστορικό δράμα, που σφράγισε το τέλος του ελληνισμού της Μικράς Ασίας με οδυνηρές συνέπειες όχι μόνο για τη μοίρα των δημιουργών τους αλλά και των απογόνων τους.

Οι περιγραφές των μαχών του Μαργαρίτη Προέδρου δίνουν ένα τόνο αισιοδοξίας για το αίσιο τέλος των επιχειρήσεων του ελληνικού στρατού, σε σχέση με τις περιγραφές που μας δίνει ο Νίκος Βασιλικός στο ημερολόγιό του, όπου διάχυτη είναι η απαισιοδοξία του για την αίσια έκβαση της όλης στρατιωτικής εξόρμησης. Ο Μαργαρίτης Προέδρου προσγειώνεται, όταν έσπασε το μέτωπο και κατέφθασε η διαταγή της γενικής υποχώρησης του ελληνικού στρατού, που κατέληξε, τελικά, σε άτακτη φυγή.

Η υποχώρηση περιγράφεται με κάθε λεπτομέρεια. Οι δυσκολίες αντιμετωπίζονται, οι κίνδυνοι ξεπερνιούνται για να φθάσει στον Τσεσμέ, όπου μαζί μ' άλλους στρατιώτες πέρασε για τη Χίο, από τη Χίο στη Λέσβο και ύστερα στη Θάσο.

Στο τέλος του ημερολογίου του παραθέτει, πολύ σύντομα βέβαια, και τα γεγονότα που έζησε κατά την επιστράτευσή του στον ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940-1941. Είχε καταταγεί στις 28.10.1940 και απολύθηκε στις 28 Απριλίου 1941. Η τελευταία αυτή καταγραφή του ελληνοϊταλικού πολέμου είναι γραμμένη σε πεζό λόγο σε σχέση με τις προηγούμενες καταγραφές που αναφέρονται στα γεγονότα της Ουκρανίας και Μικράς Ασίας, που είναι γραμμένα σε έμμετρο λόγο.

Επειδή το στρατιωτικό ημερολόγιο του παππού μου παρουσιάζει ενδιαφέρον, γι' αυτό και προβαίνουμε στην έκδοσή του, γιατί πιστεύουμε ότι ο συντάκτης του και πηγαία λογοτεχνική έμπνευση διαθέτει και ενδιαφέρουσες ιστορικές πληροφορίες παρέχει, που θα αποτελέσουν στο μέλλον βασική πηγή για τους ερευνητές αυτής της ιστορικής περιόδου. Με την πίστη μας αυτή δίνουμε το ημερολόγιο του Μαργαρίτη Προέδρου στη δημοσιότητα. Δεν κάναμε καμιά αλλαγή στο κείμενο. Διορθώσαμε μόνο την ορθογραφία και συμπληρώσαμε τη στίξη, όπου έπρεπε, χωρίς να προβούμε σε καμιά διόρθωση των φωνητικών.

Πρόλογος

Βρισκόμενος στο μέτωπο περίπου πέντε χρόνια
επί το πλείστον στα βουνά στα κρύα και στα χιόνια
θεώρησα ενθύμιο με στίχους να συντάξω
όλη μου τη μονότονο ζωή να περιγράψω.

Εσύνταξα ποιητικώς όλας τα εκστρατείας,
χωρίς να παραλείψω κι αυτήν την της Ρωσίας,
εις τας οποίας και εγώ είχα ακολουθήσει
και ο Θεός με φύλαξε, γερός είχα γυρίσει.

Δεν θέλω δε τον ποιητή δήθεν να παραστήσω,
διότι πρώτα έπρεπε γνώσεις να αποκτήσω
κι άλλας πολλάς γραμματικάς κι έτσι να περιγράψω
με πιο καλή την ποίηση πολλά για να συντάξω.

Με γράμματα δημοτικού μικρός που είχα μάθει
έγραψα ημερολόγιον στα της Ασίας βάθη,
για να κρατώ ενθύμιο του στρατιώτη βίον
μ' ανδραγαθήματα πολλών στης μάχης το πεδίον.

Μικρά Ασία έτος 1921
(Μέτωπον Μ.Ασίας) Τ.Τ. 907 Μαργαρίτης Π. Προέδρου
1919 - 1920 - 1921 - 1922 (Απόσπασμα Τηλ/τών ΙΙ Μεραρχίας)

Μαργαρίτης Π. Προέδρου

Στρατιώτης 34ου Πεζ. Συντάγματος 3ου λόχου ΙΙ Μεραρχίας Τ.Τ. 907 στην εκστρατεία της Ουκρανίας (Ρωσίας), μετέπειτα αποσπασθείς στο ΙΙ απόσπασμα Τηλεγραφητών στη Μ. Ασία, εκπαιδευθείς επί τρίμηνον στο Βαϊνδήριον (πόλις Μ. Ασίας) ως οπτιστής Τηλ/τής. Τ.Τ. 907.

Υπηρετήσας εν έτει: 1918 - 1919 - 1920 - 1921 - 1922· επί πλέον δε επί εξάμηνον στον Ελληνοαλβανικό πόλεμο του 1940.

Υστερόγραφον:
εγεννήθην το έτος 1898
1η Νοεμβρίου ημέραν Κυριακήν 6η μ.μ.

Ενυμφεύθην μετά της δίδος Ανθήσκης Β. Καραγκούνη
την 10ην Φεβρουαρίου το έτος 1929

Μαργαρίτης Π. Προέδρου

«Αρχή»

Το χίλια εννιακόσια το έτος δέκα οκτώ (1918)
η κλάσις μου εκλήθη να πάει στο στρατό·
για την πατρίδα και αυτή καθήκον να προσφέρει
και πλείστα αποτελέσματα στο έθνος για να φέρει.

Ήταν ογδόη του μηνός τον Μάιο το μήνα
που 'λθε το τηλεγράφημα μέσα απ' την Αθήνα
όλοι για να προσέλθωμεν και να συγκεντρωθώμεν
οι κληρωτοί του (18) δέκα οκτώ για να καταταχθώμεν.

Εγώ τότε παρέμεινα εισέτι στο χωριό μου
πλησίον στ' αδελφάκια μου, στο σεβαστό γονιό μου·
ευθύς στη διασκέδαση με φίλους μου το βάζω,
η ώρα έφθασε, παιδιά, για την πατρίδα κράζω.

Θα πάμε τώρα, βρε παιδιά, και μεις για την πατρίδα,
μα στο Θεό στηρίζουμε την κάθε μας ελπίδα,
ως φαίνεται θα γίνουμε και περιηγηταί,
είθε να επανέλθωμεν γεροί και νικηταί!

Και μόλις τελειώσαμε τ' ωραίο μας μεθύσι,
επήγε ο καθένας μας να αποχαιρετίσει
θείους και εξαδέλφους του κι όλους τους συγγενείς του,
το πρώτον δε καθήκον του καθένας τους γονείς του.

Τότε εξεκινήσαμε και με καθήκον ένα,
όλοι παρουσιάσθημεν μέσα εις τον Λιμένα,
όπου εκεί παρέμεινε λόχος ελληνικός,
ως και στρατός υπήρχε που ήτο γαλλικός.

Εκεί προσκολληθήκαμε τα κληρωτάκια όλα

και άρχισε να βράζει μεγάλη κατσαρόλα,
συσσίτιο εγέμιζε η κάθε καραβάνα,
αι σχέσεις μας δε ήρχισαν και με την κουραμάνα.

Έξαφνα ένας πυρετός ένα πρωί με πιάνει
κι αντί κινίνο μου 'δωσαν καθάρσιο για να γιάνει
και μην αντέξας εις αυτό τον εμετό αρχίζω,
χολές με φλέγμα πανταχού στο θάλαμο σκορπίζω.

Μια εβδομάδα κάτσαμε περίπου στον Λιμένα
κι όλα της Θάσου ήμασταν παιδιά αγαπημένα·
όλοι επεριμέναμε να φθάσει το βαπόρι,
μας έμελλε να γίνουμε λίγο θαλασσοπόροι!

Ένα πρωί, πολύ πρωί, το βαποράκι φθάνει,
με τη σημαία ήρχισε σινιάλο να μας κάνει,
ωσάν για να μας έλεγε παιδιά θ' αναχωρήστε
και σεις για την πατρίδα θα πα να πολεμήστε.

Στη σκάλα συγκεντρώθημεν πάραυτα εν Λιμένι,
εκεί δε εμαζεύθησαν εντόπιοι και ξένοι·
όλοι δε μας ευχήθησαν ως πρέπει ελληνικώς
για να λυθεί ο πόλεμος ο Ευρωπαϊκός.

Αφού επιβιβάσθημεν μέσα στο βαποράκι,
κοιτάζαμε με δάκρυα το όμορφο νησάκι·
πότε θα φθάσει λέγαμε η ώρα η χρυσή
για να ξαναπατήσουμε στο όμορφο νησί.

Εγκαταλείποντας λοιπόν κατάφυτο νησάκι
ως συνοδό μας είχαμε και άλλο βαποράκι,
εξοπλισμένο πάντοτε με τέλειο κανόνι,
το κάθε υποβρύχιο εχθρού να θανατώνει.

Αυτό ήταν εγγλέζικο ψαράδικο συνάμα,
δεν είχε το κανόνι του μονάχα για ρεκλάμα·
το κάθε υποβρύχιο πάντοτε κυνηγούσε
και από κάθε ενέργεια πάντα τ' απασχολούσε.

Προορισμός ήτανε για τη Θεσσαλονίκη,
καθένας να καταταχθεί εις ο τμήμα ανήκει·
να γυμνασθούμε έπρεπε και έπειτα να πάμε
ψηλά εκεί στο μέτωπο με άλλους να συμφάμε.

Στας δέκα πέντε τρέχοντος τον ίδιο το μήνα
στη Σαλονίκη φθάσαμε με ταξιδάκι φίνα·
αμέσως μας οδήγησαν στην Τούμπα ξακουσμένη,
μα έστω και αν ήμασθαν και τόσο ζαλισμένοι.

Αμέσως την επαύριο δεκάξι του Μαΐου
μητρώα ενεγράφημεν εις τα του Στρατηγείου,
του καθενός εμέτρησαν και το ανάστημά του,
όποιος δε σκάρτο ήτανε... πήγαινε στη μαμά του.

Η κλάσις μου παρέμεινε στην Τούμπα λίγους μήνας,
απέσπασαν δε μερικούς, τους στείλαν στας Αθήνας,
άλλους στα πυροβόλα, άλλους στο ιππικό,
εγώ μ' ένανε φίλο μου μένω στο πεζικό.

Αλλ' εν τω μέσω έτυχε λίγο να ασθενήσω,
ο δε γιατρός διέταξε το λόχο να αφήσω,
να εισαχθώ δε πάραυτα εντός νοσοκομείου,
θα ήτο δε η εποχή τέλεια του Μαΐου.

Τον μήνα τον ερχόμενο δεκάξι Ιουνίου
κατ' εντολήν του ιατρού βγαίνω νοσοκομείου
και επαρουσιάσθηκα στον ίδιο λόχο πάλι,
όπου και επαρέμειναν φίλοι μου πλείστοι άλλοι.

Είχαμε ένα λοχαγό, ονόματι Δημητράκος,
πλην όμως λέγω ήτανε λίγο παλιανθρωπάκος·
την κάθε μου απόσπαση πάντοτε τη μισούσε
και όλο εις το λόχο του πάντα μ' απασχολούσε.

Προτού να τελειώσουμε του λόχου θεωρίας,
στον ουλαμό μας στείλανε πολλούς διά της βίας·
εκεί εκπαιδευθήκαμε λεπτομερώς εις όλα,
χειροβομβίδες και τορπλόν ως και τα πολυβόλα.

Αλλ' όμως και στον ουλαμό που είχα 'γω σταλεί
ο πυρετός με πείραζε πάντα στην κεφαλή·
νοσοκομείο δυο φορές μετέβηκα και πάλι,
ασθένειά μου ήτανε πάρα πολύ μεγάλη.

Μετά εξήλθον υγιής, στον ουλαμό πηγαίνω,
η τρίμηνος εκπαίδευσις να λήξει περιμένω·
να λήξουν τα γυμνάσια που ήτανε πια φρίκη
στης Τούμπας τα υψώματα κοντά στη Σαλονίκη.

Λήξασα η εκπαίδευσις το τμήμα διελύθη,
καθείς στον πρώην λόχο του πήγε κι εκοιμήθη·
στον τέταρτο (4) μετέβηκα που ήμουνα και πρώτα
για τη Ρωσία μύριζε πως θ' άλλαξε η νότα.

Στα έμπεδα παρέμεινα μια εβδομάδα ακόμη,
παντού εδιαδίδανε πως θ' άνοιγαν οι δρόμοι
να πάει το (Α) πρώτο Σώμα μας επάνω στη Ρωσία
και έτσι να μας δώσουνε και τη Μικρά Ασία.

Έξαφνα εδιέταξαν αποστολή να γίνει
και από μας τους κληρωτούς κανένας να μη μείνει,
όλοι στο 34ον στο σύνταγμα (πεζικόν) να πάμε
με τους εφέδρους άπαντας μαζί για να συμφάμε.

Πάραυτα μας εδώσανε παπούτσια καινουργή,
καθώς ιματισμό καλό, ως και λινοστολή·
εκτός αυτά μας έδωσαν όλους 'πό μία μάσκα
συνάμα για την κεφαλή και από μία κάσκα.

Φανέλες και κολόβια, προσόψια και ιμάντες,
κάλτσες και περιπόδια και εν ζεύγος τιράντες,
γυλαιό με πλήρη εξάρτηση, μανδύα και κουβέρτα
και άλλα είδη δίδανε ελεύθερα κι αβέρτα.

Εγκαταλείποντας λοιπόν και τη Θεσσαλονίκη
πορεία συνεχίζοντας περνώντας Λαγκαδίκι
φθάνουμε σ' έτερο χωριό, Βρασνά ονομασμένο,
όπου εκεί το σύνταγμα ήτο εγκατεστημένο.

Συνέχεια βαδίζαμε επί τέσσαρας ημέρας,
στο σύνταγμα εφθάσαμε πολύ αργά... εσπέρας·
αμέσως ενεγράφημεν στη δύναμή του όλοι,
μάλιστα διαδίδανε να πάμε για την Πόλη.

Στον (3) τρίτο λόχο μού 'ριξε η τύχη μου η πρώτη,
χωρίς να έχω άλλονε ουδένα πατριώτη,
μονάχα που βρισκόμουνα κοντά εις την πατρίδα,
εάν τυχόν για άδεια, είχα μικρά ελπίδα.

Μένοντας δε εις τα Βρασνά εν άκρα ησυχία
εφημερίδες έγραφον συχνά για τη Ρωσία
πως ότι θα πηγαίναμε μόνο για δύο μήνας
κι έπειτα θα γυρίζαμε πάλι εις τας Αθήνας.

Άλλοι πάλι έλεγαν θα γίν' αναβολή
και ότι στη Ρωσία δεν πάει αποστολή·
αλλ' όμως διεψεύσθησαν, πήγαμε στη Ρωσία,
κατόπιν επιστρέψαμε εις τη Μικρά Ασία.

Στα τέλη δε του χρόνου και τέλη Δεκεμβρίου
έρχεται μια διαταγή παρά του Στρατηγείου
ότι το (34) τριάντα τέσσερα πρέπει να ετοιμασθεί,
εντός δε δύο ημερών να επιβιβασθεί.

Ευθύς μας εφοδίασαν και εκ δευτέρου πάλι
απ' όλα τα απαιτούμενα οι σύμμαχ' Αγγλογάλλοι,
οίτινες υπεσχέθησαν πως η Μικρά Ασία
θα γίνει εις τους Έλληνες ως μία αποικία.

Και επειδή επρόκειτο να πάμε στη Ρωσία,
όπου με «Μπολσεβίκους» θά 'χαμε εργασία,
άφθονα πυρομαχικά είχανε κουβαλήσει,
κάθε φαντάρο αστακό τον είχανε στολίσει.

Όλους μας εφοδίασε καλά η υπηρεσία
με γούνες, μ' αδιάβροχα, διότι στη Ρωσία
έκανε κρύο δυνατό και πάντα χιονισμένο
καθώς όλοι γνωρίζουνε στον κόσμο ξακουσμένο.

Εις τον Σταυρό Χριστούγεννα κάναμε χιονισμένοι,
στο ύπαιθρο δε ήμασθαν όλοι καταυλισμένοι,
διότι τότε επρόκειτο να μπούμε στο βαπόρι,
τον Πόντο να περάσουμε νέοι θαλασσοπόροι.

Για τη Ρωσία τώρα πια είν' ανοικτός ο δρόμος,
έξαφνα μου εφώναξε του λόχου ο ταχυδρόμος:
Προέδρου τρεις επιστολάς απ' τους γονείς σου έχεις,
πάρτες λοιπόν και διάβαστες, παράπονο μην έχεις.

Μόλις λοιπόν τις άνοιξα κι άρχισα να διαβάζω,
να κρατηθώ αδυνατώ, βαθιά αναστενάζω,
διότι μέσα γράφανε πως ότι ο πατέρας
ήταν βαρέως ασθενής εκείνας τας ημέρας.

Πληροφορήθην δε καλώς από τας τρεις εκείνας
πως ότι ο πατέρας μου ήτ' άρρωστος δυο μήνας
πάσχων από πλευρίτιδα, από ρευματαλγία,
το τρίτο το χειρότερο η περιπνευμονία.

Μόνος παρηγορούμουνα κι έλεγα υπομονή
και ό,τι είναι του Θεού εκείνο θα γινεί·
δεν χορηγείτο άδεια τότε δε εις ουδένα,
γιατί αναχωρούσαμε στα της Ρωσίας ξένα!

Ο αδελφός μου βρίσκετο έξω από τας Σέρρας,
επιστολήν του έλαβα εκείνο το εσπέρας·
μ' έγραφε πως ηθέλησε για να με συναντήσει,
με τας αδελφικάς ευχάς να με ξεπροβοδήσει.

Δεν πρόφθασε όμως για να ρθει να με ξεπροβοδήσει,
διότι άξαφνα εγώ είχα αναχωρήσει
με ρούσικο βαπόρι, «Τίγρις» ονομασμένο,
για την Οδέσσα με στρατό ήτο προορισμένο.

Ας παύσω τα ατομικά και ας εξακολουθήσω
το ρουσικό ταξίδι μου διά να συνεχίσω,
πώς πήγαμε, πώς δράσαμε στη νότιο Ρωσία
και πότε επιστρέψαμε εις τη Μικρά Ασία.

Το χίλια εννιακόσια δέκα εννιά (1919) στις τρεις Ιανουαρίου
συμφώνως της διαταγής παρά του Στρατηγείου
ταχέως αποπλεύσαμε προτού να νυκτωθούμε
και τη Κωνσταντινούπολη είχαμ' χαρά να δούμε.

Και κείθεν προσεγγίζοντας νησιά χαριτωμένα,
Θάσο, Ίμβρο και Τένεδο φθάνουμε σε λιμένα
πλησίον του Τσανακαλή, εκεί που είχε δράσει
ο στόλος ο ελληνικός κι ο Τούρκος τά 'χει χάσει.

Έπειτα προσορμίζοντας την Προποντίδα όλη
στας πέντε ιδίου του μηνός εφθάσαμε στην Πόλη,
την Πόλη, τη βασίλισσα, που είναι ξακουσμένη,
αγαπητή και ζηλευτή σ' όλη την οικουμένη.

Αγκυροβολούντες άντικρυ εις την Αγιά - Σοφιά
σαν όνειρο μου φάνηκε εκείνη τη νυχτιά·
μια έκπληξη αισθανόμασταν οι στρατιώται όλοι,
γιατί δεν το πιστεύαμε πως ήμασθαν στην Πόλη.

Ζητωκραυγαί ηκούοντο απ' τους ομογενείς
και τας ευχάς μας έδιδαν ως ίδιοι γονείς·
ώρα καλή μας έλεγαν, με το καλό να ρθείτε,
σημαία γαλανόλευκη σ' Αγιά - Σοφιά να στήστε.

Προτού ν' αναχωρήσουμε να πάμε στην Οδέσσα,
«Αβέρωφ» επαρέμεινε δυο μήνες εκεί μέσα
και επ' αυτού ευρίσκετο ένα πατριωτάκι
Γιώργος Κωστής ελέγετο και ήτο εξαδελφάκι.

Οκτώ δε μήνες είχαμε για να συναντηθώμεν
και ήτο καθήκον ιερόν για να ανταμωθώμεν·
σκεπτόμενος δε έλεγα τι έπρεπε να κάμω,
οπότε εις βαρκάρης ευρίσκετο εκεί χάμω.

Επαρακάλεσα λοιπόν χάρη να μου προσφέρει,
να τρέξει στον «Αβέρωφ» μας εξάδελφο να φέρει
όσο δε το ταχύτερον εντός της ώρας μέσα,
προτού αναχωρήσουμε για την ψυχρή Οδέσσα.

Βαρκάρης άμα άκουσε αμέσως δρόμο παίρνει
και το εξαδελφάκι μου πλησίον μου το φέρνει·
καθήσαμε, συμφάγαμε ως πρέπ' αγαπημένοι,
γιατί κι δυο μας ήμασθαν μακριά ξενιτεμένοι.

Αλλ' όμως η ώρα έφθασε για να αναχωρήσω
και το εξαδελφάκι μου να αποχαιρετήσω·
το δε βαπόρι ήρχιζε σιγά για να σφυρίζει,
ωσάν για να μας έλεγε πως μας αποχωρίζει.

Τέλος, αφού και έφθασε ώρα διορισμένη,
ευθύς απεχωρίσθημεν, φίλοι αγαπημένοι·
αυτός δε επαρέμεινε εις τον «Αβέρωφ» μέσα,
εγώ δε αναχώρησα για την ψυχρή Οδέσσα.

Περάσαμε το Βόσπορο, όστις και γοητεύει,
καθένα δε όπου περνά αμέσως τον μαγεύει
με τα ωραία κτίρια τα τόσον στολισμένα
και τα λαμπρά ανάκτορα στον κόσμο ξακουσμένα.

Εκείθεν απαντήσαμε αντιτορπιλικά
εγγλέζικα και γαλλικά ως και ιταλικά·
σινιάλο μας εκάνανε και μας εχαιρετούσαν
ως σύμμαχοι που ήμασθαν κάτι μας εκτιμούσαν.

Αφού επροχωρήσαμε Εύξεινο Πόντο μέσα,
την επομένη το πρωί φθάνουμε στην Οδέσσα·
εκεί μας υπεδέχθησαν εν αγάπη κι ομονοία
οι Έλληνες ομογενείς που ήταν στη Ρωσία.

Η πόλις αύτη Οδησσός είν' εμπορικωτάτη,
συνάμα δε και ξακουστή, γιατ' έχει και παλάτι
και άλλα ωραία κτίρια, Πανεπιστήμιον και Μουσείον
Βιβλιοθήκας, Θέατρα, ως κι Ορφανοτροφείον.

Το τάγμα μας διατάχθηκε για να αναχωρήσει,
στας δέκα πέντε (15) του μηνός την Οδησσό ν' αφήσει,
σιδηροδρομικώς να μεταβεί, να πάει στη Χερσώνα,
εκεί όπου παρέμειναν τμήματα Ρώσων μόνα.

Τρεις μέρες ταξιδεύαμε με άκρα ησυχία
να πάμε στη Χερσώνα, εκεί που η Μεραρχία
πρόκειτο να συγκεντρωθεί, να αντιμετωπίσει,
κάθε εχθρού ενέργεια να την απασχολήσει.

Εχθρός μας πάντως ήτανε οι μπολσεβίκοι Ρώσοι,
ίσως δε νά 'ταν από μας διπλοί και άλλοι τόσοι,
παρ' όλα είχαμ' εντολή, εάν θα τσακωθούμε,
μέχρι του τελευταίου μας γενναίως ν' αμυνθούμε.

Περνώντας Νικολάιεφ σιδηροδρομικώς,
εκείθεν μας απήντησεν στρατός γερμανικός·
μας εχαιρέτησαν λοιπόν εν πλείστη ομονοία,
καθώς αρμόζει Έλληνας αγαπητή φιλία.

Μας αγαπούσανε πολύ, μας υπερεκτιμούσαν,
και μάλιστα ελληνικά να μάθουνε ζητούσαν·
με σεβασμό μας ρώτησαν το κάθε σχετικόν
και μεις τους απαντούσαμε μ' αίσθημα φιλικόν.

Και πάντα προχωρώντα τα τμήματά μας μόνα
είκοσι (20) του Φλεβάρη φθάσαμε στη Χερσώνα.
Ρώσοι μας υπεδέχθησαν ως αδελφοί εκεί,
αλλά και μεις φανήκαμε πολύ ιπποτικοί.

Τέλος, αφού εφθάσαμε μέσα εις τη Χερσώνα,
πήγαμε και καθήσαμε στον πιο καλό στρατώνα·
εκεί επαραμείναμε περίπου ένα μήνα
και στας αρχάς περνούσαμε ήσυχα, μάλλον φίνα.

Κινηματογράφοι, θέατρα κι όλο παγοδρομία,
εφ' όσον όμως είχαμε την άκρα ησυχία,
την Κυριακή πηγαίναμε σ' εκκλησία ρωσική,
καθότι δεν υπήρχε τέτοια ελληνική.

Εντύπωση μου έδωσαν τα κάλλη της Ρωσίας
κι όλο κορίτσια ψάλλουνε πάντα στις εκκλησίες,
στα τραμ, στα καταστήματα, αυτά παίρνουν και δίνουν,
σε κάθε άλλο έργον πάρα πολύ συντείνουν.

Ο Μαργαρίτης Προέδρου το Γενάρη του 1919 στη Χερσώνα. Πίσω από τη φωτογραφία αναγράφεται: *«Ρωσία-Χερσώνα 1919. Ανάμνηση. Ιανουάριος. Δίπλα στον παγωμένο Δνείπερο ποταμό».*

Κάθε ημέρα κάναμε και μια περιοδεία,
στον παγωμένο ποταμό συχνά παγοδρομία.
Φεβρουάριος μήνας ήτανε, πού 'τανε παγωμένος
ο ποταμός ο Δνείπερος, στον κόσμο ξακουσμένος.

Πολύ καλά περάσαμε εις την Χερσώνα μέσα,
μακριά από το Σύνταγμα και από την Οδέσσα·
εκεί μας επεσκέφθησαν οι Ρώσοι μπολσεβίκοι,
με το καλό μας έλεγαν να κλείσουμε συνθήκη.

Ήταν αυτοί πάρα πολλοί, άνω τριών χιλιάδων,
ημείς δε μόνο ήμασθαν τάγμα παλικαράδων·
και κάποιος Γάλλος αρχηγός επόπτης διοικούσε,
αλλά καθένας από μας πολύ τον εμισούσε.

Προκήρυξη μας έριξαν εις την Χερσώνα μέσα,
να την εγκαταλείψουμε να πάμε στην Οδέσσα·
ημείς δε ηθελήσαμεν Έλληνες να φανώμεν,
προγόνους Σπαρτιάτας μας κείνους να μιμηθώμεν.

Προτού ο Αταμάνος νά 'ρθει να μας κτυπήσει,
ζήτησε το τηλέφωνο διά να ομιλήσει
μ' Έλληνα φρούραρχο Σταθμού της πόλεως Χερσώνος,
να μάθει αν οι Έλληνες κτυπήσουν επιμόνως.

Εις λοχαγός ημέτερος, Μαθιός ονομασμένος,
εις τον σταθμόν ως φρούραρχος ήτο προωρισμένος,
με Αταμάνο μίλησε εις το τηλεφωνείο,
προτού εγκαταλείψουμε Χερσώνος φρουραρχείο.

Είχανε συνδιαλεχθεί τας κατωτέρω φράσεις,
πολλά τε και διάφορα περί Ελλήνων δράσεις,
σωστά δε τα αντέγραψα και είν' τα κατωτέρω,
συνέχεια δε έχω και τ' άλλα περαιτέρω.

Αρχίζ' η συνδιάλεξις:

Α.Γ.: Εδώ Αταμάνος Γρηγόριεφ...
Μαθιός: Χαίρω πολύ και εδώ Έλλην λοχαγός, φρούραρχος Μαθιός.
Α.Γ.: Αναμένω ακόμη απάντησιν διά τα προς τους Γερμανούς.
Μαθιός: Δυστυχώς ο διοικητής των συμμαχικών στρατευμάτων δεν ευρίσκεται εις την πόλιν και μόλις έλθει θα ζητήσω την έγκρισιν και θα σας απαντήσω.
Α.Γ.: Τάσσω προθεσμίαν ίνα αύριον εις τας πέντε το απόγευμα αφήστε όλα τα όπλα και τα κανόνια εις το λιθόστρωτον του Σταθμού και αναχωρήσετε εις Οδησσόν.
Μαθιός: Αλλά πρέπει να γνωρίζετε ότι η ελληνική ιστορία ουδαμού αναφέρει όμοιον παράδειγμα ελληνικού στρατού καταθέτοντος τα όπλα και αναχωρούντος.
Α.Γ.: Αφού εφέρατε την συζήτησιν περί ελληνικής ιστορίας, δεν μου λέτε τι διάολο θέλετε σεις οι Γραικοί εδώ επάνω εις την Ουκρανίαν;
Μαθιός: Ενόμιζα ότι είχα να συζητήσω με σοβαρούς ανθρώπους, αλλά τώρα σταματώ.
Α.Γ.: Βλέπω ότι κι εσείς πήρατε πολύ γρήγορα τας ιδέας των άλλων σας συμμάχων. Μας αποκαλούν όχι σοβαρούς, αστείους, λωποδύτας, ληστάς, δολοφόνους, δεν μας υπολογίζουν, μας ονομάζουν με το πλέον περιφρονητικόν όνομα «μπολσεβίκους», ναι μπολσεβίκοι είμεθα, άνθρωποι οι οποίοι εθέσαμεν υπέρ παν τίμιον την φωνήν

του αγωνιώντος και του καταπιεζομένου λαού το αίμα το πολύτιμον, του αδίκως σφαζομένου λαού και πλήθους και πολεμούμεν και θα πολεμούμεν υπερασπίζοντας βωμούς και εστίας τους έως χθες σφαγιαστάς μας και έως χθες δυνάστας μας, τους απορροφήσαντας το αίμα μας, τον ιδρώτα μας, την εργασία μας, τους κόπους και την ζωήν μας ολόκληρον.

Δεν δέρομεν ημείς τους στρατιώτας μας, δεν αναγκάζομεν χιλίους ανθρώπους να εργάζονται δι' ένα και μόνο δεσπότην ως κτήνη αλλ' όλοι εργαζόμεθα για όλους. Και άν σήμερον διαπράττωμεν μερικά έκτροπα, τα οποία φαίνονται αντίθετα προς τας αρχάς μας, το κάμομεν διότι διερχόμεθα κατάστασιν μεταβατικήν, βραδύτερον θα διορθωθούν όλα.

Ήλθατε κι εσείς οι σύμμαχοι να βοηθήσετε, ως λέτε, τον ρουσικόν λαόν και αντί τούτου συμμαχήσατε και συμπολεμείτε καθ' ημών με τους χθεσινούς δεσπότας μας, τους χθεσινούς σφαγιαστάς μας, συνεπώς θα πολεμήσουμε και σας. Αλλά σεις οι Γραικοί, σεις οι οποίοι ηγωνίσθητε επί τόσους αιώνας διά την ελευθερίαν, διά την ανάπτυξιν των λαών, σεις οι οποίοι εδώσατε τα πρώτα νάματα του πολιτισμού και του χριστιανισμού, αρνούμενοι τας αρχάς σας, καταστρέφοντας την ιστορίαν σας, έρχεσθε και δέχεσθε να υποδουλώσητε τον αυτόν λαόν;

Βεβαιωθείτε όμως ότι αν καθήσητε δυο-τρεις μήνας ακόμη στη Ρωσία, αύριον θα επανέλθητε εις την Ελλάδα σεις οι χθεσινοί διδάσκαλοι, μαθηταί πλέον των χθεσινών μαθητών και οπαδοί της ιδέας της ελευθερίας των εθνών.

Είμαι περίεργος να μάθω αν σεις οι Γραικοί μας κτυπήσετε, εάν έλθωμεν αυτού.

Μαθιός: Ενώ ήλθα με την διάθεσιν να συζητήσω μαζί σας, έξαφνα μου απευθύνετε την φράσιν «τι διάολο θέλομεν ημείς οι Γραικοί εις την Ουκρανίαν» πρώτον μεν και δεύτερον ερωτάτε εμέ, έναν στρατιώτην, μη γνωρίζοντα τίποτε άλλον ει μη μόνον να εκτελεί διαταγάς και να λαμβάνει, τι διάολο θέλομεν ημείς οι Γρακοί εις την Ουκρανίαν, ενώ γνωρίζετε πολύ καλά ότι δεν είμαι εγώ ο αρμόδιος να σας απαντήσω, γι' αυτό σας έδωσα την απάντησιν την οποίαν σας έδωσα.

Σχετικώς με τας θεωρίας σας και τα δίκαιά σας το μόνο που δύναμαι να σας είπω είναι ότι καθώς γνωρίζετε, βεβαίως, πολύ καλά και σεις σήμερον, εις το Παρίσι υπάρχει επιτροπή από αντιπροσώπους όλων των εθνών: αποτανθείτε σε αυτήν.

Α.Γ.: Σ' αυτό το σφαγείον δεν θα αποτανθώ ποτέ!

Μαθιός: Σχετικώς με το ζήτημα αν θα σας κτυπήσουμε, αν έλθητε εδώ πριν σας απαντήσω, θέλω να μας πείτε εάν με ερωτάτε ιδιωτικώς ή ως αντιπρόσωπος των εν Χερσώνι Ελλήνων.

Α.Γ: Ναι, ναι ιδιωτικώς απαντήσατέ με, έχετε δε υπ' όψιν ότι ιδιωτικώς ομιλώ μαζί σας, διότι είσθε Γραικοί, τους άλλους σας συμμάχους τους περιφρονώ και μάλιστα την συζήτησίν μας να την κρατήσητε μυστικήν (ωσάν ατομικήν μας) από τους άλλους τους συμμάχους.

Μαθιός: Επιθυμώ να μη λησμονείτε εκείνο το οποίον είπα προηγουμένως ότι δη-

λαδή εγώ δεν είμαι παρά ένας στρατιώτης και ως τοιούτος έλαβα διαταγάς να μείνω και θα μείνω.
Α.Γ.: Ώστε θα μας κτυπήσητε;
Μαθιός: Εάν θέλετε να τεθείτε αντιμέτωποι των διαταγών ων εκτελούμε παραμένοντας εδώ, τότε ασφαλώς ναι.
Α.Γ.: Σας λυπούμεθα, διότι είσθε ολίγοι.
Μαθιός: Μη λησμονείτε όμως τας Θερμοπύλας και πεισθείτε ότι όταν οι Έλληνες ευρεθούν εις την ανάγκην να κτυπήσουν, τότε κτυπούν Ελληνικά!
Α.Γ.: Μη λησμονείτε όμως κι εσείς ότι ημείς γνωρίζομεν να πολεμώμεν και Ελληνικά και Γαλλικά και Γερμανικά και Πολωνικά και Τσεχοσλαβακικά.
Μαθιός: Τόσον το καλύτερον.
Α.Γ.: Επιθυμώ και πάλιν να ακούσω αν θα μας κτυπήσητε ή όχι.
Μαθιός: Την απάντησιν σας την έδωσα. Καληνύκτα.
Α.Γ.: Μα ημείς γνωρίζομεν ότι σεις οι Γραικοί δεν κοιμάσθε τόσον ενωρίς.
Μαθιός: Ναι, αλήθεια αυτό, αλλά μην ξεχνάτε ότι έχω 1½ ώρα εδώ σχεδόν και ότι ένας φρούραρχος του Σταθμού έχει πολλάς ασχολίας. Καληνύκτα.
Α.Γ.: Ε, τότε ορεβουάρ!

Ούτως η συνδιάλεξις είχε πια τελειώσει
και ο εχθρός τριπλάσιος είχε περικυκλώσει
και πάντα ετοιμάζετο να μας επιτεθεί,
έλεγεν η Χερσώνα πως θα κυριευθεί.

Και πάλιν μας εκάλεσαν και μας παρακαλούσαν
να εγκαταλείψουμε αυτήν, διότι μας νικούσαν,
καθότι ως εφαίνετο τους Γάλλους τους μισούσαν,
ημάς όμως τους Έλληνας πολύ μας αγαπούσαν.

Αφού όμως κατάλαβαν πως δεν αναχωρούμε
και ότι έχουμε σκοπό εκεί να αμυνθούμε,
επάνω μας βαρούσανε με πλείστα πολυβόλα
για να μας αναγκάσουνε να τα αφήσουμ' όλα.

Ο ταγματάρχης μας λοιπόν, Βλάχος ονομασμένος,
ήτο από το τάγμα του πολύ αγαπημένος·
μας κάλεσε πλησίον του, μας λέει μη φοβηθείτε,
θέλω για να το δείξετε, Γραικοί για να φανείτε.

Ευθύς λοιπόν ο λόχος μας είχε διαταχθεί,

Ενθύμιον της εκστρατείας Ρωσίας (Ουκρανίας) το 1919. Στο πίσω μέρος αναγράφεται: *«Ο Δνείπερος ποταμός στην πόλη Χερσώνα, όπου έλαβα μέρος στη μάχη της Χερσώνας 34ο Σύνταγμα Πεζικού. Φεβρουάριος 1919».*

μ' άφθονα πυρομαχικά να εφοδιασθεί,
να εξορμήσει στον εχθρό, να τον 'πισθοχωρήσει,
από τον δεύτερο σταθμό όλον να απωθήσει.

Και μόλις προχωρήσαμε έξω από την πόλη
αμέσως μας εκέντησε το του εχθρού το βόλι·
το πεζικό αποβίβασε, εντός δε της ημέρας
γενναία μάχη έγινε εκείνο το εσπέρας.

Τρεις ώρες πολεμούσαμε τους Ρώσους μπολσεβίκους,
οίτινες μας ενόμιζαν μικρούς και ανηλίκους·
πολλοί ετραυματίσθησαν στο χέρι, στο ποδάρι,
τους πιο πολλούς από αυτούς έφαγε το φεγγάρι.

Μουτσόπουλος ανθυπολοχαγός, γενναίο παλικάρι,
τότε που ετοιμάζετο φαντάρο για να πάρει,
ο οποίος είχε σκοτωθεί δίπλα αριστερά του,

τον βρίσκει σφαίρα και αυτόν και ξεψυχά σιμά του.

Εννέα ημέρες συνεχώς δεν έπαυσαν οι οβίδες,
τα πολυβόλα, τα τορπλόν και οι χειροβομβίδες·
μετά 'πισθοχωρήσαμε στο κέντρο της Χερσώνος,
να αμυνθούμε σταθερώς με πείσμα επιμόνως.

Αφού εφρουρησθήκαμε μέσα εις την Χερσώνα,
επάνω σε υψώματα, τριγύρω στη στρατώνα,
ο θάνατος τριγύρω μας είχε περικυκλώσει,
οι Ρώσοι έγιναν πολλοί, διπλοί και άλλοι τόσοι.

Επολλαπλασιάσθησαν, γιατί πολλοί πολίται,
που ήτανε εντόπιοι, έγιναν συμμορίται·
ως μπολσεβίκοι μυστικοί ενέδρας είχαν στήσει,
αλλά κι ημείς τα είχαμε όλα αυτά μυρίσει.

Μέσα απ' τα παράθυρα όλοι τους μας κτυπούσαν
κι όταν ησύχως μένανε παντού τοιχοκολλούσαν
όλας τας προκηρύξεις των για ν' επαναστατήσει
η πόλις όλη σύμπασα και να μας απωθήσει.

Ημείς είχαμ' διαταγή να μην 'πισθοχωρούμε,
μέχρι ρανίδος αίματος όλοι μας ν' αμυνθούμε,
να δείξουμε πώς ήμασθαν γενναίοι στρατιώται
κι ότι το χρέος κάναμε ως πρέπει πατριώται.

Το κρύο μας ταρτάριζε κάθε νυχτιά και βράδι,
προπάντων όταν ήμασθαν σκοποί εις το σκοτάδι,
παγώναμε αναίσθητοι, σχεδόν κοκαλιασμένοι,
και με το όπλο ήμασθαν πάντα αγκαλιασμένοι.

Για μια στιγμή βρεθήκαμε όλοι απελπισμένοι
και πυρομαχικά... ουδέν τώρα δεν απομένει·
οι Ρώσοι περισσότεροι μας είχανε κυκλώσει,
όλοι μας υποθέσαμε κανείς να μη γλιτώσει.

Εις το θεό στηρίξαμε την κάθε μας ελπίδα
και είπαμε, αφού εδώ μας έστειλε η πατρίδα

να χύσουμε το αίμα μας τι πρέπει για να γίνει,
χαρά σ' εκείνον που θα δει παγκόσμια ειρήνη.

Καθ' ην στιγμήν βρισκόμασθαν όλοι απελπισμένοι
και βλέπαμε το θάνατο ότι μας περιμένει
διαταγή τις έφθασε να οπισθοχωρήσουμε,
το κέντρον της Χερσώνος εις τους εχθρούς ν' αφήσουμε.

Δυο τάγματα ημέτερα μας είχαν ενισχύσει,
προτού όλο το τμήμα μας να οπισθοχωρήσει,
αυτά το δρόμο άνοιξαν να οπισθοχωρούμε
και στο βαπόρι όλοι μας ταχέως για να μπούμε.

Στας δυόμισι δε ακριβώς μετά μεσονυκτίου
όλοι επιβιβάσθημεν επί του ατμοπλοίου·
οι Ρώσοι δε επιάσανε τας των σπιτιών γωνίας,
με πολυβόλα έριχναν φυσίγγια... ταινίας.

Ημείς μόλις εμπήκαμε εις το βαπόρι μέσα
και πρόκειτο να πάμε όλοι για την Οδέσσα,
αρχίζει το κανόνι μέσα στην πόλη βάζει,
ενσπείρει μέγα πανικό και τον εχθρό τρομάζει.

Ήταν βαπόρι γαλλικό πού 'ριξε μέσ' στην πόλη
και παρ' ολίγον έλειψε για να την κάψει όλη·
ημείς λοιπόν εκπλέοντες εις το ποτάμι μέσα
την επομένη το πρωί φθάνουμε στην Οδέσσα.

Εις τη Χερσώνα κάψαμε τα πυρομαχικά μας,
επίσης μας εμείνανε τα μεταγωγικά μας·
πάρα πολλά δε τρόφιμα ως και πολύ κρασάκι
όλοι σχεδόν οι γυλαιοί και άφθονο κονιάκι.

Δεν έχω δε την δύναμη όλα να τα συντάξω,
τα της Χερσώνος βάσανα εδώ να περιγράψω·
εάν καθήσω και σκεφθώ για να τα γράψω όλα,
πρέπει το κεφαλάκι μου να γίνει κατσαρόλα.

Τέλος, αφού εφθάσαμε στην Οδησσό μας πάλι,

με χαρά αντικρύσαμε τ' ωραίο περιγιάλι·
πάραυτα απεβιβάσθημεν να πάμε στη στρατώνα,
ν' αναπαυθούμε όλοι μας απ' το σκληρό αγώνα.

Προτού να μεταβούμε στης Οδησσού στρατώνα,
κατάκοποι, αγνώριστοι απ' τον σκληρό αγώνα,
ο Συνταγματάρχης έφθασε, επίσκεψη μας κάνει,
τα βάσανά μας πάραυτα όλα μας τα μανθάνει.

Μόλις τα έμαθε αυτά, βαθιά αναστενάζει
κι αμέσως με τους Γάλλους αρχίζει να τα βάζει,
γιατί ως ξακριβώθηκε κι όπως είχαμε μάθει,
αυτοί ήταν οι αίτιοι γι' αυτά πού 'χαμε πάθει.

Χρήστος Τσουλακόπουλος ή Ρέμπελος καλείτο
ο κυρ Συνταγματάρχης μας και πάντα προηγείτο
εις την ωραία Οδησσό ως φρούραρχος στην πόλη,
οι Έλληνες ομογενείς τον εκτιμούσαν όλοι.

Δεν πέρασε πολύς καιρός, παραίτησή του δίνει,
διοικητής στο σύνταγμα δεν μπόρεσε να μείνει,
διότι, όπως είπαμε, με Γάλλους ετσακώθηκε
για λόγους που εις βάρος μας κατόπιν ξακριβώθηκε.

Παρέδωσε το σύνταγμα εις τον Καρακατσώνη,
γέρο συνταγματάρχη, κι ωσάν το χελιδόνι
αμέσως αποδήμησε, εις την Ελλάδα φθάνει,
Θεσσαλονίκης φρούραρχος εκεί αναλαμβάνει.

Ας παύσω για τον φρούραρχο, ας μην πολυλογήσω,
ολίγα μου ατομικά για να εξιστορήσω,
για να κρατώ συνέχεια λίγο πολύ εν μέρει
ολίγας λεπτομέρειας στης Οδησσού τ' αγέρι.

Αφού εγκαταστάθημεν εις την στρατώνα εκείνη,
διέταξε το σύνταγμα το τάγμα μας να μείνει,
ελεύθερον επ' άπειρον από υπηρεσίας
το πέρασε η διαταγή η της υπηρεσίας.

Ευθύς λοιπόν μας έφεραν φρέσικη κουραμάνα,
συνάμα και συσσίτιο εντάξει η καραβάνα·
κουβέρτες μας εδώσανε όλους να σκεπασθούμε
κι ελεύθεροι ως έγραψα για να ξεκουρασθούμε.

Μόλις ξεκουρασθήκαμε άρχισα για να γράψω
στον αδελφό μου επιστολή μικρήν για να συντάξω,
βιαστικά, βιαστικά, εν πλείστη συντομία
ότι το πως ευρίσκομαι εν άκρα τη υγεία.

Χωρίς να έχω γνώσιν να δείτε τι συμβαίνει,
από το νου μου λέγω δε πως η στιγμή δεν βγαίνει,
στιγμή της συναντήσεως στα δύο αδελφάκια
την κατωτέρω γράφω σε μερικά στιχάκια.

Εις την ιδίαν πόλη, την ξακουστή Οδέσσα,
ο αδελφός μου Μήτσος αφίχθη εκεί μέσα
στας δυο Μαρτίου ακριβώς μαζί με Μεραρχία,
οπότε και υπήρχε εκεί μεγάλη ησυχία.

Μόλις απεβιβάσθη στης Οδησσού λιμάνι,
τα της Χερσώνος βάσανα αμέσως τα μανθάνει·
τρέχει να βρει αν βρίσκομαι γερός εκ της Χερσώνος,
να μάθει πως τα πέρασα στα κρύα του χειμώνος.

Πληροφορήθηκε καλά κάτω στην παραλία
την της Χερσώνος μάχην και με αμφιβολία
εσκέπτετο βαθιά βαθιά, αν θά 'μην σκοτωμένος,
ή άραγε στην Οδησσό να ήμην γυρισμένος.

Τρεχάτος έφθασε λοιπόν, προτού ο ήλιος δύσει,
να δει αν ήμουν υγιής και να με συναντήσει
πάνω στο χρόνο ακριβώς, πού 'μασταν χωρισμένα,
τα δυο αδέλφια στο στρατό εδώ και 'κει στα ξένα.

Εκεί λοιπόν που έγραφα στον αδελφό μου γράμμα
μπρος μου τον βλέπω απρόοπτα, με φάνη δε σαν θάμα·
καθένας μας ερρίφθη στου άλλου την αγκάλη
και δάκρυα εκρήγνυνται από χαρά μεγάλη.

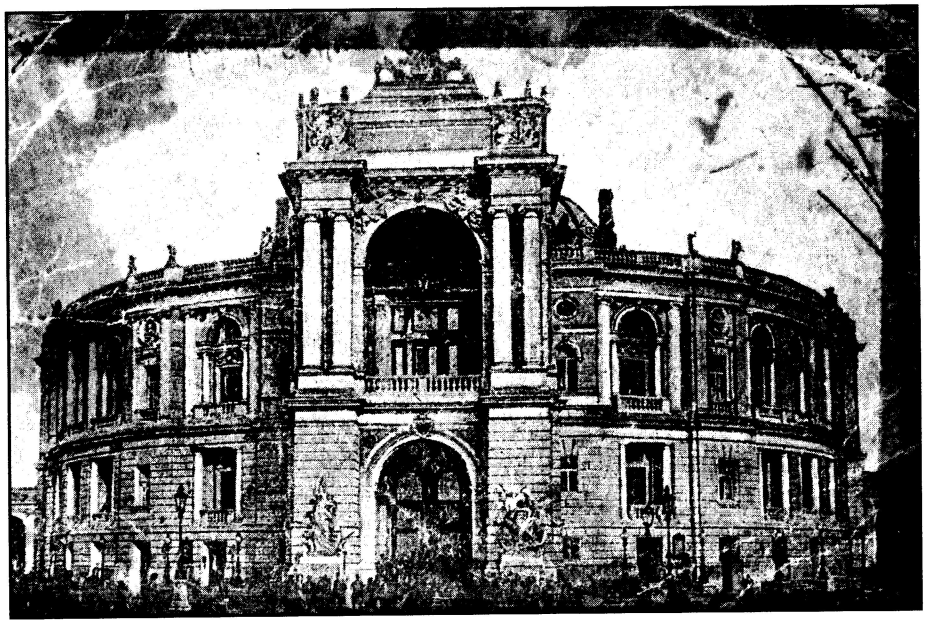

Το θέατρο της Οδησσού.

Χαρά εκ συγκινήσεως πού 'ταν προερχομένη,
χαρά πού 'ναι αδύνατον να 'ν' στο χαρτί γραμμένη·
χαρά, χαρά που ο καθείς, αν θέλει να την αισθανθεί,
στην ίδια θέση σαν κι εμάς πρέπει για να βρεθεί.

Αφού συναντηθήκαμε μέσα εις την Οδέσσα,
καθήσαμε, συμφάγαμε εις τον στρατώνα μέσα·
μιλήσαμε αδελφικά για κάθε σχετικόν μας,
για κάθε άλλο ζήτημα οικογενειακόν μας.

Μετά απεχωρίσθημεν με μια μεγάλη βία,
γιατί καθήκον είχαμε και στην υπηρεσία,
καθότι συννοήθημεν για να συναντηθώμεν
την επομένη το πρωί, πάλι να τα ειπώμεν.

Τέλος, την επομένη πάλι συναντηθήκαμε,
αμέσως δε ετρέξαμε και φωτογραφηθήκαμε,
να έχουμε ενθύμιο τέτοια περιοδεία,

αλλ' ως επί το πλείστον τη ρωσική εκστρατεία.

Για μια στιγμή τώρα εδώ ατομικά ας πάψω,
της Οδησσού εγκατάλειψη διά να περιγράψω,
πώς πήγαμε, πώς φθάσαμε πάνω στη Ρουμανία
και πόσα υποστήκαμε με κάθε αγωνία.

Οι μπολσεβίκοι έφθασαν τριγύρω στην Οδέσσα
με αρκετές δυνάμεις και άφθονα τα μέσα·
ήτο φύσει αδύνατον εκεί να αμυνθούμε,
σε κάθε τους ενέργεια για να αντισταθούμε.

Στην Οδησσό παρέμεινε και Γάλλων Μεραρχία,
επροορίζετο κι αυτή να φέρει ησυχία,
στους μπολσεβίκους ν' αμυνθεί δήθεν διά την τάξη,
αλλά μια μέρα τό 'σκασε προτού γλυκοχαράξει.

Εκτός του έξω του στρατού ήτανε μπολσεβίκοι
πολίται πλείστοι αρκετοί κι η μόνη τους συνθήκη
ήθελαν για να φύγουμε απ' τη Ρωσία μέσα,
προπάντων δε απ' την πόλη την όμορφη Οδέσσα.

Μέσα απ' τα παράθυρα πολλές φορές βαρούσαν,
προ πάντων δε τους Γάλλους, διότι τους μισούσαν·
αν δε κανέναν πιάνανε κρυφά κρυφά σε σπίτι,
από το ξύλο το πολύ του σπάζανε τη μύτη.

Μέσα στην πόλη Οδησσό τότε εκατοικούσαν
πολλές χιλιάδες Έλληνες, με δάκρυα κοιτούσαν,
εάν θα φεύγαμε κι ημείς, να μας ακολουθήσουν,
φοβούμενοι τους άνω εχθρούς μην τους κακοποιήσουν.

Πλείστοι πολίται Έλληνες, καίτοι εν καταστάσει,
σαν μάθαν πως θα φύγουμε, τα είχανε πια χάσει·
εις το βαπόρι έτρεχαν πρόσφυγες για να γίνουν,
παρά στους μπολσεβίκους κοντά να παραμείνουν.

Αν μέναμε στην Οδησσό και φθάναν μπολσεβίκοι,
τρομάρα θα τους έπιανε και τραγική η φρίκη

εις όλους θα σκορπίζετο, γιατί ενδιαφέρον
είχανε δείξει εις ημάς πάντως εκ των προτέρων.

Θα υποστώντο ασφαλώς πολλάς τας συνεπείας,
γιατί ως Έλληνες αγνοί και μετά προθυμίας
παρείχαν την βοήθειαν στον Έλληνα φαντάρο
με πλείστα αναψυκτικά ως και με το τσιγάρο.

Τετελεσμένο φαίνετο ότι οι μπολσεβίκοι
στους Έλληνας ομογενείς θα σκόρπιζαν τη φρίκη·
γι' αυτό λοιπόν ετρέχανε, ποιος να πρωτοφθάσει
εις το βαπόρι για να μπει, κάπου αλλού να φθάσει.

Προτού αναχωρήσουμε ημείς απ' την Οδέσσα,
όλοι σχεδόν οι ομογενείς εις τα βαπόρια μέσα
εμπήκανε να φύγουνε άλλοι για την Αθήνα
και άλλοι για την Πόλη νομίζοντας πιο φίνα.

Περί τα τέλη του μηνός περίπου του Μαρτίου
εκδίδεται διαταγή παρά του Στρατηγείου
όπως εγκαταλείψουμε έδαφος Ουκρανίας
για να αποσυρθούμε εις το της Ρουμανίας.

Χώραν μεγάλην έλαβον πολλά εις την Οδέσσα,
πολλά τινα ανέκδοτα δεν έχω όμως μέσα,
στερούμαι των προσόντων για να τα περιγράψω
ως πρέπει ένας συγγραφεύς –εν τούτοις δεν θα πάψω.

Αν και τα γραμματάκια μου δεν είναι επαρκή,
εν τούτοις το μεράκι μου αυτό μόνο αρκεί·
απλώς να περιγράψω τον βίον στο στρατό
εντεύθεν απ' το χίλια το έτος δέκα οκτώ.

Αφού εγκαταλείψαμε της Οδησσού τ' αγέρι,
σ' ένα χωριό εφθάσαμε περίπου μεσημέρι·
Δαγκλίκι ονομάζετο και είχε φρέσκο γάλα,
συνάμα άφθονα αυγά και πλείστα τόσα άλλα.

Εκεί πορεία παύσαντες δεν είχαμ' ησυχία,

γιατί υποστηρίζαμε όλη τη Μεραρχία,
ήτις 'πισθοχωρούσε για να συγκεντρωθεί,
ημείς δε του συντάγματος (34ον) είχαμε εκτεθεί.

Ολίγο παραμένοντες εις το χωριό Δαγκλίκι
ήλθαν μας επεσκέφθησαν ιππείς (τινες) μπολσεβίκοι
ίνα κατασκοπεύσουνε, εάν 'πισθοχωρούμε,
ή έχουμε σκοπό τινα διά να αμυνθούμε.

Τότε δυο πυροβόλα μας πυρ ομαδόν τους βάζουν,
ενσπείρουν μέγα πανικό και τους κατατρομάζουν·
ευθύς εξηφανίσθησαν, τα παρατήσαν όλα,
καθότι τους εβάλαμε και με τα πολυβόλα.

Αφήνοντας το χωριό αυτό που ήτο Ρουσικό
φθάνουμε σ' άλλο έτερο πού 'ταν Ρουμανικό·
εκείνο είχε όμως πηγάδια αρκετά,
αυγά (γιάϊτσα) εν αφθονία, βούτυρα εκλεκτά.

Το βράδι κοιμηθήκαμε με πλήρη ησυχία,
εδώ και κει εις τα χωριά όλη η Μεραρχία·
από τον Δνείστερο ποταμό απείχαμε λιγάκι,
πότε να τον περάσουμε το είχαμε μεράκι.

Την επομένη το πρωί αναχωρούμε όλοι,
στο Δνείστερο εφθάσαμε κατάκοποι οι δόλοι,
τον ποταμό κοιτούσαμε με θολωμένο μάτι,
όστις θα υπεδέχετο τον Έλληνα διαβάτη.

Τέλος στον ποταμό αυτό γέφυρα απαντούμε,
προορισμός ήτανε για να τον διαβούμε·
όλοι μας το προβλέψαμε πως στο νερό το βράδι
θα περπατούσαμε γενικώς και με βαθύ σκοτάδι.

Ενώ η Μεραρχία μας αρχίζει να βαδίζει,
αρχίζει και ο ποταμός παντού να πλημμυρίζει,
να παρασύρει μεθ' εαυτού άφθονα κάρα, κτήνη,
κόντεψε δε και από μας κανένας να μη μείνει.

Ο ποταμός πια άρχισε πολύ για να φουσκώνει,
ως τίγρης δε μαινόμενος ψυχές να θανατώνει·
οκτώ ώρες μας κτύπαγε μέσ' στο νερό ο Χάρος,
μα όλα τα υπέστημεν ο κάθε μας φαντάρος.

Όλοι οι στρατιώται πολύ αγανακτούσαν,
τους δε αξιωματικούς εν γένει αψηφούσαν·
είχαμε όμως δίκαιο να παραπονεθούμε
και όλοι το προβλέψαμε πως θα βασανισθούμε.

Ο Στρατηγός το λοιπόν εφώναξε, παιδιά μου,
υπομονή, υπομονή, σας έχω στην καρδιά μου·
κουράγιο όλοι κάνετε, ποτάμι να διαβούμε,
γιατί είμεθα επίφοβοι, κουράγιο να σωθούμε.

Κοντά σε μας την έπαθαν κι οι σύμμαχοί μας Ρώσοι,
του «Βράγγελ» αξιωματικοί, Κοζάκοι δε καμπόσοι·
τους επαναστάτας και αυτοί είχανε πολεμήσει,
αλλ' όταν φύγαμε ημείς, είχαν ακολουθήσει.

Είχανε διοργανωθεί μ' ωραία πολυβόλα,
με τέλειο δε ιππικό και τινα πυροβόλα·
οπισθοχωρώντας και αυτοί το Δνείστερο περνούνε
και δίπλα μας εκάθησαν για να ξεκουραστούνε.

Αφού με βάσανα σκληρά περάσαμ' το ποτάμι,
ο κάθε ένας από μας δεν είχε τι να κάμει
παρά φωτιά ν' ανάψει, τα ρούχα να στεγνώσει,
και ούτω το κορμάκι του παρηγοριά να δώσει.

Αφού λοιπόν γλιτώσαμε του ποταμού το Χάρο
μία χαρά σκορπίσθηκε στον κάθε μας φαντάρο,
μία ακτίνα της ζωήςς σ' όλους είχε σκορπίσει,
γιατί συμμάχου έδαφος είχαμε πια πατήσει.

Ούτω εγκαταλείποντες όλη την Ουκρανία
βρεθήκαμε πολύ μακράν από συγκοινωνία,
ακόμη πιο μακρύτερα κι απ' την κοινή πατρίδα,
αλλ' όμως δεν εχάσαμε την κάθε μας ελπίδα.

Εις το χωριό που φθάσαμε αυτό της Ρουμανίας
Παλάγκα ονομάζετο το της Βεσσαραβίας·
εκεί τα βρήκαμε λοιπόν σκούρα από την πείνα,
καθότι ήμασθαν μακράν πολύ απ' την Αθήνα.

Δυο εβδομάδες συνεχώς μεσ' τη Βεσσαραβία
είχανε τα δοντάκια μας μεγάλη αμασία
απ' όρυζα, απ' όσπρια απ' ό,τι δει εν γένει,
με λίγα λόγια βάδισμα στο δρόμο ζαλισμένοι.

Δυο εβδομάδες συνεχώς είχαμ' μεγάλη πείνα,
καθότι περιμέναμε τρόφιμα απ' την Αθήνα·
ως κέντρον δε κατάλληλον το της συγκοινωνίας
Γαλάτσι είχε ορισθεί πόλις της Ρουμανίας.

Εκείθεν δεν αφήσαμε μανδύαν και κουβέρτα
για ένα κομμάτι του ψωμιού πωλούσαμε αβέρτα·
συνάμα δε αρπάζαμε κι από καμία χήνα
και ούτω πως τσακίζαμε τη λυσσαλέα πείνα.

Όλος ο κόσμος έκανε με τα αυγά του Πάσχα,
αλλά ημείς οι δυστυχείς είχαμε τότε Χάσκα,
διότι αφού δεν είχαμε ούτε ψωμί να φάμε
το πώς θα ήτο δυνατόν αυγά για να ζητάμε;

Με δέκα δράμια του ψωμιού καθένας μας περνούσε
και μ' ένα κόκαλο βραστό τα δόντια του τροχούσε·
πολλές φορές ξεπέφταμε, μασούσαμε και βρώμη
στα ζώα που εδίδανε και γέμιζαν οι δρόμοι.

Κάμποσες μέρες μείναμε μέσα στη Γκούρα Ρόζα,
που απ' την πείνα την καλή βαστούσαμε και μπόζα·
μ' αραβοσίτου άλευρα τη μαμαλίκα φκιάναμε
και μόλις την ετρώγαμε κοψίματα μας πιάνανε.

Ένα ψωμί αν ήθελε κανείς για ν' αγοράσει,
τα δέκα πέντε ρούβλια έπρεπε να τα σκάσει
στον κάτοικο τον του χωριού, το Ρώσο ή Ρουμάνο,
και να του πει ευχαριστώ και με το παραπάνω.

Όταν πρωτοπεινάσαμε τις πρώτες εβδομάδες,
γενήκαμε οι ίδιοι τέλειοι μυλωνάδες·
αραβοσίτι παίρναμε, στο μύλο τρέχαμ' όλοι
την πείνα μας να γιάνουμε ταλαίπωροι και δόλοι.

Δέκα ημέρες συνεχώς μας μάστιζε η πείνα,
ύστερα όμως φέρανε τρόφιμα απ' την Αθήνα,
συνάμα και ιματισμό ελλείψεων ζητήσαν,
δώσαν σ' όσους δεν είχανε, καίτοι τα επουλήσαν.

Τέλος, πολλά υπέστημεν μεσ' στη Βεσσαραβία,
που, αν διηγηθεί κανείς, είναι απελπισία·
δεν δύναμαι λεπτομερώς όλα να τα συντάξω,
εάν καθήσω και σκεφθώ, πρέπει για να τρομάξω.

Πολλά πείνας ανέκδοτα εκεί είχανε γίνει,
μα όλα ο φαντάρος τα είχε υπομείνει,
διότι διεδίδετο ότι θα κατεβούμε
στη Θράκη ή στη Σμύρνη για να ξεκουρασθούμε.

Στο Άγκεν-Χάιν έμεινε όλη η Μεραρχία,
αλλ' ευτυχώς που είχαμε την άκρα ησυχία,
γιατί ο εχθρός χωρίζετο απ' το φοβερό ποτάμι
κι αν ήθελε προέλαση, δεν δύνατο να κάμει.

Τρεις όλους μήνες μείναμε εδάφους Ρουμανίας
κι απέναντί μας είχαμε μέτωπο Ουκρανίας·
ο Δνείστερος μας χώριζε από τους μπολσεβίκους,
οίτινες μας θεώρησαν μικρούς και ανηλίκους.

Οι μπολσεβίκοι θέλανε το Δνείστερο να περάσουν,
σε έδαφος ρουμανικό τότε να προελάσουν·
με τον σκοπό εβάδιζαν πως τη Βεσσαραβία
θα την επανακτούσανε από τη Ρουμανία.

Αλλά δεν ηδυνήθησαν να πράξουνε αυτό,
γιατί είχανε απέναντι ελληνικό στρατό·
αν κάμανε απόφαση να μας επιτεθούνε,
τότε πια ασφαλέστερα ήθελον νικηθούνε.

Το χίλια εννιακόσια δέκα εννιά (1919) αρχάς του Ιουνίου
έρχεται τηλεγράφημα παρά του Υπουργείου
ίνα εγκαταλείψουμε μέτωπο Ουκρανίας
να πάμε στ' εσωτερικό έδαφος Ρουμανίας.

Προτού εγκαταλείψουμε το έδαφος αυτό,
αντικατασταθήκαμε με έτερο στρατό,
που ήτανε ρουμανικός, ως και προορισμένος
στους Ρώσους για να αμυνθεί ήτ' αποφασισμένος.

Προτού η Μεραρχία μας νά 'χει αναχωρήσει
πάσχων εγώ εκ πυρετού το λόχο είχ' αφήσει,
όπου με αυτοκίνητο πήγα στο Χειρουργείο,
έπειτα με το τραίνο εις το νοσοκομείο.

Νοσοκομείον Άκερμαν έμεινα δέκα ημέρας
κι η δίαιτά μου ήτανε γάλα κάθε εσπέρας·
ο πυρετός δεν μ' άφηνε καθόλου να ησυχάσω,
σαράντα ένα (41) ο βαθμός επήγα για να σκάσω.

Είκοσι έξι του μηνός ήταν του Ιουνίου,
διεκομίσθην πάραυτα άλλου νοσοκομείου,
το οποίον και παρέμεινε εις τη Βραΐλα μέσα,
μ' όλα τα απαιτούμενα και άφθονα τα μέσα.

Μένω δε μέσα εις αυτό· είχα και την ελπίδα
ίσως αδείας τύχω να δω και την πατρίδα,
κατόπιν εκστρατείας μακράν ξενιτεμένης,
μα τέτοια άδεια καλή πώς να μην περιμένεις;

Εις τη Βραΐλα μένουνε πολλοί ομογενείς
και μας περιποιήθησαν ως ίδιοι γονείς·
μας έφερναν διάφορα γλυκίσματα μεγάλα
και πού να τα ενθυμηθώ και πλείστα τόσα άλλα.

Κατέχουν το εμπόριο, τη βιομηχανία
κυριωτέρων πόλεων μέσα στη Ρουμανία·
όλοι εκμεταλλεύονται εν γένει τους Ρουμάνους,
μάλιστα επροσέφεραν και στο στρατό εράνους.

Το χίλια εννεακόσια δέκα εννιά (1919) μηνός του Ιουνίου,
αφού και έγινα καλά, βγαίνω νοσοκομείου·
κατά τινα διαταγήν του τότε φρουραρχείου
επιβιβάσθην πάραυτα επί του ατμοπλοίου.

Αφού επιβιβάσθην επί του ατμοπλοίου,
συμφώνως της διαταγής παρά του φρουραρχείου,
εις το Γαλάτσι έφθασα, πόλη καλλωπισμένη,
από πολλούς δε Έλληνας ήτο κατωκημένη.

Μόλις αποβιβάσθηκα κάτω στην παραλία,
εκεί όπου παρέμειναν τα αραγμένα πλοία,
με φίλους συναντήθηκα πού 'σαν και πατριώται,
με τη διαφορά κι αυτοί ήτανε στρατιώται.

Όταν δε εσυνήντησα φίλο μου δεκανέα,
μου λέγει, φίλε, άκουσε για να σου πω τα νέα·
εδώ εις το Γαλάτσι έχεις ένα δικό σου,
όστις, θαρρώ, κατάγεται και από το χωριό σου.

Ευρίσκεται χρόνια πολλά εις το Γαλάτσι μέσα,
ως μοι έλεγε δε έμεινε και μέσα στην Οδέσσα·
τριάντα χρόνια μ' έλεγε πως είν' στην ξενιτιά,
είναι και πανδρεμένος, αλλά χωρίς παιδιά.

Εγώ εκατελήφθην υπό περιεργείας·
ευθύς τον παρεκάλεσα, μάλλον διά της βίας,
διά να με συστήσει πού είν' κατοικημένος
αυτός ο πατριώτης μου που 'το ξενιτεμένος.

Τέλος, το εκατόρθωσα για να συναντηθώ
και μέσα εις το σπίτι του διά να γνωρισθώ·
καθήσαμε, συμφάγαμε με μια χαρά κι ελπίδα,
πολλά δε αναφέραμε για τη γλυκιά πατρίδα.

Με επεριποιήθηκε ως σεβαστός πατέρας,
γι' αυτό κι εγώ δεν λησμονώ εκείνας τας ημέρας·
μ' εφιλοξένησε καλά, ως πρέπει πατριώτης,
γιατί τη λαύρα γνώριζε το τι θα πει στρατιώτης.

Την επομένη το πρωί φθάνει η Μεραρχία,
ήτις και παρέμεινε μεσ' στη Βεσσαραβία·
προορισμός της ήτανε στη Σμύρνη για να φθάσει,
ελέγετο πως ότι εκεί ολίγο θα ησυχάσει.

Αυθημερόν κατέβηκε κάτω στην παραλία,
τον Δούναβη απέπλευσε για τη Μικρά Ασία,
καθώς και τα συντάγματα είχαν αναχωρήσει
προτού η Μεραρχία μας Γαλάτσι να αφήσει.

Εγώ περιπλανώμενος εις τα νοσοκομεία,
μετά επροσκολλήθηκα σε κάποια διλοχία,
οποία και απέπλευσε μ' ατμόπλοιον Ουράνα,
όπου γαλέτα τρώγαμε και όχι κουραμάνα.

Εγκαταλείποντας λοιπόν του Γαλατσιού την πόλη,
Δούναβη αρμενίζοντες αναχωρούσαμ' όλοι,
με χαρά στο πρόσωπο πως ότι ησυχία
θα είχαμε εις το εξής όλη η Μεραρχία.

Στο Δούναβη εκβάλλουνε και ποταμοί πλωτοί,
λόγω δε χώρου στενωπού υπάρχουσι πιλωτοί·
έχουνε δε προορισμό πλοία να οδηγούνε,
διότι είν' επίφοβα μην καταποντισθούνε.

Σαράντα ώρας συνεχώς πλέοντας εν θαλάσση,
περί τα τέλη του μηνός στην Πόλη είχαμ' φθάσει·
μια μέρα παραμείναμε εν Κωνσταντινουπόλει,
τ' Αγιά Σοφιά τηρούσαμε με ένα βλέμμα όλοι.

Τέλος, αφού ενύκτωσε, η πρώτη μας φροντίδα
ήτο να ταξιδεύσουμε όλη την Προποντίδα
και από την Καλλίπολη κοντά πολύ περάσαμε,
την εκαλοκοιτάξαμε και εχαμογελάσαμε.

Οι Έλληνες που μένανε μέσα σ' αυτή την πόλη,
με τ' άσπρα μαντηλάκια τους μας χαιρετούσαν όλοι·
με τον αγνό χαιρετισμό έδειχναν μια ελπίδα,
αγάπη εκτιμήσεως για την τρανή πατρίδα.

Αφού επροσεγγίσαμε Τένεδο, Μυτιλήνη,
τετράωρο διάστημα εκεί είχαμε μείνει·
μετά το μεσονύκτιον, προτού γλυκοχαράξει,
πάραυτα αποπλεύσαμεν –μας είχαν διατάξει.

Περί τα τέλη τρέχοντος, ιδίου μηνός και πάλι,
πρωί πρωί εφθάσαμε στης Σμύρνης περιγιάλι,
όπου απεβιβάσθημεν εν πλείστη συντομία,
διότι την επαύριο πρόκειτο για πορεία.

Κι έτσι δεν πρόφθασα να δω της Σμύρνης μας τα κάλλη,
μόνο ένα περίπατο πήγα στο ακρογιάλι·
εκεί με εσυνάντησαν και δύο πατριώται,
αλλά κι αυτοί οι δυστυχείς ήτανε στρατιώται.

Στη Σμύρνη κοιμηθήκαμε μονάχα ένα βράδι,
σε κάτι αποθήκες και με βαθύ σκοτάδι·
την άλλη μέρα το πρωί φεύγει η διλοχία
να πα να συναντήσει όλη τη Μεραρχία.

Με μια πορεία διήμερο η διλοχία φθάνει
πλησίον εις το Τουρ-Μπαλή, λίγο και ξαποστάνει·
εγώ αμέσως ζήτησα και προ της μεσημβρίας
να μου δοθεί το φύλλον το πρέπον της πορείας.

Παίρνω λοιπόν το φύλλο μου, στο τραίνο μέσα μπαίνω,
σε τρίωρο διάστημα στο Βαϊνδήρι βγαίνω·
βρίσκω λοιπόν το λόχο μου υπό τους ελαιώνας,
ους εχρησιμοποίησαν για θερινούς στρατώνας.

Προτού να βρω το λόχο μου μια μάχη είχε γίνει
πλησίον του Αγιά-Σουλούκ, κοντά στο Αϊδίνι·
το σύνταγμά μου έλαβε μέρος σ' αυτή τη μάχη,
πολλά παιδάκια άφησε νεκρά σε κάποια ράχη.

Ο ταγματάρχης Λαλεχός σκοτώθηκε εκεί,
καθώς και κάτι άλλοι αξιωματικοί·
ο λοχαγός Θελόπουλος στο χέρι τραυματίσθη
και πάραυτα να γιατρευθεί Σμύρνη διεκομίσθη.

Την ίδια εκείνη εποχή σφαγή τις είχε γίνει
εις την ωραία πόλη, μέσα στο Αϊδίνι·
με κάτι μέσα δόλια στην πόλη μέσα μπήκε,
«γης Μαδιάμ» τα έκανε, τίποτε δεν αφήκε.

Απ' άκρη σ' άκρη έβαλε φωτιά και θανατώνει,
η πόλις μεταβάλλεται σ' ερείπια και σκόνη·
παιδιά, γέρους κατέσφαξε με λύσσα, μετά μένους,
ακόμη και ατίμασε γυναίκας και παρθένους.

Αυτία, μύτες τα έκοβε, όλα αυτά εν πρώτοις
και ούτω εξαπλώνετο σκληρά η βαρβαρότης·
παίρνων μετά τα θύματα, όλα τα σωριδιάζει
μέσα εις τα πηγάδια, όλα τα ξεκοιλιάζει.

Και πόσα άλλα έγιναν, τέρατα και σημεία,
αδύνατα περιγραφής, ακόμη κι η ιστορία
κι αυτή θ' αδυνατήσει για να τα περιγράψει,
καθότι μ' αίμα το χαρτί πρέπει για να το βάψει.

Αυτά έλαβον χώραν προτού να γίν' η μάχη,
που έγραψα προτύτερα· ακόμα και οι βράχοι
θα είχανε συγκινηθεί, γι' αυτά που είχαν γίνει
μέσα στην πόλη την καλή, τ' όμορφο Αϊδίνι.

Εγώ από το σύνταγμα ήμουν απών δυο μήνες,
μόλις στο λόχο έφτασα τις ίδιες μέρες κείνες·
στο Βαϊνδήρι έφτασε όλη η Μεραρχία,
να φέρει στον τομέα μας τάξη και ησυχία.

Εγώ τότε στο λόχο μου πολύ καλά περνούσα,
διαταγήν αντέγραφα και όλο τριγυρνούσα·
πάντα απαλλαζόμουνα από τας αγγαρείας,
απ' τα συχνά γυμνάσια κι από τας θεωρίας.

Ήμουν παλιός του λόχου και όχι πολύ νέος,
για τούτο εκτελούσα και χρέη δεκανέως·
περίπολο δεν βγαίναμε Βαϊνδηρίου πόλη,
αλλ' ως επί το πλείστον ή Κυριακή ή σχόλη.

Έξαφνα η Μεραρχία μας πάραυτα διατάσσει
ότι το κάθε σύνταγμα δώδεκα ν' αποσπάσει,
στο δεύτερο (ΙΙ) απόσπασμα για να αποσταλούνε,
στον οπτικό τηλέγραφο για να εκπαιδευθούνε.

Εγώ μόλις το άκουσα φαντάρους πως ζητούνε
στο δεύτερο απόσπασμα για να εκπαιδευθούνε,
του λοχαγού μου πάραυτα την έγκριση ζητάω
κι αμέσως στο απόσπασμα κατόρθωσα να πάω.

Τέλος, αφού κατόρθωσα, ταχέως απεσπάσθην
στο δεύτερο απόσπασμα, αφού παρουσιάσθην,
πρόκειτο να εκπαιδευθώ σε χρόνο ορισμένο
και έπειτα στο σύνταγμα πάλι να παραμένω.

Στο ίδιο απόσπασμα ο αδελφός μου ήτο,
ως κέντρου τηλεφωνητής πάντα απασχολείτο·
αυτός εμεσολάβησε στ' απόσπασμα να μείνω
και με συμβούλευε συχνά και οπτιστής να γίνω.

Τέλος, τα κατορθώσαμε τελείως κι απεσπάσθην,
στο σύνταγμα ουδέποτε ξανά παρουσιάσθην·
φίνα τα καταφέραμε και ήμουνα εντάξει,
μονάχα που οι πυρετοί μου είχανε ταράξει.

Το χίλια εννεακόσια δέκα εννιά, αρχάς του Σεπτεμβρίου,
διαταχθείς παρ' ιατρού μπαίνω νοσοκομείου,
όπου εκεί παρέμεινα μια εβδομάδα μόνο,
τον πυρετό υπέφερα με ένα σκληρό πόνο.

Τέλος, αφού με έπαυσε επί τινος η ζάλη,
διαταχθείς παρ' ιατρού βγαίνω έξω και πάλι·
ευθύς παρουσιάσθηκα εις το απόσπασμά μου,
γιατί δεν είχα σχέσεις με πρώην σύνταγμά μου.

Τότε εδιατάχθην να βγω με οπτικό,
να πάω εις το σύνταγμα έβδομο (7ο) πεζικό·
παίρνω λοιπόν το φύλλο μου το της τροφοδοσίας,
στα Λύγδα δε αφίχθηκα τα της Μικράς Ασίας.

Αφού εγκαταστάθημεν στα Λύγδα μ' ησυχία,
δίδαμ' τηλεγραφήματα πέρα στη Μεραρχία·
πάντοτε όταν τύχαινε να 'ν' η γραμμή κομμένη,
ούτω εντάξει ήμασθαν, καλώς συνδεδεμένοι.

Μετά ηναγκασθήκαμε εις το βουνό να πάμε,
διότι διεδίδετο ότι θα προχωράμε·
βρήκαμε κάστανα πολλά εν πλήρει αφθονία
και εκαλοπερνούσαμε εν αγάπη κι ομονοία.

Το οίκημά μας ήτανε αμπρί οχυρωμένο,
τον οπτικό δε είχαμε εκεί προφυλαγμένο,
γιατί εχθρός μας έριχνε κάποτε και οβίδες
κι αν έσπαζε ο οπτικός, χάναμε τις ελπίδες.

Μια μέρα στο τηλέφωνο ο διοικητής με κράζει,
στα Λύγδα δε να κατεβώ αμέσως διατάζει·
προορισμός μου ήτανε για να αναχωρήσω,
έτερον τηλεγραφητή να αντικαταστήσω.

Φύλλον πορείας το λοιπόν αμέσως το επήρα,
τρεχάτος δε αναχωρώ για τα ωραία Θείρα,
όπου εκεί παρέμεινε ο οπτικός ο άλλος,
που ήτο ετών τριάκοντα, πάρα πολύ μεγάλος.

Αλλ' όμως πριν να μεταβώ στα Θείρα τα ωραία,
απ' το Δεμήσι πέρασα με κάποια μου παρέα·
έπειτα σιδηροδρομικώς στο τραίνο μέσα μπαίνω,
σε τρίωρο διάστημα στην πόλη Θείρα βγαίνω.

Αλλά δεν επροφθάσαμε να εγκατασταθούμε,
διαταγή μας έρχεται Δεμήσι ν' αφιχθούμε,
γιατί εκεί επρόκειτο επίθεσις να γίνει
και ήτο απ' τ' αδύνατα ο οπτικός να μείνει.

Με οπτικόν μας πάραυτα στο τραίνο μέσα μπήκαμε,
σε τρίωρο διάστημα Δεμήσι αφιχθήκαμε·
εκεί παρουσιάσθημεν ίσια στο Αρχηγείο
συμφώνως της διαταγής παρά τω Στρατηγείω.

Εν τάγμα απαρτίζεται διά να προελάσει
εις κάτι τούρκικα χωριά, εκεί διά να δράσει,
διότι μέσα κρύπτοντο αντάρτηδες ζεμπέκοι
και αγκαλιά κοιμόντανε πάντα με το τουφέκι.

Το τάγμα έπρεπε αυτούς για να τους κυνηγήσει,
απ' το Δεμήσι μακριά να τους 'πισθοχωρήσει,
προφυλακαί μας για να βρουν την άκρα ησυχία,
καθότι δεν απείχαμε από τη Μεραρχία.

Το τάγμα εφοδιάσθηκε εν γένει από όλα,
μ' άφθονα πυρομαχικά και δύο πυροβόλα,
να εξορμήσει πρόκειτο τριγύρω στο Δεμήσι
και με αποτελέσματα εχθρό να κυνηγήσει.

Το χίλια εννεακόσια δέκα εννιά, του Οκτωβρίου μήνα,
ήρχισε η εξόρμηση εις τα χωριά εκείνα·
βρίσκουμε φρούτα άφθονα, ρόιδα και καρύδια,
μόσχους τινάς και πρόβατα, επίσης πλείστα γίδια.

Οι Τούρκοι μόλις είδανε ότι θα κυκλωθούνε,
χωρίς δε αποτέλεσμα ότι θα αμυνθούνε,
αμέσως ανεβήκανε επάνω στα βουνά
και καραούλι πιάσανε σ' απόκρημνα στενά.

Τα δύο πυροβόλα μας πυρ ομαδόν τους βάζουν,
ενσπείρουνε τον πανικό και τους κατατρομάζουν·
εν μέρει εσκοτώθηκαν από αυτούς ολίγοι,
προτού τους βάλ' το πεζικό σε τρομερό κυνήγι.

Κι απ' τους δικούς μας έπεσαν λίγα τινά παιδάκια
και ως φρουροί ακοίμητοι μείναν στα λαγκαδάκια·
άλλοι δε τραυματίσθηκαν και μέσω χειρουργείω
πάραυτα μεταφέρθηκαν εν τω νοσοκομείω.

Τρεις μέρες κυνηγούσαμε τους φίλους μας τους τσέτες,
όλο κονσέρβα τρώγαμε, σαρδέλες και γαλέτες·
μετά την καταδίωξη επήλθε ησυχία
και όλοι επιστρέψαμε κοντά στη Μεραρχία.

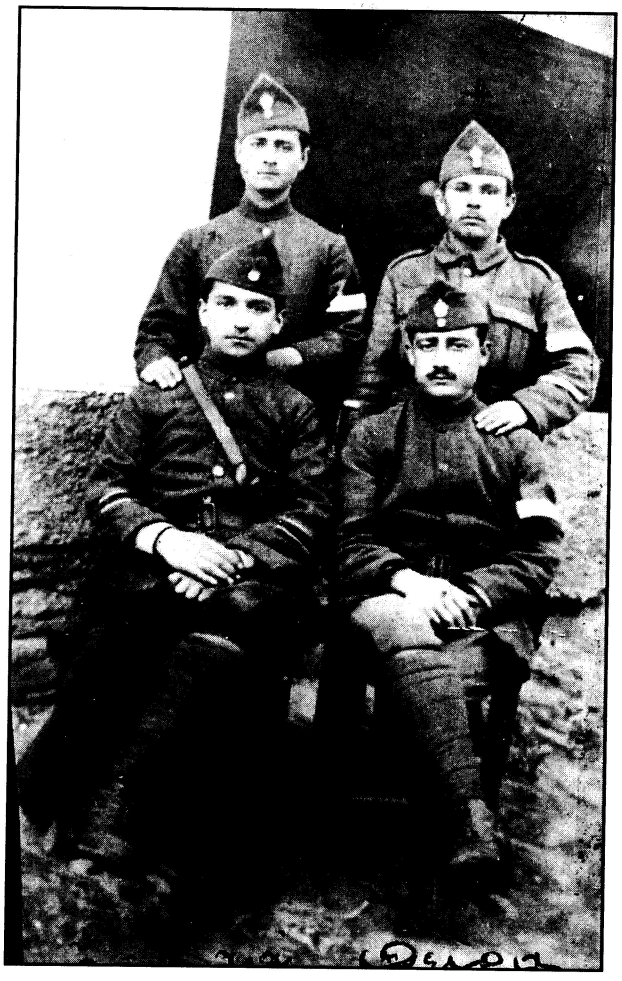

Πίσω από τη φωτογραφία αναγράφεται: *«Εν Θείροις Μ. Ασίας τη 3-3-20. Οπτικός Σταθμός Θείρων. Ενθύμιον Θείρων Μ. Ασίας. Προέδρου Μαργαρίτης εκ χωρίου Κάστρου Λιμεναρίων Θάσου, Ευγενίδης Γεώργιος εκ Κων/πόλεως, Οικονομίδης Εμμ. εξ Αθηνών, Τσιγγαρής Δημ. εξ Αιγίου».*

Ο διοικητής του τάγματος ήτο στρατηγικός,
ονόματι Γραβάνης, πολύ ιπποτικός·
πλείστας επιχειρήσεις τας είχε οδηγήσει
και τους ζεμπέκους όλους είχε τρομοκρατήσει.

Ημείς λοιπόν του οπτικού πήγαμε στ' Αρχηγείο,
τ' οποίον και παρέμεινε κοντά στο Στρατηγείο·
μας δίδουνε διαταγή στα Θείρα για να βγούμε,
για κάμποσο καιρό εκεί να εγκατασταθούμε.

Στο πίσω μέρος της φωτογραφίας αναγράφεται: *«Στα Θείρα της Μ. Ασίας Τ.Τ. 907 1920».*

Αμέσως κατεβήκαμε και επιβιβασθήκαμε,
σε τρίωρο διάστημα στα Θείρα αφιχθήκαμε·
μια βραδιά κοιμήθημεν δίπλα στην εκκλησία,
να δούμε τι διαταγάς θά 'διδε η Μεραρχία.

Στας κορυφάς διέταξε των Θείρων ν' ανεβούμε,
σε κάποιο τμήμα πεζικό για να προσκολληθούμε·
τα τρόφιμά μας παίρναμε πάντα εις είδος όλα
και άρχισε ατομικώς να βράζ' η κατσαρόλα.

Απέναντί μας μένανε άλλοι δυο οπτικοί,
το βράδι δε μιλούσαμε ως φίλ' ατομικοί·
ο ένας επαρέμεινε μέσα εις το Δεμήσι,
στο Βαϊνδήρ' τον έτερο είχαν εγκαταστήσει.

Γι' αυτό και μόνο ήμασθαν πάντα συνδεδεμένοι,
αν τύχαινε δε κάποτε να 'ν' η γραμμή κομμένη
παίρναμ' τηλεγραφήματα από τη Μεραρχία
και τα διαβιβάζαμε εν πλείστη ησυχία.

Επίσης είχαμ' συνδεθεί με οπτικόν τινα,
όστις και επαρέμεινε στων Φάτων τα βουνά·
εκεί κατέβαινον συχνά οι φίλοι μας ζεμπέκοι
και όσους συλλαμβάνανε τους βάζανε πελέκι.

Έξαφνα διατάζεται για να αναχωρήσει
ο οπτικός των Φάτων να πάει στο Δεμήσι·
αμέσως κατεβήκαμε στα Θείρα, σε ταράτσα,
και είχαμε τους οπτικούς απέναντί μας φάτσα.

Οι Έλληνες που είν' εκεί, πολύ μας εκτιμούσαν
και κάποτε ως αδελφούς μας υπεραγαπούσαν·
μου έδωσαν εντύπωση πάρα πολύ μεγάλη,
δεν είχα δει ευγένεια ποτέ μου τέτοια άλλη.

Μας έπαιρναν στα σπίτια τους, μας εφιλοξενούσαν
κι πάντοτε ως αδελφούς όλους μας μας καλούσαν·
ημέρα της Πρωτοχρονιάς γλυκίσματα μας φκιάσαν
και στους φαντάρους καθενός τέσσερα εμοιράσαν.

Κάποτε επαρίστανον θεατρικάς κινήσεις,
οίτινες υπενθύμιζον πατρίδος αναμνήσεις·
προσωπικό δε ήτανε οι παίδες του σχολείου,
καθώς και τα κορίτσια του παρθεναγωγείου.

Επίσης τότε έφερον κινηματογραφικάς ταινίας,
αίτινες επαρίστανον μάχας και ναυμαχίας·
πολλές φορές πηγαίναμε εκεί για να γλεντούμε
και ούτω πως την ώρα μας πάντοτε να περνούμε.

Επίσης εσυστήθηκε σώμα από προσκόπους,
οίτινες εγυμνάζοντο πάντοτε και με κόπους·
είχανε όμως πάντοτε μεγάλη την ελπίδα
πως θα φανούνε χρήσιμοι μια μέρα στην πατρίδα.

Στο μέρος όπου μέναμε ημείς με οπτικό
περνούσαμε πολύ καλά, βίο πολιτικό·
τρόφιμα εις είδος παίρναμε εκ της υπηρεσίας,
άτινα μας μαγείρευαν έσωθεν της οικίας.

Εκεί σχέσεις δεν είχαμε ποτέ με καραβάνα,
είχαμε περιποίηση 'πο μια... παραμάνα·
αλλ' όμως τότε και ημείς πολύ την εκτιμούσαμε
κι απ' τον πολύ το σεβασμό μητέρα την καλούσαμε.

Από το τμήμα παίρναμε τρόφιμα αρκετά
κι απ' έξω δε ψωνίζαμε και άλλα εκλεκτά·
η του σπιτιού νοικοκυρά μας επεριποιείτο,
αλλά κι αυτή από ημάς πολύ ικανοποιείτο.

Σ' αυτό το σπίτι μείναμε περίπου τριμηνία,
σιδηροδρόμου είχαμε πάντα συγκοινωνία·
πολλές φορές πηγαίναμε στ' ωραίο το Δεμήσι,
πού 'χε η Μεραρχία μας έδρα εγκαταστήσει.

Στα Θείρα τ' αλησμόνητα πάρα πολύ γνωρίσθην
και όταν, όταν έφυγα, πολύ στενοχωρήθην·
γι' αυτό και όσο βρίσκομαι μέτωπο της Ασίας
πάντοτε θέλω εκτελεί χρέη αλληλογραφίας.

Μα όταν φθάσει η στιγμή για να απολυθώ,
σκοπό έχω τα Θείρα να τα επισκεφθώ,
γι' αυτό και ως πολίτης δεν θα τα λησμονήσω,
την αλληλογραφίαν μου με φίλους θα τηρήσω.

Και πάλιν λέγω Θείρα δεν θα τα λησμονήσω,
εκτός της Θείας Πρόνοιας τον κόσμο αν αφήσω,
εκεί όπου παρέμεινα ως στρατιωτικός,
ο βίος μου επτάμηνος ήτο πολιτικός.

Το χίλια εννεακόσια είκοσι, 4η του Μαΐου,
διαταγή τις έφθασε παρά του Στρατηγείου,
ίνα εγκαταλείψουμε των Θείρων μας την πόλη,
να πάμε δε να δράσουμε για την πατρίδα όλοι.

Τότε ακολουθήσαμε εν τάγμα πεζικό,
πού 'χε μαζί του και αυτό λόχο ευζωνικό·
προορισμός του ήτανε διά να προελάσει,
να φέρει αποτέλεσμα, ζεμπέκους για να πιάσει.

Ευθύς αναχωρήσαμε, προτού μας πάρ' η μέρα,
και προ της μεσημβρίας αλλάξαμε αέρα·
αυχένα καταλάβαμε όλως αμαχητί,
καθότι εβαδίζαμε εν ακροποδητί.

Εγκαταστήσαμε λοιπόν αμέσως οπτικόν μας,
δελτίο δε εδώσαμε πέρα στον Στρατηγόν μας,
όστις και εδιέταξε για να αναχωρούμε
επάνω στο βουνό Κιτσάκ όλοι να ανεβούμε.

Τέλος, αφού ξημέρωσε η επομένη μέρα,
αρχίσαμ' κυνηγούσαμε τους Τούρκους πέρα πέρα·
αυθημερόν τους διώξαμε από το όρος πάνω,
νόμιζαν πως πηγαίναμε και με αεροπλάνο.

Μαζί μας ακολούθησε και εις λόχος τσολιάδες,
οίτινες και εφάνησαν πολύ παλικαράδες·
γιατί αυτοί ευρίσκοντο εμπροσθοφυλακή
και εξ αυτών κτυπήθηκαν στο πόδι μερικοί.

Λίγοι εκ των τσολιάδων βαριά τραυματισθήκαν,
νοσοκομείο πάραυτα τότε μεταφερθήκαν·
και επειδή ήσαν σοβαρά στο στήθος κτυπημένοι,
την επομένη δυο εξ αυτών βρέθηκαν πεθαμένοι.

Αυτό το τάγμα ήτανε του 5ου πεζικού,
που είχαμε προσκολληθεί κι εμείς του οπτικού·
αυτό είχ' αναλάβει τους Τούρκους να σκορπίσει,
των Φάτων τα ψηλά βουνά για να τα καθαρίσει.

Ο ταγματάρχης μας λοιπόν, Κουτσομήτρος ονομασμένος,
ήτο από το τάγμα του πολύ αγαπημένος·
επρόβλεπε πάρα πολύ διά τον οπτικόν μας,
με θάρρος του μιλούσαμε ως άνθρωπο δικόν μας.

Απ' την υπηρεσία μας υπέρ ευχαριστήθη
και όταν απεχωρίσθημεν όλους μας μας ευχήθη,
να πάμε στα σπιτάκια μας γεροί και τιμημένοι,
γιατί πολλά υποφέραμε στα μέτωπα οι καημένοι.

Αφού εκεί επήλθε μικρά τις ησυχία,
πάραυτα τον εκάλεσε η πρώτη Μεραρχία·
προτού ν' αναχωρήσουμε, τα ονόματά μας παίρνει
και εις την Μεραρχίαν μας αμέσως τ' αποστέλνει.

Αμέσως ονομαστικώς ο Στρατηγός συγχαίρει
για την υπηρεσία μας που είχαμε προσφέρει·
εις την διαταγήν του δε έγραψε τ' όνομά μας,
ήτις και ανεγνώσθη και στο απόσπασμά μας.

Το τάγμα ανεχώρησε, ημάς δε μας αφήνει
μαζί με λόχο ευζωνικό στην κορυφή εκείνη·
το βράδι εκοιμόμασθαν παλασκοφορεμένοι
και με το όπλο αγκαλιά, αρβυλοφορεμένοι.

Στενοχωρήθημεν πολύ σ' εκείνο τον αυχένα,
γιατί είχαμε χάσει Θείρα ευγενισμένα·
αλλ' όμως παίρναμ' άδεια κάθε δεκαμερία
και ούτω λησμονούσαμε λίγη στενοχωρία.

Εκεί πάνω καθήσαμε περίπου ένα μήνα,
αλλ' όμως ετραβήξαμε πολύ μεγάλη πείνα·
μπακαλάου πάντα τρώγαμε, κονσέρβα χαλασμένη,
με λίγα λόγια η κοιλιά ήτανε αδειασμένη.

Στη γειτονιά μας είχαμε και μερικούς τσολιάδες,
μ' αυτούς αστεία κάναμε, παίζαμε και παπάδες·
εκεί λοιπόν μ' αντάμωσε και ένας πατριώτης,
Τασόπουλος ονόματι, και αυτός δε στρατιώτης.

Ο Μαργαρίτης Προέδρου
το 1920.

Καθένας μας δε έλεγε το πώς και τι περάσαμε
και ότι μέσα στο στρατό τα νιάτα μας εχάσαμε·
πολλάκις αναφέρναμε όλο για την πατρίδα
και λέγαμε για άδεια, αν είχαμε ελπίδα.

Είχαμε κι ένανε γιατρό, μας έλεγε αστεία,
κάποτε επαρίστανε ωραία κωμωδία·
αστειευότανε συχνά με όλους τους τσολιάδες
και πάντα τους εφώναζε γειά σας, παλικαράδες.

Εκείνας τας ημέρας έξαφνα γράμμα πήρα
ότι ο αδελφός μου αφίχθη εις τα Θείρα·
αμέσως εκατέβηκα διά διημέρου αδείας
και 'κει ανταμωθήκαμε μία αυγή πρωίας.

Εκεί λοιπόν παρέμεινα επί τινας ημέρας,
περίπατο πηγαίναμε μαζί κάθε εσπέρας·
τέλος, μια μέρα το πρωί τον αποχαιρετάω,
καβαλικεύω άλογο και πάλι πίσω πάω.

Αλλά και κει που μέναμε είχαμ' τηλεφωνείο
και πάντα συνδεόμασθαν μαζί με φρουραρχείο·
ο αδελφός μου ήτο εκεί ως τηλεφωνητής,
όμως εγώ εις τα βουνά ήμουνα οπτιστής.

Στ' απόκρημνο αυτό βουνό, εκεί που κατοικούσαμε,
ούτε κουνούπια ζούσανε, κατσίκια δεν πατούσανε,
και τα πτηνά ηναγκάσθησαν για να αποδημήσουν,
γιατί δένδρα δεν βρίσκανε φωλιά διά να κτίσουν.

Ηναγκασθήκαμε λοιπόν να φτιάξουμε τσαρδάκι,
για να ανταπεξέλθουμε τη ζέστη μας λιγάκι·
τραβήξαμε λίγο πολύ μεγάλο τεμπελιό,
καθόλου δε δεν είχαμε στα πλάγια μας χωριό.

Είχαμε όμως δίπλα μας ένα κρύο νεράκι,
που, όταν έπινε κανείς, έφευγε το φαρμάκι·
ήτο βρυσούλα φυσική μέσα σε ρεματάκι,
λίγο πολύ εδρόσιζε το κάθε φανταράκι.

Το χίλια εννεακόσια είκοσι (1920), ογδόη Ιουνίου,
λαμβάνουμε διαταγή παρά του Στρατηγείου
όπως εγκαταλείψουμε εκείνον τον τομέα
και πάμε να αρχίσουμε μια μάχη άλλη, νέα.

Και μόλις ξαποστάσαμε κοντά στο κάπα δύο (ΚΙΙ),
φθάσαν τα πυροβόλα μας στας δέκα Ιουνίου·
πυρ ομαδόν αρχίσανε επάνω στον εχθρόν μας
κι ενίσχυσιν εδίδανε σ' όλο το πεζικόν μας.

Δέκα λεπτών απόσταση, τους παίρνουμε κυνήγι,
δυο πολυβόλα άφησαν και όπου φύγει φύγει·
αέρα εφωνάξαμε όλοι με μια λαλιά,
κοντέψαμ' να τους στείλουμε στην Κόκκινη Μηλιά.

Μανούκας, γενναίος λοχαγός, πλήρης χαράς κι ελπίδος,
την ώρα που ητοιμάζετο να ρίψει φωτοβολίδας,
να μάθουμε πως έφυγαν τα βάρβαρα σκυλιά,
σφαίρα στο στήθος τον κτυπά χωρίς να πει μιλιά.

Και μόλις ανεβήκαμε πάνω στο κάπα ένα (ΚΙ),
βλέπουμε πτώματα αρκετά επάνω στον αυχένα·
μετρώμεν ημετέρους, βρίσκουμε δέκα πέντε,
μετρώμεν τους εχθρούς μας, βρίσκουμε εκατόν πέντε.

Ευθύς όλοι οι λόχοι αρχίζουν προχωράνε,
δέκα λεπτών απόσταση τους Τούρκους κυνηγάνε,
οίτινες εγκατέλειψαν άφθονα όπλα, κράνη,
συνάμα και συσσίτιο, γεμάτο το καζάνι.

Πήραμε λάφυρα αρκετά και πλείστους αιχμαλώτους·
όλοι οι Τούρκοι γενικώς χάσαν το ηθικό τους,
αφού μας ονομάσανε όλους σαϊτάν ασκέρι,
τό 'κοψαν λάσπη κι έφυγαν στ' αρχαίο τους λημέρι.

Ο δε σημαιοφόρος των το σκάει και αφήνει
την τουρκική σημαία τους εις χείρας μας παραδίνει·
εκτός τα λάφυρα αυτά πήραμ' χειροβομβίδας
καθώς και αναρίθμητες του κανονιού οβίδας.

Από τότε πλέον κι ύστερα κυνηγητό αρχίζει
κι οι Τούρκοι το κατάλαβαν μπαρούτι πως μυρίζει·
αέρα τους φωνάξαμε, τους στείλαμε σ' ανάθεμα,
πήγαν να τους κρεμάσουνε χάρτινα τα παράσημα.

Βαδίζοντας κατόπιν κι ημείς με οπτικόν μας
δώσαμε τηλεγράφημα πέρα στον Στρατηγόν μας
ότι αμέσως έφυγαν οι βάρβαροι εχθροί,
ο δε γενναίος μας στρατός πάντοτε προχωρεί.

Είχαμ' γενναίο Μέραρχο, Γαργαλίδης ονομασμένος,
από τη Μεραχία του πολύ αγαπημένος·
εμπρός παιδιά, μας έλεγε, βαδίζετε γενναία,
να πάμ' στα Φιλαδέλφεια, πού 'ναι πολύ ωραία.

Φθάνοντας τα υψώματα, πέραν του κάπα ένα (ΚΙ),
και πάντα πλησιάζοντας κοντά εις τον αυχένα
βρίσκουμε αρκετά χωριά, σπίτια ερημωμένα,
νομίζων πως εκτίσθησαν απ' το εικοσιένα.

Εγώ λοιπόν ο δυστυχής πλησιάζοντας πιο παρέκει
βλέπω ένανε φίλο μου σκοπεύει με το τουφέκι·
μόλις μια της έριψε εις ύψωμα επάνω,
τρέχω κι εγώ ο κακόμοιρος απ' το φτερό την πιάνω.

Ο φίλος μου ούτος ο καλός χωρίς ποτέ να στέκει
μια σούβλα παρασκεύασε από εκεί παρέκει·
εγώ φωτιά, ο δυστυχής, αμέσως κανονίζω,
σε δυο λεπτών διάστημα αμέσως τη σουβλίζω.

Ο φίλος μου ούτος ο καλός, ονόματι Δημητράκης,
εξ Αιγίου καταγόμενος, ενθυμούμαι αυτόν πολλάκις·
εγνώριζε πολύ καλά να ψήνει κατσικάκια,
συνάμα ετηγάνιζε και φρέσκα αυγουλάκια.

Όμως μας ηκολούθησε και εις λόχος τσολιάδες,
αυτοί μόσχους δεν άφησαν ούτε και αγελάδες·
είχανε όμως δίκαιο, διότι η κουραμάνα
απεμακρύνθη εντελώς, καθώς κι η καραβάνα.

Είχαν γενναίο λοχαγό και ήτο Κερκυραίος,
εις τους τσολιάδες μίλαγε με χάρη και γενναίως,
παιδιά μου, τώρα υπομονή και ίσως για να γίνει
εντός ολίγων ημερών η ποθητή ειρήνη.

Τον λοχαγό Αλέξανδρο κύριο Κουκουνέτση
ποτέ μου δεν τον λησμονώ, ήτο γενναίος κι έτσι·
όπου και αν επέρασε εφάνη παλικάρι
και δείχνανε συμπάθεια σ' αυτόν όλ' οι φαντάροι.

Και μόλις καταφθάσαμε σ' έρημο χωριουδάκι,
πάλι ξεκουρασθήκαμε δίπλα στο κρύο νεράκι·
ολίγοι δε φαντάροι ψάχναν για μπακανότες
και αντ' αυτών ευρίσκανε όλο αυγά και κότες.

Ούτω εφοδιάζοντο από τροφοδοσία,
παρ' όλα όμως πρόβλεπε και η υπηρεσία
να φέρνει τ' απαιτούμενα στον κάθε φανταράκο,
θύμα για να μη γίνεται στο φοβερό δρομάκο.

Η ξέστη απερίγραπτος δω πέρα είχε γίνει,
αλλ' όμως, το ευτύχημα, κανείς δεν είχε μείνει
οπίσω ως βραδυπορών, ελπίζαμε δε ότι
στη Φιλαδέλφεια θε να μπει η Μεραρχία πρώτη.

Αφήνοντας τ' άνω χωριό φθάνουμε σ' ένα άλλο,
αλλ' όμως αυτό ήτανε ακόμη πιο μεγάλο·
εκεί πλέον ευρήκαμε βούτυρα εκλεκτά,
επίσης φρούτα άφθονα, απ' όλα διαλεχτά.

Φθάνοντας πάλι έτερο, ωραίο χωριουδάκι,
πάλι ξεκουρασθήκαμε δίπλα στο κρύο νεράκι·
εκεί κατασκηνώσαμε εν άκρα ησυχία
και αγγελία έφθασε από τη Μεραρχία.

Τρεις μέρες εβαδίζαμε χωρίς ψωμί να δούμε,
κατόπιν όμως έφεραν να εφοδιασθούμε
απ' ό,τι εχρειάζετο στον κάθε μας φαντάρο,
να ανταπεξερχόμεθα στον της πορείας Χάρο.

Εις το χωριό αυτό Ελμπί είχαν ειδοποιήσει
ότι το 1ον σύνταγμα πρέπει ν' ακολουθήσει
το δρόμο όπου βάδισε η Μεραρχία όλη,
ν' ανταμωθούμε με αυτή στης Φιλαδέλφειας πόλη.

Εκεί φθάνει μια είδηση ότι στα Φιλαδέλφεια
όλα ελευθερώθηκαν τα σκλαβωμένα αδέλφια·
μια Μεραρχία ημέτερη μέσα στην πόλη μπήκε,
ο δε εχθρός 'πισθοχωρών λάφυρα πλείστα αφήκε.

Το ιππικόν μας έδρασε μ' εξαίρεση μεγάλη,
'πισθοχωρών δε ο εχθρός σ' απελπισμένο χάλι
εις το Ουσάκ απ' έξω συγκέντρωσ' είχε κάνει
και προσπαθούσε πάντοτε το ηθικό να γιάνει.

Φθάνουμε στο Τσαούς-Νταγ, το χιονοπαγωμένο,
εκεί εσυναντήσαμε λόχο καταυλισμένο,
ημέτερο δε οπτικό αυτός εκεί φρουρούσε,
κάθε εχθρού ενέργεια θα την απασχολούσε.

Αυτός λοιπόν ο οπτικός εκεί 'χε παραμείνει,
δελτία καταστάσεως στο Σώμα για να δίνει,
άτινα τα ελάμβανε από τη Μεραρχία
και τα εδιαβίβαζε εν πλείστη συντομία.

Αφού εσυναντήθημεν μ' άνδρας του οπτικού,
που 'σαν προσκολλημένοι σε λόχο πεζικού,
μας έδωσαν καλό τυρί και κατσικάκ' ψημένο,
που τού 'χανε προσωρινώς στη σούβλα περασμένο.

Όμως δεν έκανα καλά, γιατί να λησμονήσω,
γι' αυτό συγνώμη και ζητώ προτού να προχωρήσω
ότι το πρώτον (Αον) Σώμα μας έφθασε στο Δεμήσι,
προτού η Μεραρχία μας να 'χει αναχωρήσει.

Τώρα που προχωρούσαμε αφήνοντας το Σώμα,
θα γράψω παρακάτω κι άλλα πολλά ακόμα·
το βράδι που κοιμήθημεν στο όρος Τσαούς-Ντάγι
ένας αέρας κόντεψε για να μας απαγάγει.

Ημέρα εκείνη ήτανε δεκάξι Ιουνίου,
που λάβαμε διαταγή παρά του Στρατηγείου,
διά να αφιχθώμεν πλησίον Μεραρχίας,
μάλιστα αν ήτο δυνατόν και προ της μεσημβρίας.

Ο οπτικός ο έτερος που είχε παραμείνει
συμφώνως της διαταγής δελτία για να δίνει
ίσια στο Αον Σώμα μας που ήτο στο Δεμήσι
κι εντός ολίγου πρόκειτο για να αναχωρήσει.

Στη Φιλαδέλφεια φθάσαμε, κοντά στη Μεραρχία,
και την κοιλιά γεμίσαμε κατά τη μεσημβρία·
εκεί καταυλισθήκαμε υπό τους ελαιώνας,
διότι δεν ευρήκαμε επ' αρκετούς στρατώνας.

Εντύπωση δεν μού 'δωσε η πόλη Φιλαδέλφεια,
διότι δεν επρόφθασα να κάνω περιοδεία·
πληροφορήθην μόνο πως ότι ο κοσμάκης
ζήτω! όλοι εφώναξαν για το στρατό πολλάκις.

Και μόλις γευματίσαμε υπό τους ελαιώνας,
'κείνους τους καλοκαιρινούς στο ύπαιθρο στρατώνας,
ευθύς αναχωρήσαμε δι' 7ον πεζικόν,
ίνα εγκαταστήσουμε εκεί τον οπτικόν.

Τώρα απεχωρίσθημεν απ' το πεζικό το πρώτο,
που έδωσε εις τον εχθρό ένα γενναίο κρότο,
για τούτο και παρέμεινε πλησίον Μεραρχίας,
ημείς δ' αναχωρήσαμε λόγω υπηρεσίας.

Τα Φιλαδέλφεια αφήνοντας ημείς με οπτικόν
βαδίζαμε να βρούμε έβδομον πεζικόν
βιαίως συνεχίζοντας τη σύντομη πορεία,
μέσα στο δρόμο είχαμε μεγάλη ηρεμία.

Προτού ο οπτικός μας νά 'χει αναχωρήσει
το σκότος και η νύκτα κι αυτά είχαν αρχίσει·
με τρίωρο πορεία εις το Κενλί εφθάσαμε,
δυο ώρες κοιμηθήκαμε και λίγο ησυχάσαμε.

Εις τον σταθμόν αυτόν Κενλί φίλον μας απαντήσαμε,
τραπέζι παρεσκεύασε εκεί και γευματίσαμε·
είχε κάτι κοτόπουλα και φρέσικο τυράκι,
μάλιστα τραγουδήσαμε και όλοι μας λιγάκι.

Αφήνοντας σιδηροδρομικόν σταθμόν, Κενλί ονομασμένον,
στο τραίνο μέσα μπήκαμε που ήτο γεμισμένον
από ελληνικό στρατό· ήθελε να προφθάσει
προτού τ' ασκέρι του Κεμάλ απ' το Ουσάκ το σκάσει.

Στο δρόμο που βαδίζαμε κι είχαμε προχωρήσει,
είκοσι δυο σήραγγας είχαμε απαντήσει,
συνάμα απαντήσαμε δυο γέφυρας μεγάλας,
μα νόμιζα πως δεν θα δω ποτέ μου τέτοιας άλλας.

Μόλις σταθμό εφθάσαμε σιδηροδρομικόν,
όπου εκεί παρέμεινε έβδομον πεζικόν,
ευθύς αμέσως τρέξαμε λόφον τινά να βρούμε,
να είναι δε κατάλληλος να εγκατασταθούμε.

Να είμεθα δε έτοιμοι, μάλλον συνδεδεμένοι,
εάν τυχόν καμιά φορά κι είν' η γραμμή κομμένη,
να στείλουμε την είδηση πέρα στη Μεραρχία,
για κάθε ενδεχόμενο κι αν είναι ησυχία.

Και μόλις λόφο βρήκαμε να εγκατασταθούμε,
για νά 'μεθα ασφαλέστεροι ευθύς φρουρά ζητούμε,
καθώς και εν τηλέφωνον διά να συνδεθώμεν,
εις κάθε τηλεγράφημα διά να απαντώμεν.

Στο λόφο αυτό καθήσαμε περίπου ένα μήνα,
περάσαμε πολύ καλά, μάλλον να πούμε φίνα·
είχαμ' το κρύο νεράκι μας, το γάλα, τα τυριά μας,
απ' όλα δε καλύτερο είχαμε την υγειά μας.

Το οίκημά μας ήτανε σπήλαιον φυσικόν,
αλλά για μας του οπτικού ήτο και ειδικόν·
είχαμε δε στη γειτονιά και μερικούς ποιμένας,
οίτινες μας προσέφεραν και γάλα ο καθένας.

Σ' αυτό το λόφο είχαμε και μερικά παιδάκια,
που πάντα κυνηγούσανε όλο τα κατσικάκια·
στο πι και φι τα σφάζανε, στη σούβλα τα περνούσαν,
οι άλλοι δε οι έτεροι ξύλα εκουβαλούσαν.

Δίπλα εις τον καταυλισμό είχαμ' και μαγειρείο
και φκιάναμε συσσίτιο που ήτο μεγαλείο·
όταν δε έτρωγε κανείς έγλειφε δάκτυλά του
και με τη νοστιμάδα του γέμιζε η κοιλιά του.

Το βούτυρό μας τό 'χαμε, το κρύο το νερό μας,
αλλ' όμως και απέναντι είχαμε τον εχθρό μας·
το βράδι εκοιμόμασθαν παλασκοφορεμένοι
και με το όπλο αγκαλιά, αρβυλοφορεμένοι.

Εάν τυχόν κι ηρχόντανε διά να τσακωθούμε,
μέχρι του τελευταίου μας εκεί να αμυνθούμε,
να δείξουμε πως ήμασθαν λίγο παλικαράδες,
όχι μονάχα στο φαγί... παλιοκαραβανάδες.

Στο λόφο όπου μέναμε ηθέλησα να γράψω
επιστολές εις φίλους μου διά να περιγράψω
ότι το πώς επέρασα εις όλη την πορεία
και ότι ευρισκόμουνα εις τα νερά τα κρύα.

Τότε μελάν' δεν είχα να γράψω επιστολή,
ευθύς απ' ένα φίλο μου ζητάω συμβουλή·
με δίνει μελανίσιο μολύβι και το σπάζω,
το λιώνω στο μπουκάλι, μελάν' κατασκευάζω.

Σ' αυτό το νέο μέτωπο που φθάσαμ' οι φαντάροι,
φόβος και τρόμος πανταχού τους Τούρκους είχε πάρει·
διότι δεν το ήλπιζαν ημείς να προελάσουμε
και εις τα πρόθυρα Ουσάκ σχεδόν διά να φθάσουμε.

Παρ' όλα ταύτα ο Κεμάλ δεν θέλησε ειρήνη
παρά όταν η Σμύρνη σ' αυτόν να παραμείνει·
έτρεφε τας ελπίδας του πως ότι δεν θ' αργήσει
παρασυρόμενη η Ελλάς τη Σμύρνη να αφήσει.

Το χίλια εννεακόσια είκοσι, στα τέλη Ιουλίου,
έρχεται μια διαταγή παρά του Στρατηγείου,
ήτις και μας προόριζε εις το Ουσάκ να πάμε
και του Κεμάλ το στράτευμα διά να κυνηγάμε.

Και το Ουσάκ διαβαίνοντας εις το Αφιόν να φθάσουμε,
όπου εκεί ελπίζαμε ότι θα ησυχάσουμε·
ίσως ο Κεμάλ εδέχετο να κλείσει την ειρήνη
με όρους πως η Σμύρνη στους Έλληνας να μείνει.

Την εποχή εκείνη επάνω εις τη Θράκη
το του Κεμάλ το στράτευμα ξαπλώθηκε λιγάκι,
ως αρχηγό δε είχε τον σύντροφο Ταγιάρ-ι,
πολύ στενός του φίλος, δικό του παλικάρι.

Είχε γενεί προέλασις ακόμη νεωτέρα
επάνω εις τη Θράκη, πολύ γενναιοτέρα,
όπου εκεί συνέλαβον τον κυρ Τζαφέρ Ταγιάρ-ι,
τον έστειλαν στον Πειραιά καφέ για να τρατάρει.

Κατόπιν μένων ο Κεμάλ στο μέτωπο Ασίας
μάζευε το ασκέρι του όλο διά της βίας·
ονειροπόλει πάντοτε πως ότι δεν θ' αργήσει
την όμορφη τη Σμύρνη διά να κατακτήσει.

Συμφώνως καταστάσεως ας εξακολουθήσω
και μερικά ανέκδοτα διά να συνεχίσω
ότι το πώς υπέγραψε η Πύλη τη συνθήκη
συμφώνως δε η Σμύρνη στους Έλληνας ν' ανήκει.

Η ανωτέρω διαταγή αμέσως ανεστάλη,
αλλ' όμως όλος ο στρατός στα όπλα ήτο πάλι·
η Πύλη, ως διέδιδον, μόνη είχε ζητήσει
με την Ελλάδα πάραυτα να συνθηκολογήσει.

Ούτω, συνθήκη των Σεβρών είχε επικρατήσει,
αλλά Κεμάλ δε θέλησε να την αναγνωρίσει·
ηθέλησε, ως έλεγε, να πάρει η Τουρκία
την όμορφη τη Θράκη και τη Μικρά Ασία.

Εν πρώτοις εχαρήκαμε για μια τέτοια συνθήκη,
οποία και οφείλετο εις των Ελλήνων νίκη·
είχαμ' ελπίδας αρκετάς καθείς ν' απολυθεί
κι ότι σχεδόν όλ' η Ελλάς να αποστρατευθεί.

Τέλος, αφού υπογράφηκε η των Σεβρών συνθήκη,
τον Μουσταφά κατέλαβε πολύ μεγάλη φρίκη.
Έκαμε επανάσταση μέσ' τη Μικρά Ασία
και πάντα ετοιμάζετο για νέα εκστρατεία.

Η Πύλη ισχυρίζετο να μην αναγνωρίσει
την του Κεμάλ κυβέρνηση, μάλλον να απαιτήσει
από αυτόν τον ίδιον όπλα να καταθέσει,
και ούτω πως το κίνημα να μείνει μέσ' τη μέση.

Αυτά η Πύλη πού 'καμε ήτανε προπαγάνδα
και μυστικά εις τον Κεμάλ απέστειλε τα πάντα.
Τον εφοδίαζε συχνά απ' ό,τι απαιτείτο
και ούτω πως το κίνημα πάντα εσυγκρατείτο.

Έπρεπε τώρα η Ελλάς να εξακολουθήσει
με νέα επιχείρηση έργον να συνεχίσει.
Ίσως ηνάγκαζε αυτόν ειρήνη να συνάψει
και τας εχθροπραξίας του εν γένει να τις πάψει.

Γι' αυτό συγκεντρωθήκαμε όλοι εν τω μετώπω
και πάντα πλησιάζοντας τον εχθρικό τον τόπο,
προορισμός μας ήτανε εις το Ουσάκ να πάμε,
του κυρ Κεμάλ το στράτευμα διά να κυνηγάμε.

Εγκαταλείποντας, λοιπόν, ημείς του οπτικού
τον λόφο όπου μέναμε με άνδρες πεζικού,
εφθάσαμε σ' ένα σταθμό σιδηροδρομικόν,
εκεί δε συγκεντρώθηκε και άλλο πεζικόν.

Εις τον σταθμόν του Ελβανλάρ είχε συγκεντρωθεί
και άλλη Μεραρχία μας για να επιτεθεί
στην περιφέρεια Ουσάκ κι αυτή διά να δράσει,
να δώσει πλήγμα στον Κεμάλ βαθιά να προελάσει.

Στ' αριστερό του Ελβανλάρ ήμασθαν μαζευμένοι,
όλη η Μεραρχία μας εκεί συγκεντρωμένη,
να κάμει την εξόρμηση, να φθάσει στο Ουσάκι,
και έπειτα ν' αναπαυθεί εκεί μέσα λιγάκι.

Δεκάτη τετάρτη του μηνός τον Αύγουστο το μήνα
έριψε άφθονη βροχή εις τα χωριά εκείνα,
όλοι δε εκοιμόμασθαν στ' αντίσκηνα απού κάτω,
τρυπώναμε οι κακόμοιροι σαν τον τρελό το γάτο.

Στας 14ρες του μηνός, την επομένη μέρα,
εξόρμησις εγένετο στο Ελβανλάρ πιο πέρα
και πάντα προχωρούσε 7ον πεζικόν μας,
από κατόπιν ήτο δε και πυροβολικόν μας.

Είχαμε δε και πεδινά, ως και βαρέας μοίρας,
που δύσκολα περνούσανε άνω απ' τας γεφύρας·
αυτά ήσαν ενίσχυση διά το πεζικόν μας
που έφερνε τον πανικό πάντα εις τον εχθρόν μας.

Στας δέκα πέντε του μηνός πάρα πολύ πρωία
βοήθειά μας είχαμε ως και την Παναγία·
την πρώτη μέρα το λοιπόν χωρίς καμμία μάχη
εχθρός οπισθοχώρησε εις του Ουσάκ τη ράχη.

Εκεί δε τας δυνάμεις τας είχε συγκεντρώσει
και το Ουσάκ καυχάτο πως δεν θα παραδώσει·
όπου κι αεροδρόμιο είχε εγκαταστήσει,
με την ιδέα πήγαινε πως ότι θα νικήσει.

Και στους πολίτας έλεγε καθόλου μην φοβείσθε,
θέλω δε τους Γκιαούρηδες και σεις να πολεμείστε·
γιατί αν μπούνε στο Ουσάκ όλους θε να σας σφάξουν
και με τη βαρβαρότητα θα σας κατατρομάξουν.

Ο κύρ Κεμάλ διέδιδε αυτά μέσ' το Ουσάκι,
ν' ανακουφίσει ήθελε το στράτευμα λιγάκι
και το λαό ηθέλησε να τον κατατοπίσει
πως εις την βαρβαρότητα έχουμ' υπερισχύσει.

Αλλά ημείς φανήκαμε πολύ ξευγενισμένοι,
καθώς κι απ' τας Δυνάμεις είμεθα ξακουσμένοι·
παράδειγμα δε δίδουμε παντού όπου περνούμε,
γι' αυτό ελληνικό στρατό πάντα φιλοξενούνε.

Αφού λοιπόν βαδίζαμε συντόμως και με βία
ένα εικοσιτετράωρο με τραγική πορεία,
το βράδι καταφθάσαμε πολύ δε κουρασμένοι,
μέσα σε τούρκικα χωριά μείναμ' καταυλισμένοι.

Εκείθεν δε απείχαμε απ' το Ουσάκ την πόλη,
που είχε στήσει ο εχθρός απέναντί μας βόλι,
και πάντα απειλούσε ότι θα μας νικήσει
και τη Μικρά Ασία ότι θα κατακτήσει.

Εις τας δεκάξι το λοιπόν πρωί με την αυγή
το πεζικόν μας παίρνει νέα διαταγή,
να κάμει την εξόρμηση, τα μέτρα του να λάβει
και προ της μεσημβρίας Ουσάκ να καταλάβει.

Τέλος, τότε εξόρμησε τ' ανδρείο πεζικόν μας,
μάχην αμέσως σύναψε δίπλα εις το πλευρόν μας,
ήτις μόλις διήρκησε λίγα λεπτά κι όχ' άλλα,
οι βάρβαροι ζεμπέκηδες το σκάσανε τρεχάλα.

Το τραίνο τους παρέμεινε κι ήθελε να τους πάρει
όσ' εξ αυτών γλιτώσανε στ' Αφιόν Καραχισάρι·
μαζί τους όμως είχανε και πλείστας αποθήκας,
κουραμανίτσες, τρόφιμα ως και βιβλιοθήκας.

Αυτά λοιπόν είχαν σκοπό μαζί τους να τα πάρουν,
αλλά δεν το κατόρθωσαν αυτό να το προλάβουν·
την ώρα που ξεκίνησε η αμαξοστοιχία
δυο αεροπλάνα ημέτερα ήσαν περιπολία.

Και μόλις εδιάβαινε στη γέφυρα επάνω,
ένα απ' τα ημέτερα καλό αεροπλάνο
βόμβα τινά επέταξε με μια επιτυχία,
πάραυτα ξετροχίασε την αμαξοστοιχία.

Τότε λοιπόν 'ξερχόμενοι οι Τούρκ' απ' τα βαγόνια
Αλλάχ! Αλάχ! φωνάζανε πάμε για την Ικόνια,
γιατί κι εδώ μας έφτασε το του Σαϊτάν ασκέρι,
καλλάει από κατόπι μας σαν νά 'ναι βουλοκέρι.

Προτού 'πισθοχωρήσουνε στ' Αφιόν Καραχισάρ,
στον αρχηγό τους λέγανε: εφένδημ - τσαμπούκ - τσικάρ,
γιατί Γκιαούρηδες έρχονται, προτού δε τσακωθούμε,
πρέπει για να το σκάσουμε, να μην 'χμαλωτισθούμε.

Λίγ' εξ αυτών προλάβανε, το σκάσανε μονάχοι,
εις το Ουσάκ τριγύρω επάνω εις την ράχη
όλα τα πολυβόλα μας τους είχανε θερίσει
και ένα μέγα αριθμό είχανε τραυματίσει.

Ως αρχηγός των ήτανε ο Χουσεΐν εφέντης,
μόλις τα σκούρα είδε ωσάν δειλός λεβέντης
με πρώτο τραίνο τό 'σκασε στ' Αφιόν-Καραχισάρι,
να βρει την ησυχία του, καφέ για να τρατάρει.

Πήραμε λάφυρα αρκετά, περίπου οκτώ κανόνια,
άτινα δεν επρόφθασαν να πάρουν στην Ικόνια,
καθώς και όπλα άφθονα, ίππους και πολυβόλα,
ιματισμό και τρόφιμα αμέτρητα απ' όλα.

Σ' αυτή τη μάχη του Ουσάκ, πού 'χαμε προχωρήσει,
αι του εχθρού απώλειαι είχαν υπερισχύσει
εις αίμα και εις χρήμα, εις υλικόν πολέμου,
και ό,τι άλλο είχε, επήγε κατ' ανέμου.

Ημετέρους μόνο είχαμε τέσσαρες τραυματίας
και εις ιππεύς σκοτώθηκε λόγω... δολοφονίας
την ώρα που εισήρχετο πρώτος μέσα στην πόλη,
τότε εκσφενδονίσθηκε ενός εχθρού το βόλι.

Όλα τα καταστήματα ήτανε πια κλεισμένα,
τα χανουμάκια ήταν πολύ δε φοβισμένα,
καθώς και οι ομογενείς είχανε φοβηθεί
και στην οικία του καθείς εκεί είχε κλεισθεί.

Και τας δεήσεις έκαμαν ν' απελευθερωθούνε
και τον ελληνικό στρατό όλοι να ασπασθούνε·
όλοι επεριμένανε εν πλήρει αναμονή
για να ζητωκραυγάσουνε όλοι με μια φωνή.

Και μόλις μέσα μπήκαμε, ευθύς μας χαιρετήσαν,
κι απ' τη χαρά τους την πολλή τα μάτια τους δακρύσαν·
μας έλεγαν τα βάσανα που πρώτα επερνούσαν
με τον κεμαλικό στρατό, ότι τους τυραννούσαν.

Και πάντα τους φοβέριζαν και με μεγάλη βία
τους έλεγαν να φέρουνε λεπτά για την Τουρκία,
γιατί θα κυνηγούσανε τ' ελληνικό ασκέρι
και θα το εξοντώνανε αυτό το καλοκαίρι.

Αλλ' όμως περισσότερα να κάμουν δεν προφθάσαν,
ηναγκασθέντες πάραυτα αμέσως και το σκάσαν,
αφού εγκαταλείψανε όπλα με αποθήκας,
κουραμανίτσες, τρόφιμα, ως και βιβλιοθήκας.

Τέλος, η πόλις του Ουσάκ είναι πολύ ωραία
με μικροεργοστάσια πού 'ναι τελείως νέα,
εν όλω δε απαριθμεί είκοσι επτά τζαμία,
γι' αυτό οι Τούρκοι έχουνε την πλειονοψηφία.

Εξακόσιαι οικογένειαι είναι ελληνικαί
και άλλαι διακόσιαι είναι αρμενικαί·
τρεις εκκλησίαι λειτουργούν, συνάμα δυο σχολεία,
ελληνικά μανθάνανε με μία δυσκολία.

Πριν όμως τα ελληνικά καθόλου δεν μιλούσαν,
γιατί τους απαγόρευαν και τους τρομοκρατούσαν·
οι Τούρκοι τους φοβέριζαν πως θα τους αποκρούσουν
και ουδαμού ηθέλησαν ελληνικά ν' ακούσουν.

Μόλις λοιπόν εμπήκαμε εμείς τα φανταράκια,
ευθύς και οι ομογενείς εμπήκαν στα μεράκια·
άρχισαν και μιλούσανε γλώσσα ελληνική
και πάντως προσπαθούσαν να παύσουν τουρκική.

Περί τα τέλη του μηνός την Κυριακή ημέρα
του βασιλιά μας τ' όνομα γιορτάσαμ' εκεί πέρα·
πάνω στη διασκέδαση, πάνω στα μεγαλεία,
θυμήθηκα το σπίτι μου με μια μελαγχολία.

Μάλιστα επιάνιζε ως και η μουσική,
πολλοί δε εχαρίσθησαν από τη φυλακή
λόγω του ότι ήτο γιορτή του βασιλιά,
ζητωκραυγαί ηκούοντο παντού με μια λαλιά.

Τέλος, εκεί εμείναμε μια εικοσαμερία
κι αριστερά μας είχαμε δική μας Μεραρχία·
περάσαμε πολύ καλά εκείνας τας ημέρας,
φαΐ, ύπνο, τεμπελιό και βόλτα καθ' εσπέρας.

Σ' ένα σπιτάκι μείναμε εκεί μεμονωμένοι,
με οπτικόν δε ήμασθαν καθόλου συνδεδεμένοι,
γιατί ήτανε και περιττό να εγκατασταθούμε
και λόγος δεν υπήρχε διά να εργασθούμε.

Σε συνοικία μέναμε όλως ελληνική
και δίπλα μας υπήρχε σχολή αρμενική
και οι διδάσκαλοι αυτής πάντοτε προσπαθούσαν,
παύοντες δε τα τουρκικά ελληνικά μιλούσαν.

Ποιήματα ελληνικά πολλάκις τραγουδούσαν,
ημάς δε τους Έλληνας αδέλφια μας καλούσαν,
διότι εγνωρίζανε ότι η Αρμενία
με την Ελλάδα πάντοτε θα έχει συμμαχία.

Ημείς λοιπόν του οπτικού ευθύς διαταχθήκαμε
και εις τα πέριξ του Ουσάκ εις λόφο ανεβήκαμε
διά να συνδεθώμεν μ' έτερον οπτικόν
που βρίσκετο αριστερά σε τμήμα πεζικόν.

Ούτω εγκαταλείψαμε Ουσάκ το ξακουσμένο,
στας παρυφάς δε βγήκαμε σε λόφο γυμνωμένο·
εκεί εγκαταστήσαμε τον οπτικό και πάλι
ως θεαταί δε βλέπαμε τα του Ουσάκ τα κάλλη.

Αντίσκηνα εστήσαμε το πρώτο μας το βράδι
μέσα εις ένα αμπέλι και με βαθύ σκοτάδι,
σαν ψάρια ταρταρούσαμε απ' το πολύ το κρύο,
διότι ευρισκόμασθαν δίπλα τω φυλακίω.

Αμέσως τότε φκιάξαμε μικρόν τι καλυβάκι
κι έτσι ανταπεξήλθαμε στο κρύο μας λιγάκι,
γιατί το κρύο πού 'καμε εις το Ουσάκ Ασίας
εκόντευε να φθάσει το ίδιο της Ρωσίας.

Γι' αυτό κανείς εις το στρατό πολλάς τέχνας μανθάνει,
καθότι κυριότερο σπιτάκια για να φκιάνει·
το ένα μέρος έφκιανα, το άλλο είχ' γκρεμνίσει,
παρ' όλα και παράθυρα εν μέρει είχ' αφήσει.

Έξαφνα εξερράγη φωτιά εις το πλευρό μας,
εκεί που περιμέναμε μάλλον στ' αριστερό μας·
φύσει επροορίζετο να μας περικυκλώσει,
με λίγα λόγια κόντεψε για να μας θανατώσει.

Όλοι λοιπόν ετρέξαμε με πτύα και σκαπάνας
κι άλλοι νερό κουβάλαγαν γεμάτας καραβάνας·
εγώ λοιπόν ο δυστυχής πήρα φωτιά στα ρούχα,
χωρίς να καταλάβω υπ' όψιν μου κι αν τού 'χα.

Ούτω λοιπόν την σβήσαμε και τη φωτιά εκείνη,
χωρίς καθόλου πουθενά ζημία για να γίνει·
στας παρυφάς δε μένοντες της πόλεως Ουσάκι
εν μέρει εργασθήκαμε με οπτικό λιγάκι.

Το καλυβάκ' που φκιάξαμε σε λόφο γυμνωμένο,
το είχαμε πολύ καλά και περιποιημένο·
απ' ένα κρεβάτι έφκιαξε καθένας μας εκεί,
αλλ' όμως επερνούσαμε ζωή ασκητική.

Εις πατριώτης μου τσολιάς, Χαλκιάς ονομασμένος,
μέσ' το στρατό ευρίσκετο κι αυτός ξενιτευμένος·
τότε δε επαρέμεινε σταθμόν του Ελβανλάρι
και άδεια αποφάσισε μια μέρα για να πάρει.

Να 'ρθει εις το Ουσάκι για να συναντηθούμε,
πάνω στα τρία χρόνια ως φίλοι να τα πούμε
πώς ο καθένας πέρασε και πώς θε να περάσει
και ότι μέσα στο στρατό κοντεύει να γεράσει.

Αφού λοιπόν κατόρθωσε και ήρθε δι' αδείας
και έφθασε σε τμήματα δευτέρας Μεραρχίας,
τον αδελφόν μου ηύρε εις το τηλεγραφείο,
το οποίον και ευρίσκετο δίπλα στο Φρουραρχείο.

Ευθύς εις το τηλέφωνον εκάλεσαν κι εμένα,
όστις και επαρέμεινα επάνω σε αυχένα,
να κατεβώ εις το Ουσάκ για να συναντηθούμε,
πάνω στα τόσα χρόνια πάλι για να τα πούμε.

Αφού εσυναντήθημεν μέσα εις το Ουσάκι,
εις το τηλεγραφείο συμφάγαμε λιγάκι,
όπου κι ο αδελφός μου παρέμεινε εκεί
υπηρεσία εκτελών την τηλεφωνική.

Δυο μέρες επαρέμεινεν σχεδόν εις το Ουσάκι
κι όταν απεχωρίσθημεν λυπήθηκα λιγάκι,
γιατί ποιος ήξερε ξανά πότε θ' αξιωθώμεν
να ευλογήσει ο Θεός για να συναντηθώμεν.

Είχαμ' ελπίδα στην καρδιά ότι θ' αξιωθούμε
εις την πατρίδα τη γλυκιά πάλι για να τα πούμε·
γιατί τώρα βρισκόμενοι στα βάθη της Ασίας
είμεθα σκορπισμένοι σε πλείστας Μεραρχίας.

Μα όταν πάμε στο χωριό με το καλό μας πρώτα
η σούβλα θά 'χει σχέσεις πάντοτε με την κότα·
εκεί κι η διασκέδασις, εκεί και το μεθύσι,
ολόκληρες ημέρες θα εξακολουθήσει.

Τέλος, ας είμεθα καλά, είθε ν' αξιωθώμεν
να ευλογήσει ο Θεός ίσως κι απολυθώμεν·
τα όσα υποφέραμε στο στρατιωτικό μας
όλα θα τα ξεχάσουμε, θά 'ρθουμε στο λογικό μας.

Ας παύσω τα του φίλου μου και ας εξακολουθήσω
το πώς και τι επέρασα διά να συνεχίσω
της μονοτόνου μας ζωής βάσανα, κακουχίας,
πώς ο στρατός υπέφερε στο μέτωπο Ασίας.

Μέσα στο ΙΙΙο τάγμα 7ου πεζικού
εκεί προσκολληθήκαμε ημείς του οπτικού·
καφέ εις είδος παίρναμε και ψέναμε συχνάκις,
όμως επιθυμήσαμε το τσάι μας πολλάκις.

Ετρώγαμε πολύ καλά στην πολυβολαρχία,
καθότι και δεν είχαμε πολλή υπηρεσία·
αι τηλεφωνικαί γραμμαί ήσαν συνδεδεμέναι
με μονωτήρας δε καλούς και περιποιημέναι.

Τέλος, εκεί εμέναμε εν άκρα ησυχία,
δεν ήμασθαν πολύ μακριά από τη Μεραρχία·
περίπατο πηγαίναμε εις το Ουσάκ την πόλη,
αλλ' ως επί το πλείστον όταν θα ήτο σχόλη.

Έξαφνα μας διέταξαν ν' αντικατασταθώμεν
εις ένα τούρκικο χωριό όλοι να μεταβώμεν,
ίνα εγκαταστήσουμε εκεί τον οπτικόν,
καθότι ακολουθούσαμε 7ον πεζικόν.

Αφού εγκαταλείψαμε το λόφο γυμνωμένο,
φθάσαμε σ' έτερο χωριό πού 'ταν χολεριασμένο·
αυτό απείχε του Ουσάκ περίπου μία ώρα,
αλλά καθώς κατάλαβα θα είχε πολλή ψώρα.

Τέλος, αφού αφίχθημεν μαζί με πεζικό,
προορισμός μας ήτανε να στήσουμ' οπτικό·
εγκαταστήσαμε αυτόν επάνω σε ταράτσα,
τον οπτικό δε του Ουσάκ τον είχαμ' πλέον φάτσα.

Μέσα σ' εκείνο το χωριό πού 'χαμε παραμείνει,
μάθαμε πως ο βασιλιάς εκοίτετο στην κλίνη
πάσχων από ασθένειαν πάρα πολύ μεγάλη,
καίτοι αν ήτο βασιλιάς και είχε τόσα κάλλη.

Τον είχε ένας πίθηκος πολύ σκληρά δαγκάσει
και εις την κλίνην κάθησε το τραύμα να περάσει·
οι πιο καλύτεροι γιατροί πάντοτε τον κοιτούσαν
ως βασιλιά πατέρα μας τον επεριποιούσαν.

Οποία όμως λυπηρά μας ήλθε αγγελία,
ο βασιλιάς πέθανε μετά τη μεσημβρία·
Δευτέρα μέρα ήτανε, στα μέσα Δεκεμβρίου,
πού 'λθε το τηλεγράφημα παρά του Υπουργείου.

Δευτέρα μέρα ήτανε, μην είχε ξημερώσει,
κι ο βασιλιάς είχε το πνεύμα παραδώσει·
μια λύπη επροξένησε εις την Ελλάδα όλη
και εις αυτούς τους Έλληνας που μένανε στην Πόλη.

Επάνω εις τα νιάτα του χρόνια της βασιλείας
είχε την τύχη να χαθεί μίας μικράς αιτίας,
όπως ο Μέγα Λέξανδρος νέος είχε πεθάνει,
τα ίδια ήρχισε σ' αυτόν η μοίρα για να κάνει.

Ευθύς τότε ανέλαβον όλα τα συμβούλια
μέχρι που να εκλέξουνε την αντιβασιλεία,
και μάλιστα επρόκειτο αι εκλογαί να γίνουν,
κατόπιν ηναγκάσθησαν πίσω να παραμείνουν.

Πολλά λοιπόν διέδιδον την εποχή εκείνη,
πως ότι αποστράτευσις επρόκειτο να γίνει·
όσον όμως επέτρεπον του έθνους αι φροντίδες,
πάντως ημείς τηρούσαμε και μερικές ελπίδες.

Γιατί πολλά υποφέραμε στο στρατιωτικό μας,
τόσα χρονάκια συνεχώς όλο στο μέτωπό μας·
αι κακουχίαι είν' πολλαί στα βάθη της Ασίας,
αλλ' ως επί το πλείστον αι της ψυχράς Ρωσίας.

Τόσα χρονάκια στο στρατό 'πό 'χω υπηρετήσει,
ούτε μια μέρα άδεια δεν μ' έχουν χορηγήσει·
αλλ' όμως έχω στο Θεό την πλήρη μου ελπίδα
ότι κι εγώ θ' αξιωθώ να δω και την πατρίδα.

Τρεις αδελφοί εις το στρατό τώρα διατελούμεν,
Μικράς Ασίας μέτωπο όλοι υπηρετούμεν·
γι' αυτό και έχω δίκαιο να στεναχωρηθώ
και είναι πια αδύνατον διά να μην λυπηθώ.

Τέλος, ολίγ' υπομονή ως πότε πια να δούμε,
όλοι ελπίδες τρέφουμε πως θα απολυθούμε·
γιατί υπερπηδήσαμε όλοι την εθετεία
και τώρα πια βαδίζουμε πάνω στην τριετία.

Το 1920... στα μέσα Οκτωβρίου
έφθασε τηλεγράφημα παρά του Στρατηγείου,
ίνα γενεί εξόρμησις παρά της Μεραρχίας
στο μέτωπο που μέναμε εις το Ουσάκ Ασίας.

Ημείς δε μας διέταξαν σε λόφο ν' αναβώμεν,
με οπτικόν μας πάραυτα να εγκατασταθώμεν,
όπου εκεί συνδέθημεν με πρώτη Μεραρχία
και δώσαμε και πήραμε για την υπηρεσία.

Στα τρία δένδρα μείναμε, πού 'ταν ονομασία
και στο πλευρό μας είχαμε όλη τη Μεραρχία,
ήτις και διετάχθηκε διά να προελάσει
και εις το βάθος του Ουσάκ πάλι διά να δράσει.

Εν πρώτοις συνεδέθημεν ημείς με οπτικόν,
πού 'το προσκολλημένος σε τμήμα πεζικόν,
καθώς και μ' άλλους ήμασθαν πάντα συνδεδεμένοι,
λόγω του ότι ήτανε και η γραμμή κομμένη.

Ένα πρωί ξημέρωμα ορμά η Μεραρχία,
βλέπεις νέα προέλαση, αρχίζ' η φασαρία,
εν ακαρεί δε οφθαλμού εχθρός ευθύς το σκάζει,
αφού εν πρώτοις έβαζε πολύ συχνά μπαράζι.

Κατ' εξακριβωθείσας πλείστας πληροφορίας
εχθρός είχε απέναντι γενναίας εφεδρείας·
παρ' όλα αδυνάτισε άμυνα να κρατήσει,
θέλοντας και μη θέλοντας είχε 'πισθοχωρήσει.

Τον βέη δε τον Φαχρεντίν είχεν ως αρχηγό
και τον αποκαλούσαν γενναίο στρατηγό·
αυτός έδωσε σύνθημα να οπισθοχωρήσουν,
αφού δεν κατορθώσανε άμυνα να κρατήσουν.

Εν όλω δέκα τέσσαρα κανόνια είχε εν δράσει
και παρ' ολίγον κόντεψε όλα για να τα χάσει
εις την οπισθοχώρηση, πού 'παψε το μπαράζι,
τρεις γέφυρες μπομπάρδισε και τας ανατινάζει.

Τέλος, αφού κατόρθωσε να οπισθοχωρήσει,
πέντε κανόνια των επτά είχαμ' αιχμαλωτίσει·
ως κι ένα αυτοκίνητον, που ήτο βεβλαμμένον,
όμως κατ' άλλα ήτανε και περιποιημένον.

Πήραμε λάφυρα αρκετά και δυο βλητοφόρα
και κάτι άλλα έτερα... εις τους φαντάρους δώρα·
είκοσι δε κιβώτια φυσίγγια γεμάτα
ως κι αποθήκας πού 'χανε πάρα πολλή πατάτα.

Δεν παύει η καταδίωξις, τους παίρνουμε κυνήγι,
άφησαν κι άλλα λάφυρα και όπου φύγει φύγει!
Εκ των εχθρών σκοτώθηκαν περίπου τριακόσιοι,
καθώς εξηφανίσθηκαν και πλείστοι άλλοι τόσοι.

Αιχμάλωτοι συλλήφθησαν περίπου ογδόντα πέντε,
φωνάζαν απ' το φόβο τους: έβετ, έβετ, αφέντε!
οι τρεις εκ τούτων ήτανε αξιωματικοί,
στολή δε που φορούσανε ήτο γερμανική.

Ημετέρους μόνο είχαμε εννέα τραυματίας
και ένας εσκοτώθηκε στο βάθος της καρδίας.
Ούτος δε ηναγκάσθηκε τας χείρας να υψώσει,
σε μερικά τινα λεπτά πνεύμα να παραδώσει.

Όμως ετραυματίσθηκε και αποσπασματάρχης,
Βλάχος δε ονομάζετο, αντισυνταγματάρχης,
την ώρα που εφώναζε όλοι εμπρός παιδιά,
χτυπάτε τους εχθρούς μας με τόλμη και καρδιά.

Αφού ετράπη ο εχθρός στο βάθος του διαβόλου,
εις επαφή πια με ημάς δεν ήρχετο καθόλου·
ευθύς η Μεραρχία μας εγύρισε και πάλι,
τας πρώην θέσεις έπιασε εις του Ουσάκ τα κάλλη.

Ευθύς εδιετάχθημεν κι ημείς με οπτικόν
να πα να συναντήσουμε 7ον πεζικόν,
τ' οποίον και επέστρεψε πάλι στο ίδιο μέρος,
εκεί όπου παρέμεινε το τελευταίο θέρος.

Με βροχερό δε τον καιρό και με πυκνό το πούσι
τον οπτικό μας παίρνουμε και πάμε στο Μπουλκούσι·
εκεί να παραμείνουμε στο ίδιο χωριουδάκι
και εις την πρώτην θέση μας, στο ίδιο το σπιτάκι.

Εις την επιστροφήν μας δε ποτάμι απαντούμε,
με κάθε μέσον έπρεπε για να το διαβούμε,
να πα να ησυχάσουμε, γιατ' ήμασθαν βρεμένοι
κι από το κρύο το πολύ σχεδόν κοκαλιασμένοι.

Αλλ' όμως επλημμύρισε αυτό το ποταμάκι,
να το διαβούμε δύσκολα ήτανε δε λιγάκι·
κάναμε την απόφαση για να το διαβούμε,
περάσαμε, μα κόντεψε όλοι μας να πνιγούμε.

Στας είκοσι πέντε τρέχοντος του Οκτωβρίου μήνα
επήλθε μια διάδοσις εις τα χωριά εκείνα
ότι ο Παρασκευόπουλος εις το Ουσάκι φθάνει,
να δει τη Μεραρχία μας πώς είναι και τι κάνει.

Αφού αφίχθη εις το Ουσάκ, ήρχισε ν' απαγγέλλει
για προκειμένας εκλογάς κάτι να αντιλέγει·
εκφράσας δε μετά χαράς συγχαρητήριά του,
έπειτα με το τραίνο έφυγε στη δουλειά του.

Ο Νίδερ κι ο Βλαχόπουλος ήλθαν ν' επισκεφθούνε
το 7ον το πεζικόν διά να συγχαρούνε,
γιατί με κρατερή καρδιά πάντοτε πολεμούσε,
εις κάθε δε επίθεση πάντοτε ενικούσε.

Εκείνας τας ημέρας είχαν ειδοποιήσει
πως ότι όλος ο στρατός πρόκειτο να ψηφίσει
εις τας αρχάς δε του μηνός την πρώτη Νοεμβρίου
συμφώνως της διαταγής παρά του Υπουργείου.

Εγώ εδιετάχθην Ουσάκ για να πατήσω,
προορισμός μου ήτανε εκεί για να ψηφίσω,
γιατί εκεί περίμενε και το απόσπασμά μου,
ο δε αδελφός μου Μήτσος εκεί ήτο σιμά μου.

Το 15 κλάσις πρόκειτο για να αναχωρήσει,
αλλ' όμως πρώτα έπρεπε κι εκείνο να ψηφίσει
και έπειτα ν' απολυθεί, στο σπίτι του να πάει,
μετά οικογενείας του μαζί για να συμφάγει.

Εκείνας τας ημέρας ήλθε αεροπλάνο,
ψηλά ψηλά πετούσε εις το Ουσάκ επάνω·
αυτό δε ήτο εχθρικόν και είχ' αποφασίσει
τ' αεροδρόμιό μας διά να μπομπαρδίσει.

Δυο βόμβας εκατόρθωσε διά να τας πετάξει
και είχε την πεποίθηση κάτι ν' ανατινάξει,
αλλ' όμως δεν κατόρθωσε τίποτε για να κάνει,
γιατί τα πυροβόλα μας το είχανε τρελάνει.

Επήρε δρόμο κι έφυγε προς το Καραχισάρι,
εκεί από το φόβο του άνεση για να πάρει·
ως και αεροδρόμιο εκεί δικό του είχε
κι απ' την ελληνική γραμμή άρα πολύ απείχε.

Εις το Μπουλκούσ' που μέναμε με άκρα ησυχία
ήλθε το τηλεφώνημα από τη Μεραρχία
πως ότι την κυβέρνηση ανέλαβον και άλλοι
υπό την προεδρίαν αγαπητού μας Ράλλη.

Ο Βενιζέλος έπεσε απ' το πρωθυπουργείο
και έχασε για πάντα το κάθε μεγαλείο·
διότι πλέον αρκετά ήτο πρωθυπουργός
κι έπρεπε ν' αναλάβει και άλλος αρχηγός.

Έπειτα περιμέναμε το βασιλιά εκείνο
'πό 'χει ωραίο όνομα, τον λένε Κωνσταντίνο·
αυτός αξίζει στο λαό κι είναι και παλικάρι,
είχαμε την πεποίθηση το θρόνο πως θα πάρει.

Προτού ο Κωνσταντίνος να 'ρθει στη βασιλεία
προσωρινώς ανέλαβε την αντιβασιλεία
βασιλομήτωρ Όλγα, που ήτο δοξασμένη
και υπό του λαού της πολύ αγαπημένη.

Κατόπιν η Κυβέρνησις είχεν αποφασίσει
πως ότι πρέπει ο λαός για να δημοψηφίσει·
προορισμός μας ήτανε να φέρουμε εκείνον
τον Έλληνα το βασιλιά που λέγαν Κωνσταντίνο.

Την εικοστήν δευτέραν, ημέρα Νοεμβρίου,
όλοι δημοψηφίσαμε υπέρ του βασιλείου
και πάντα περιμέναμε από στιγμή και ώρα
τον Κωνσταντίνο βασιλιά να δούμε πλέον τώρα.

Χάσαντες δε τας θέσεις των οι βενιζελικοί
στα υπουργεία αυθωρεί μπήκαν βασιλικοί·
τον δε Παρασκευόπουλο κάμαν' αποστρατεία
και στην Ευρώπη πάραυτα πήγε περιοδεία.

Ως αρχηγός ανέλαβε Παπούλας δοξασμένος,
που ήτανε εις θάνατον και καταδικασμένος·
την «Άμυνα» μη θέλων για να ακολουθήσει,
να αποθάνει φυλακή είχεν αποφασίσει.

Μόλις λοιπόν ανέλαβε την αρχιστρατηγία,
αμέσως καταφθάνει εις τη Μικρά Ασία·
επίσκεψη αποφάσισε εις το στρατό να κάνει
και όλα τα παράπονα τα του στρατού να γιάνει.

Και επιβαίνων πάραυτα με αμαξοστοιχία
εις το Ουσάκ αφίχθη μέσα στη Μεραρχία
και στο στρατό προκήρυξη και λόγο είχε δώσει
ότι ακόμη έργον μας δεν είχε τελειώσει.

Μάλιστα εις το 7ον επίσκεψ' είχε κάνει,
το ηθικόν το του στρατού διά να συμπεράνει·
εκεί συγχαρητήρια άπειρα είχ' εκφράσει,
αλλ' όμως ο φαντάρος μ' αυτά δεν θα χορτάσει.

Φαντάρος περιμένει να έλθει η ειρήνη
και τότε πια θε να χαρεί πάρα πολύ μ' εκείνη·
τόσα και τόσα χρόνια στα μέτωπα γυρίζει,
την οικογένεια αυτού καθόλου δεν γνωρίζει.

Στο σύνταγμα που μένουμε είχε διαταχθεί
εντός της εβδομάδος ν' αντικατασταθεί·
να πάει σ' έτερο χωριό, πλησίον του Ουσάκι,
εκεί για να αναπαυθεί καλύτερα λιγάκι.

Γιατί δυο μήνες συνεχώς κέντρον γραμμής κρατούσε
και των ζεμπέκων απειλάς όλας τας αψηφούσε,
καθότι δεν λογάριαζε κεμαλικό ασκέρι,
τό 'στελνε στην Ικόνια παράσημα να φέρει.

Το πρώτον σύνταγμα λοιπόν εις το Μπουλκούσι ήλθε
και έτσι πια το 7ον αμέσως και απήλθε
και δεξιόθεν του Ουσάκ μέτωπον 'κείθεν είχε,
ημίωρον απόστασιν από αυτό απείχε.

Εκεί εγκαταστάθημεν χωρίον Ντεμερλή,
αλλ' οι εκείθεν χωρικοί άγριοι ήσαν πολύ·
εν όλω τριάντα πέντε σπιτάκια είχαν κτίσει
κι ένα τζαμί μοναδικό πού 'χαν εγκαταστήσει.

Ημείς λοιπόν του οπτικού μπήκαμ' σ' ένα ψυγείο,
με άλλους λόγους ήτανε ζώων ξενοδοχείο·
σ' αυτό που κατοικούσανε του Ντεμερλή τα κτήνη
μπήκαμε οι φαντάροι και στήσαμε και κλίνη.

Αφού δε το στολίσαμε, βρήκαμε και μια σόμπα
και όποιος κάπνιζε από μας έβαζε κει τη γόπα.
Όλοι λοιπόν εφτιάξαμε πέτρινα κρεβατάκια
και από κάτω στρώσαμε και λίγα χορταράκια.

Εκεί όμως ο οπτικός ήτο εν αχρηστία
και λόγος δεν υπήρχε για την υπηρεσία·
εις το Ουσάκ παρέμεινε όλη η Μεραρχία,
άλλωστε είχαμε κι εκεί την άκρα ησυχία.

Εκεί λοιπόν γενήκαμε πρώτοι τεμπελχανάδες,
με λίγα λόγια να το πω παλιοκαραβανάδες·
επί το πλείστον πήγαινε αδίκως κουραμάνα
κι από την τεμπελιά μας σκούριαζε η καραβάνα.

Όμως ας παύσω ως εδώ αυτά τα λίγα αστεία,
κάτι να αναφέρουμε και για τη βασιλεία,
πώς ήλθε στην Αθήνα από την Ελβετία
ο βασιλιάς ο Κώτσος μαζί με τη Σοφία.

Τον μήνα τον Δεκέμβριο τ' Αγίου Νικολάου,
ένα πρωί που έπινα με φίλον μου κακάο,
την ίδια μέρα ο Κώτσος μας ήλθε εις τας Αθήνας,
ύστερα από διάστημα πολλών δεκάδων μήνας.

Το τι επηκολούθησε κάτω εις την Αθήνα
τας πρώτας εβδομάδας κι όλο σχεδόν τον μήνα,
είν' όλα απερίγραπτα κι αφάνταστα εν γένει,
μα έγιναν και ακουστά σ' όλη την οικουμένη.

Κάθε ψυχή ελληνική άνοιξε τη λαλιά του
κι αισθάνθηκε στο βάθος της τον μέγα βασιλιά του,
τον βασιλιά που έλειπε τόσα και τόσα χρόνια,
τον βασιλιά που βάδισε στης Ελβετίας χιόνια.

Τέλος, ας παύσω ως εδώ με τα βασιλικά,
να περιγράψω σύντομα και στρατιωτικά,
άτινα αφορώσιν εμέ ατομικώς
και για τη Μεραρχία μας ολίγα γενικώς.

Έξαφνα με διέταξαν να πάρω οπτικό
και πάραυτα να φθάσω σε τμήμα πεζικό·
εκεί δε κάποιον έτερον να αντικαταστήσω,
προορισμός ήτο δε ημέρες να καθήσω.

Ο οπτικός που πήρα εγώ ήταν εν αχρηστία,
με λίγα λόγια χάλασε και ήτο απελπισία,
γιατί και τα στοιχεία του ήτανε χαλασμένα
και όλα τα καπάκια του ήταν ξεβιδωμένα.

Κατόπιν εδιόρθωσα όλα του τα στοιχεία
και έτσι εχρησίμευσε για την υπηρεσία·
άλλαξα τον λαμπτήρα του πού 'χε καταστραφεί
πάνω σ' εκείνο το βουνό, σ' εκείνη την κορυφή.

Εκείνας τας ημέρας ορμά η Μεραρχία,
βλέπεις νέα προέλαση, αρχίζ' η φανταρία·
εν ακαρεί δε οφθαλμού ευθύς εχθρός το σκάζει,
εις του φαντάρου την ορμή να αμυνθεί διστάζει.

Όλη η Μεραρχία μας φθάνει εις το Μπανάζι,
καταδιώκει τον εχθρό και τον κατατρομάζει·
έπειτα δε επέστρεψε στας θέσεις πού 'ταν πρώτα
και λέγανε πως θα δοθεί στους Τούρκους νέα νότα.

Εκεί όπου παρέμεινα στο όρος Κιζίλ-Ντάγι
ένας αέρας κόντεψε για να μας απαγάγει·
έριχνε χιόνι άφθονο με κρύο κάθε βράδι,
ομίχλη δε πυκνότατη και με βαθύ σκοτάδι.

Αλλ' ευτυχώς που είχαμε αμπρί οχυρωμένο,
κατ' άλλα όμως ήτανε και περιποιημένο·
εντός αυτού ανάβαμε φωτιά να μας ζεστάνει
με κάποιον άλλον φίλον μου που τον ελέγαν Γιάννη.

Πέρασαν τα Χριστούγεννα κι έφθασε νέος χρόνος
κι απ' του φαντάρου την καρδιά δεν πέρασε ο πόνος,
γιατί μακράν ευρίσκετο από τους συγγενείς του,
από τα αδελφάκια του και από τους γονείς του.

Ημέρα της Πρωτοχρονιάς, έτος είκοσι ένα (1921),
καθ' ον καιρόν παρέμεινα επάνω στον αυχένα
έλαβα μια επιστολή γραμμέν' απ' τους γονείς μου
και μ' έγραφον πως πέθανε και κάποιος συγγενής μου.

Εκεί λοιπόν που μέναμε την εποχή εκείνη
εις το Κεμάλ το στράτευμα διχόνοια είχε γίνει·
κάποιος δε Τούρκος στρατηγός κεμαλικός εν πρώτοις
τα όπλα στρέψας προς Κεμάλ έγινε Κιρκασιώτης.

Εις το βουνό που έμεινα μετά μεγάλου κόπου
εκάθησα και σύνταξα ποίημα του μετώπου,
το οποίον αφορούσε πολλάς εχθροπραξίας,
ζεμπέκων κακουργήματα κι όλας τας τυραννίας.

Το ποίημα λοιπόν αυτό το έχω γεγραμμένο
και είναι το ακόλουθο καλώς συντεταγμένο·
τό 'γραψα για ενθύμιο εις τα κατάστιχά μου,
αλλά δεν αναφέρει και βάσανα δικά μου.

Από το Μέτωπο Ουσάκ

Ειρήνη υπογράφηκε, καθείς πανηγυρίζει,
εδώ όμως στο μέτωπο κανόνι μας μουγκρίζει·
απέναντί μας έρχονται τα στίφη των βαρβάρων,
αλλά ημείς τους διώχνουμε και φεύγουν άρον άρον!
Με κάθε τρόπο προσπαθούν για να λεηλατήσουν
και πλείστα τούρκικα χωριά για να τρομοκρατήσουν.
Οι βάρβαροι ξεμπέκηδες πηγαίνουν στα χωριά,
σφάζουνε και λεηλατούν γυναίκας και παιδιά·
και έχουν την αναίδεια στη Σμύρνη για να 'ρθούνε,
καυχόμενοι δε πάντοτε εκεί καφέ να πιούνε·
και πάντα ονειροπολούν, λέγουν πως δεν θ' αργήσουν
εντός ολίγων ημερών Σμύρνη να κατακτήσουν.
Ο Έλλην αδαμάστως τη λόγχη του κρατάει
και στον εχθρό τον πανικό και θάνατο σκορπάει.
Εδώ εις το Ουσάκ βουνά τα χιονοσκεπασμένα,
εδώ τα ελληνόπαιδα είναι καταυλισμένα.
Πολλάκις δε τσακώνονται με του Κεμάλ τ' ασκέρι,
το στέλνουν στην Ικόνια παράσημα να φέρει.
Ζήτωσαν οι ηρωισταί Πας Μεραρχίας,
που πολεμάνε με καρδιά στο μέτωπο Ασίας.
Ζήτω κι ο Κωνσταντίνος μας ο του στρατού κουμπάρος,
που στο στρατό του πάντοτε εμπνέει μέγα θάρρος.
Αυτός μέσα στην Πόλη το θρόνο του θα στήσει
και το λαό του με καλό πάντως θα διοικήσει.

Περιφέρεια Ουσάκ, όρος Κιζίλ-Νταγ
1η Ιανουαρίου 1921
Μαργ. Προέδρου

Εις το βουνό εξούσαμε ωσάν τους ασκητάδες,
τα γένια μας τ' αφήσαμε όπως και οι παπάδες·
το κρύο μας ηνάγκασε εις τα αμπριά να μπούμε
κι από το κρύο το πολύ μέσα για να κλειστούμε.

Δεν ημπορώ να φαντασθώ τέτοια κακοκαιρία,
πού 'χε ξεσπάσει γενικώς σ' όλη τη φανταρία,
τριήμερο διάστημα να είμεθα κλεισμένοι

μέσα εις τα αμπριά μας ωσάν αποθαμένοι.

Τα χέρια μας, τα πόδια μας να είναι παγωμένα
κι όλα τα μέλη γενικώς νά 'ναι κοκαλιασμένα,
καθώς τα χνώτα της ρινός εγίνανε κρυστάλλια
και σχέδιο δε είχανε ωσάν στραβά κουτάλια.

Να μην μπορούμε ούτε νερό να φέρουμε να πιούμε
ούτε και ξύλα μερικά διά να ζεσταθούμε·
γιατί το χιόνι το πολύ τα είχε σκεπασμένα,
τα δε τρεχούμενα νερά ήτανε παγωμένα.

Γι' αυτό εξηναγκάσθημεν να λιώνουμε το χιόνι,
εκείνο π' άρχιζε βοριάς πάντα για να παγώνει·
'π' αυτό κατασκευάζαμε το τσάι μας να πιούμε,
σ' εκείνη τη μικρή φωτιά διά να ζεσταθούμε.

Εις το βουνό απέναντι, Ελμά ονομασμένο,
εκεί τμήμα ημέτερο ήτο καταυλισμένο·
συνέβησαν όμως κι εκεί ολίγα δυστυχήματα
και μερικοί φαντάροι έγιναν πλέον θύματα.

Δώδεκα στρατιώται μείναν' κοκαλιασμένοι
κι από το κρύο έγιναν απονεναρκωμένοι·
ξύλα δεν είχανε εκεί που μένανε καθόλου,
καθότι εκείνο το βουνό ήτανε του διαβόλου.

Ήτο πετρώδης κορυφή, πολύ δε γυμνωμένη,
σ' αντίσκηνα οι φαντάροι ήταν καταυλισμένοι·
γι' αυτό και υποφέρανε οι δόλιοι οι φαντάροι,
με δυσκολία βγάλανε τον φοβερό Γενάρη.

Αφού δεν ήτο δυνατόν εκεί διά να ζήσουν,
όλοι τους ηναγκάσθησαν Ελμά για να αφήσουν,
να κατεβούν σ' ένα χωριό για να καταυλισθούνε,
να παραμείνουν αρκετά για να ξεκουρασθούνε.

Αυτό το κρύο πού 'γινε στα μέσα του Γενάρη
ήτο σκοτάδι πανταχού, δεν είχε και φεγγάρι·

τέλος, ανταπέλθαμεν το κρύο της Ασίας,
που κόντευε να φθάσει το ίδιο της Ρωσίας.

Γι' αυτό και απεφάσισα στιχάκια να συντάξω,
τα του στρατού δε βάσανα όλα να περιγράψω,
όσα υπέφερα εξ αρχής επάνω στη Ρωσία,
προπάντων τα χειρότερα μέσ' τη Μικρά Ασία.

Τα χρόνια μου εφύγανε πάρα πολύ τρεχάτα
και πήρανε μαζί τους τα ανθισμένα νιάτα·
καθ' ον καιρό παρέμεινα εγώ ως στρατιώτης,
ήρθε μ' αποχαιρέτησε όλη μου η νεότης.

Επέρασε το είκοσι (20) και ήλθε νέος χρόνος
μ' απ' του φαντάρου την καρδιά δεν πέρασε ο πόνος·
τέσσαρα πέντε χρόνια στο μέτωπο γυρίζει,
την οικογένεια αυτού καθόλου δεν γνωρίζει.

Και πάντα τρέχων δω κι εκεί στα άγρια βουνά
δεν έχ' απεριήγητα χαράδρες και στενά·
και πάντα προελαύνων στα βάθη της Ασίας
ζητεί την εξολόθρευση Κεμαλικής Τουρκίας.

Γιατί όταν κατστραφεί του Μουσταφά τ' ασκέρι,
τότε θα ησυχάσουμε από αυτά τα μέρη·
τότε εις τα σπιτάκια μας δαφνοστεφείς θα πάμε,
με τας οικογενείας μας όλοι θε να συμφάμε.

Όμως ο απαίσιος Κεμάλ λέγει πως δεν φοβείται
και αν παρ' όλων των εθνών και βάρβαρος καλείται·
πάντοτε έχει κατά νου πως ότι δεν θ' αργήσει
εις την ωραία Σμύρνη μας διοίκηση να στήσει.

Όμως ξεχνά για να σκεφθεί απέναντι πως έχει
στρατεύματα ελληνικά και πρέπει να προσέχει,
γιατί αν επιτρέψει προέλασ' η Ευρώπη,
τρεχάτος στην Ικόνια θα παραγγείλει τόπι (κανόνι).

Έξαφνα διετάχθην να πάω στο Ουσάκι,

όπου εκεί συνήντησα κάποιο πατριωτάκι·
κάποτε δε συχνά συχνά λέγαμε βάσανό μας
πως ότι μέσα στο στρατό περνούμε τον καιρό μας.

Πώς χάνεται το μέλλον μας, πώς φθείρεται η νεότης
κι όταν κανείς θ' απολυθεί από το στρατιώτης,
θα πάει εις το σπίτι του με άλλον χαρακτήρα,
όντινα και εκέρδισε απ' του στρατού τη μοίρα.

Εις το Ουσάκ παρίστανον δράματα, κωμωδίες,
κινηματόγραφον συχνά με νόστιμες ταινίες·
και προ παντός του βασιλιά μαζί με της Σοφίας
πώς ήτο η επάνοδος αυτών εξ Ελβετίας.

Εις ταύτην την παράστασιν έτρεχον με μανία,
ποιος ήτο άξιος να δει τέτοια καλή ταινία,
βασιλική, ελληνική μ' Ελλήνων χαρακτήρα,
να δει τον Κωνσταντίνο μας τον μέγα μας φωστήρα.

Τέλος, ήτο εξαίσια κι ωραία η ταινία
κι όταν στο πένθος είδανε βασίλισσα Σοφία,
οι στρατιώται δάκρυσαν ωσάν να την κοιτούσαν,
ωσάν μπροστά τους νά 'τανε και να την ομιλούσαν.

Εις το Ουσάκ βρισκόμενοι την εποχή εκείνη
μετάθεσις των στρατηγών διέταξαν να γίνει
του Νίδερ σωματάρχου μας, ως και του Βλαχοπούλου,
συμφώνως της διαταγής του Καλογεροπούλου.

Ως νέος δε διοικητής ήλθε στη Μεραρχία
κάποιος συνταγματάρχης που ήτο αποστρατεία.
Βαλέτας ονομάζετο, ήτο μηχανικού,
ο δε υπασπιστής του ήτο του πεζικού.

Μαζί του επαρέμεινε αντισυνταγματάρχης,
Λέφας δε ονομάζετο και ήτο επιτελάρχης·
είχε μαζί του δηλαδή αξιωματικούς
Βρεττόν, Καπετανόπουλον και άλλους μερικούς.

Η γενναία ελληνική προέλασις Αου Σώματος Στρατού πέραν του Αφιόν Καραχισάρ (Μάρτιος 1921).

Την εποχή εκείνη μηνός Φεβρουαρίου
διαταγή τις έφθασε παρά του Υπουργείου,
να προελάσει ο στρατός στα βάθη της Ασίας,
να φθάσει στη διοίκηση Κεμαλικής Τουρκίας.

Να καταλάβει το Αφιόν, στην Άγκυρα να φθάσει,
κι αφού εξοντωθεί Κεμάλ, τότε να ησυχάσει·
και τότε πλέον ο Κεμάλ ειρήνη να ζητήσει,
χωρίς ξανά για να σκεφθεί Σμύρνη να διοικήσει.

Αίφνης αυτή η διαταγή αμέσως ανεστάλη,
αλλ' όμως όλος ο στρατός στα όπλα ήτο πάλι,
υπό ατμόν περίμενε νέας πληροφορίας,
αν θα γενεί εξόρμησις στο μέτωπο Ασίας.

Εις το Λονδίνον έξαφνα ο Γούναρης εκλήθη,
γιατί το Ανατολικόν ζήτημα δεν ελύθη·
και πάλιν τότε έδωσαν ολίγη προθεσμία
εις την εκεί κεμαλική την αντιπροσωπεία.

Αφού ήτο αδύνατον να συναφθεί ειρήνη,
νέα τότε προέλασιν διέταξαν να γίνει·
να εκδιώξουν τον Κεμάλ τελείως της Αγκύρας
και αν θα ήτο δυνατόν να τσακωθεί εις χείρας.

Η Μεραρχία έτυχε να είναι σκορπισμένη
εντός ολίγων δε λεπτών ήτο συγκεντρωμένη.
Ευθύς αναχωρήσαμε, πάμε εις το Μπουλκούσι,
όπου εκείνη τη βραδιά είχε και λίγο πούσι.

Όταν αναχωρήσαμε μέσα απ' το Ουσάκι,
πήραμε τρόφιμα αρκετά ως και κονιάκ λιγάκι,
να έχουμε εφόδιο επάνω στην πορεία,
ήτις και εδιήρκησε μία εξαμερία.

Τετάρτη μέρα ήτανε, στας δέκα του Μαρτίου,

όλοι εξεκινήσαμε μετά του Στρατηγείου
και στο Ντερπέντι φθάνοντες ευθύς μας 'δοποιούνε
πως ότι έπρεπε εκεί για να καταυλισθούμε.

Ημείς κατασκηνώσαμε αριστερά χωριού,
όπου και επαρέμεινε μια ίλη ιππικού·
οι οπτικοί διετάχθησαν σε λόφο ν' ανεβούνε
με συνταγμάτων πάραυτα διά να συνδεθούνε.

Αμέσως ο ασύρματος, όστις ήτο λυμένος,
σε μερικά τινα λεπτά ευθύς ήτο στημένος·
εσυνεδέθη πάραυτα μέ τινας Μεραρχίας
και εις το Σώμα έδωσε δελτίο υπηρεσίας.

Αφήνοντας το χωριό αυτό φθάνουμε στο Μπανάζι,
εκεί κοντά δυο σήραγγας εχθρός ανατινάζει,
οχυρωμένος φυσικώς εις το Τουμλού-Μπουνάρι,
εκεί γραμμή εχάραξε, μέτωπο είχε πάρει.

Εκεί είχε τη δύναμη άνω οχτακοσίων,
τεσσάρων δε κατείχε θέσεις πυροβολείων·
επίσης κι ένα φρούριο καλώς οχυρωμένο,
αριστερά δε της γραμμής ήτο εγκατεστημένο.

Εις το χωρίον Οτουράκ στρατωνισμένοι ήσαν,
αλλ' όταν έσπασε η γραμμή, όλα εκεί τ' αφήσαν·
πλείστοι περικυκλώθησαν υπό του πεζικού μας
κι όλοι μας εκρατούσαμε ακμήν του ηθικού μας.

Στο Μπαζατζίκ δε έγινε μάχη λυσσωδεστάτη,
οι Τούρκοι δε τα χάσανε και φεύγανε τρεχάτοι·
τρία κανόνια άφησαν εις χείρας μας και φύγαν
και δεξιά απ' τη γραμμή σ' άλλονε δρόμο πήγαν.

Ημέτεραι απώλειαι δυο ήσαν σκοτωμένοι
και άλλοι δέκα χωριστά ήσαν τραυματισμένοι.
Ευθύς εμεταφέρθησαν είς τινα χειρουργεία,
να δούνε περιποίηση, να δούνε νοσηλεία.

Η Μεραρχία ήρχισε πάντα να προχωράει
και όπου εύρισκε εχθρό ευθύς να τον κτυπάει·
γι' αυτό και οι φαντάροι εν μέρει κότες ψήναν,
καθ' όσον τους επέτρεπον και όσο τους αφήναν.

Οι δόλιοι Τούρκοι χωρικοί ήτανε φοβισμένοι,
διά σημείων έδειχναν πως είν' υποταγμένοι·
επάνω στα σπιτάκια τους μανδήλια εκκρεμούσαν,
να δείξουνε ότι μ' αυτό πολύ μας αγαπούσαν.

Φαντάροι δε εδείξανε ευγένεια μικρούλα,
εν μέρει κότες γένοντο από καμία ζούλα,
διότι ήτο φυσικόν αυτό διά να γίνει
κι όποιος κότα δεν έτρωγε, κορόιδο ήθελε μείνει.

Και τώρα ας αφήσω αυτά, τις κότες και τα ρέστα,
να δούμε πού βαδίσαμε και πού είχαμε φέστα·
να δούμε και πώς έγινε η μάχη η δευτέρα
ανάμεσα στο Μπαλ-Μαχμούτ, λίγο εκεί πιο πέρα.

Αφού απ' εκείνο το χωριό είχαμ' αναχωρήσει,
που τ' όνομά του δυστυχώς το έχω λησμονήσει,
εφθάσαμε στο Αϊβαλί, πού 'χε ονομασία,
εκεί δε κατασκήνωσε όλη η Μεραρχία.

Δεκάτη τρίτη (13) ήτανε, ημέρα του Μαρτίου,
που μείναμε στο Αϊβαλί μετά του Στρατηγείου·
γιατί εκεί εβρήκαμε αντίσταση μεγάλη
και πιάσαμε τα πρότερα αντεπιθέσεις πάλι.

Επτά ώρες αντέστησαν οι Τούρκοι πεισματώδεις
επάνω στα υψώματα που ήτανε πετρώδη·
εκεί στημένα είχανε βαρέα πυροβόλα
και θέσεις σκοπιμότητος διά τα πολυβόλα.

Εκεί συνήφθη αιματηρά και μάχη πεισματώδης
από την πρώτη πιο τρανή, ακόμη πιο λυσσώδης.
Εκεί μανάδες κλάψανε, εκεί κορμιά χαθήκαν,
εκεί σπίτια ερήμωσαν και εξολοθρευτήκαν.

Εν δράσει δέκα τέσσαρα κανόνια είχ' εκεί
και θέση που κατείχε φύσει αμυντική·
τα πολυβόλα πού 'χε ήσαν γερμανικά,
ως και τα πλείστα φρούρια ήτανε φυσικά.

Ελληνικός όμως στρατός μανιωδώς ορμήσας
και στα δικά του υψώματα αμέσως προχωρήσας,
ευθύς ηνάγκασε αυτόν να οπισθοχωρήσει,
αφού τα πλείστα λάφυρα κατόρθωσε ν' αφήσει.

Τα πυροβόλα μας ευθύς πυρ ομαδόν αρχίσαν,
σε μερικά τινα λεπτά τους οπισθοχωρήσαν·
αφού αιχμαλωτίσθηκαν άνω οκτακοσίων,
στο μέρος όπου είχανε θέση πυροβολείων.

Άφησαν δε εις χείρας μας τα έξι πυροβόλα,
άφθονα πυρομαχικά και δέκα πολυβόλα·
ως και νεκρούς πάρα πολλούς, όπλα πολλά κι οβίδες,
πλείστας εφεδρικάς τροφάς ως και χειροβομβίδες.

Σ' αυτή τη μάχη είχαμε δικάς μας απωλείας
νεκρούς εν όλω είκοσι κι ογδόντα τραυματίας·
οι δέκα ήσαν εξ αυτών αξιωματικοί
και εις το πόδι είχανε κτυπήσει μερικοί.

Τέλος, αφού εχάσανε εχθροί το ηθικό τους
και βρήκανε απ' τους Γραικούς το μέγα πανικό τους,
μαζί τους τότ' επήρανε υπόλοιπα κανόνια,
άλλοι το σκάσαν στο Εσκή και άλλοι στην Ικόνια.

Στας δέκα τέσσαρας του μηνός Αφιόν εκατελήφθη
και μάχη άλλ' εκεί κοντά καθόλου δεν συνήφθη,
γιατί τα πρόθυρα Αφιόν είχαν καταληφθεί
και πουθενά δεν 'δύνατο εχθρός για να σταθεί.

Επήρε δρόμο κι έφυγε στα άγρια βουνά
κι απ' το μεγάλο φόβο του δεν 'στάθη πουθενά·
αναπνοή ηθέλησε να πάρει στο Εσκή,
όπου ο τούρκικος στρατός είχε συγκεντρωθεί.

Το πεζικόν μας στάθηκε στ' Αφιόν να ξαποστάσει,
καθώς και είχε ορισθεί εκεί να ησυχάσει.
Εκεί η Μεραρχία μας επρόκειτο να μείνει,
κατόπιν την διέταξαν πίσω να παραμείνει.

Εις ένα τούρκικο χωριό, Ινάι ονομασμένο,
καθότι και δεν ήτανε καθόλου προκομένο,
όλα τα σπίτια ήτανε με χώμα σκεπασμένα
και τα παράθυρα αυτού με τζάμια τσακισμένα.

Εκεί λοιπόν εμείναμε επί τινας ημέρας,
όμως ακόμη έργον μας δεν είχε φθάσ' εις πέρας,
διότι το Εσκή-Σεχίρ δεν είχε πλέον πέσει,
νέας δυνάμεις έπρεπε Ελλάς να διαθέσει.

Γι' αυτό και απεφάσισε εφέδρους να καλέσει
και έτσι το Εσκή-Σεχίρ αμέσως για να πέσει·
και τότε να αναγκασθεί Κεμάλ να ησυχάσει,
αφού κανόνια αρκετά έπρεπε για να χάσει.

Αμέσως τότε η Ελλάς τρεις ηλικίας κράζει
και εις τα όπλα άρχισε γενναίως να φωνάζει·
ευθύς κεμαλικό στρατό μόλις εξολοθρεύσει,
εφέδρους άπαντας με μιας... θα τους αποστρατεύσει.

Εμείς τότε βρισκόμενοι περίχωρα Αφιόνι,
εκεί που κρύωνε πολύ και έριχνε και χιόνι·
αμέσως διετάχθημεν διά ν' αποσυρθούμε
και εις χωρίον Οτουράκ για να συγκεντρωθούμε.

Καθ' α πληροφορήθημεν Κεμάλ εκ Κιουταχείας
τας καλυτέρας έστειλε δικάς του Μεραρχίας·
ονειροπώλει πάντοτε να μας περικυκλώσει
κι ότι το Αον Σώμα μας όλο θα θανατώσει.

Εφοδιασμένος δε καλώς μέ τινα πυροβόλα,
καθώς και άλλα έτερα εν γένει πολυβόλα,
ήλθε από τα πλάγια μας διά να μας κτυπήσει,
αλλά το 34ον φυλάκια είχε στήσει.

Αφού δε επετέθηκε κατά των ημετέρων
και σχέδιά του είχε πάντως εκ των προτέρων,
γενναία μάχη άρχισε να γίνεται και πάλι
υψώματα Τουμλού-Μπουνάρ, που είχε γίνει κι άλλη.

Το 34ον λοιπόν σύνταγμα πεζικόν
εκεί και πάλιν έδειξεν ακμαίον ηθικόν·
δυο μέρες πολεμούσε με Τούρκων Μεραρχίας,
αίτινες εκατέβηκαν μετώπου Κιλικίας.

Τότε το 34ον ενίσχυση ζητούσε,
γιατί δυο μέρες συνεχώς αντίσταση κρατούσε·
τα πυρομαχικά του δε είχανε τελειώσει,
καθώς και εφεδρικάς τροφάς όλας τας είχε σώσει.

Στο τέλος ηναγκάσθηκε σημαία να υψώσει
κι έτσι στους φαντάρους το θάρρος για να δώσει·
επάνω δε εις τον εχθρό όρμησε με μανία,
λόγχη με λόγχη πιάσθηκε με μια θηριωδία.

Ως γίγαντες εμάχοντο λυσσώδεις, πεισματώδεις
απάνω στα υψώματα που ήτανε βραχώδεις·
αντεπιθέσεις γένοντο παρά εχθρού συχνάκις,
όμως δικοί μας μάθημα τους δίνανε πολλάκις.

Πάλιν το 34ον ενίσχυση ζητούσε,
διότι μέγα μέτωπο μονάχο του κρατούσε·
δυο μέρες πολεμούσε με πείσμονα αγώνα
να φθάσ' Ελλάδος μας τιμή στης δόξης κολοφώνα.

Γι' αυτό ηναγκασθήκαμε κι ημείς ν' αποσυρθούμε,
τομέως 34 για να συγκεντρωθούμε,
εκεί να απωθήσουμε των Τούρκων Μεραρχίας,
αίτινες είχον κατεβεί μετώπου Κιουταχείας.

Αναχωρώντας πάραυτα βαδίζαμε με βία
στα ρεύματα, στους ποταμούς τρέχοντας με μανία·
μέχρι γονάτων μπήκαμε στη λάσπη, στα νερά,
αλλ' όμως εκτελούσαμε και χρέη ιερά.

Τρέχαμε ν' ενισχύσουμε σύνταγμα κυκλωμένο,
που είχε την απόφαση να μείν' εκεί θαμμένο·
ή τους εχθρούς διά παντός έπρεπε ν' απωθήσει,
ή όλο εκεί το αίμα του έπρεπε για να χύσει.

Συνταγματάρχης δε αυτού είπε τη φράσ' εκείνη,
ήτις στην ιστορία μας αθάνατος θα μείνει:
«Ελάβομεν διαταγήν εδώ να αμυνθούμε,
μέχρι του τελευταίου μας θε να θυσιασθούμε».

Ενίσχυσ' πυροβολικού και μία μοίρα είχε
και εις αυτό πλησίον θέσεις κι αυτή κατείχε·
αυτή η μοίρα έβαζε εις τον εχθρόν συχνάκις,
το πεζικό μας θάρρος δε το έδιδε πολλάκις.

Κάποιος γενναίος λοχαγός, Κωτσός ονομασμένος,
σ' αυτή τη μάχη φάνηκε πολύ ανεδειγμένος·
με το πιστόλ' στο χέρι του πυρ ομαδόν διατάζει
και τους απέναντι εχθρούς όλους κατατρομάζει.

Δεν το κουνώ από εδώ ο λοχαγός φωνάζει,
θα βάλω όσο δυνηθώ εις τους εχθρούς μπαράζι·
κι όταν του κανονιού οβίς δεν κάνει πλέον χρήση,
καθείς με όπλο αγκαλιά το αίμα του θα χύσει.

Αν κατορθώσει ο εχθρός να μας περικυκλώσει,
καθένας εαυτόν του πρέπει να θανατώσει,
διά να μην παραδοθεί εις των εχθρών τας χείρας,
να αποφύγει βάσανα τυραννισμένης μοίρας.

Ζεύσατε όλοι, βρε παιδιά, να πάμε παραπάνω
και ανά πεντακόσια οβίδες για να βάνω·
θάνατο να σκορπίσουμε σ' εκείνα τα σκυλιά
και να τους εξοντώσουμε στην Κόκκινη Μηλιά.

Ευθύς οι πυροβολητaί ζεύουν τα πυροβόλα,
σε μερικά τινα λεπτά βγαίνουν επάνω όλα·
πυρ ομαδόν αρχίζουνε στους Τούρκους πέρα πέρα,
το πεζικό δε φώναζε: εμπρός παιδιά... αέρα.

Εμπρός παιδιά, τους φάγαμε, κτυπάτε λυσσαλέοι,
να δούνε πως οι Έλληνες είναι πολύ γενναίοι·
να δούνε πως τον θάνατο τον αψηφούνε όλοι,
ή όλοι θα πεθάνουμε ή νικηταί στην Πόλη.

Μια ίλη Τούρκων ιππικού με σπάθες γυμνωμένη
προ των γραμμών μας φάνηκε νά 'ν' ακροβολισμένη·
ορμά με την απόφαση πως ότι θα νικήσει
και ότι ημετέρους μας πως θα αιχμαλωτίσει.

Όμως σ' αυτό εφάνηκε πολύ απατημένη,
γιατί δικοί μας ήτανε όλ' ακροβολισμένοι·
πυρ ομαδόν αρχίσανε να βάλλουνε σ' εκείνη
που είχε την απόφαση νικήτρια να μείνει.

Αφού συγκεντρωθήκαμε σταθμόν Τομλού-Μπουνάρι,
όλη η Μεραρχία μας εφάνη παλικάρι·
τμήματα Τούρκων μερικά είχε περικυκλώσει,
φόβον και τρόμον πανταχού στους Τούρκους είχε δώσει.

Τριήμερο συνέχεια δεν έπαυσε κανόνι
επάνω στα ψηλά βουνά που έριχνε και χιόνι·
χαράδρες εγεμίσανε πτώματα εχθρικά,
όμως κι απ' τα δικά μας έπεσαν μερικά.

Εκεί μανάδες κλάψανε, χαθήκανε κορμάκια
μέσα εις τις χαράδρες και εις τα λαγκαδάκια·
εκεί ετραυματίσθησαν δικοί μας στρατιώται,
εμπράκτως ανεφάνησαν γενναίοι πατριώται.

Αυτή η μάχη έγινε στα τέλη του Μαρτίου,
αλλ' όμως εδιήρκησε κι αρχάς του Απριλίου·
πρωτοφανώς πολέμησαν οι Τούρκοι λυσσαλέοι,
αλλά οι δικοί μας φάνηκαν ακόμη πιο γενναίοι.

Αυτή η μάχη 'πό 'γινε ήτο πολύ λυσσώδης,
από τας πλέον τραγικάς, πάρα πολύ φρικώδης·
όμως υπήρξε η τιμή για τη γλυκιά πατρίδα,
απόγονοι Θερμοπυλών, γενναίου Λεωνίδα.

Και πάλιν απ' τα δίπλα μας ήλθε για να τα βάλει,
τις δύο Μεραρχίας μας ήθελε να προσβάλει,
και είχε την πεποίθηση μέσα πως θα μας κλείσει
κι όλο σχεδόν το Σώμα μας πως θα αιχμαλωτίσει.

Μάταια όμως πήγανε τα σχέδιά του όλα,
νομίσας πως θα φάει φασόλια κατσαρόλα·
λογαριασμό δε έκανε χωρίς τον ξενοδόχο,
όσα κι αν γράφω είν' σωστά, χαμένο δα δεν τό 'χω.

Μάρτιος μήνας ήτανε, ημέρα τριάντα μία (31),
εχθρού οβίδες έσκαγαν τριγύρω μία μία·
αλλ' ευτυχώς όμως αυτές δεν πήγαιναν εν χρήσει,
τον αδελφόν μου μοναχά μια είχε τραυματίσει.

Αλλ' όμως το ευτύχημα ήτο πολύ ελαφρώς,
το βλήμα δε εξέβαλε χειρούργος ιατρός·
αμέσως διακομισθείς στο τρίτον χειρουργείον,
την επομένη το πρωί πήγε νοσοκομείον.

Δεν ημπορώ να πω το πώς, δεν είχε πολυβόλα,
επί το πλείστον ιππικόν καί τινα πυροβόλα,
άτινα έβαλον βολή χωρίς επιτυχία,
εκεί όπου παρέμενε ΙΙα Μεραρχία.

Τώρα που κάλεσε η Ελλάς εφέδρων ηλικίας,
στρατός πολύς μαζεύθηκε στο μέτωπον Ασίας·
τώρα θα γίνει στον Κεμάλ το κτύπημα γενναίο,
από το πρώτο πιο καλό, ακόμη πιο σπουδαίο.

Όταν θα πέσει το Εσκή (Σεχίρ) Κεμάλ θε να τα χάσει,
ακόμη και στην Άγκυρα και κει δεν θα ησυχάσει·
τότε ελπίς υπάρχει ειρήνη για να κλείσει
και όλο του το κίνημα να το διασκορπίσει.

Τότε κι ημείς θα βρούμε μεγάλη ησυχία,
ύστερα από διάστημα άνω 'πο τριετία·
τότε εις τα σπιτάκια μας όλοι μας θε να πάμε
και στις οικογένειές μας εν μέσω να συμφάμε.

Ας παύσω πάλι μια στιγμή όλα τα γενικά,
τώρα να αναφέρω και λίγα ατομικά·
αλλ' ως επί το πλείστον να αφορούν εμένα
και παίδες αποσπάσματος πού 'ν' στο χακί ντυμένα.

Στο Ιον απόσπασμα το τηλεγραφικόν
βρίσκονταν ένας κι ένας μ' ακμαίον ηθικόν·
ήτανε λεβεντόπαιδα, είχανε πειθαρχία,
εμπράκτως δε το έδειξαν εις την Μικρά Ασία.

Πάντα τους ανωτέρους των πολύ τους εκτιμούσαν,
με σέβας και ευγένεια τους υπεραγαπούσαν·
ενδιαφέρον δείχνανε για τας υπηρεσίας
και για τ' αποτελέσματα τα της Μικράς Ασίας.

Είχαμε δε και ένα ανθυπολοχαγάρι,
πού 'ταν γενναίο, υψηλό κι ωραίο παλικάρι·
διά τους στρατιώτας του ενδιαφέρον είχε
ως πρέπ' αξιωματικός την θέση του κατείχε.

Στους στρατιώτας μίλαε με τρόπο ευγενείας
και πάντα εκτελούσε σωστάς υπηρεσίας.
Ήθελε οι στρατιώται του νά 'χουνε πειθαρχία,
ευγένεια και σέβας μ' όλα τα μεγαλεία.

Το όνομά του λέγετο Παπαγεωργακοπούλου,
συμπατριώτης ήτο δε λοχίου Λουκοπούλου·
εκτός αυτών δε είχαμε κι άλλους τινάς λοχίας,
που θεωρία κάνανε περί τηλεγραφίας.

Γιαννακουλάκος ήτανε λοχίας του γραφείου,
εν μέρει εκτελούσε δε χρέη επιλοχίου·
κι αυτός επρόβλεπε πολύ για την υπηρεσία,
ήθελε οι στρατιώται του νά 'χουνε πειθαρχία.

Ο Γούλιας κι ο Λουκόπουλος ήτανε συνεργεία,
εν μέρει εργαζόντανε κι αυτοί εις τα γραφεία·
και τας γραμμάς επρόσεχον νά 'ναι συνδεδεμέναι
με μονωτήρας δε καλούς και περιποιημέναι.

Τον Σπαγαδώρο είχαμε ως σιτιστή λοχία,
ήτο της κλάσης 18, παιδί της ησυχίας·
κι αυτός υπηρεσιακός εφαίνετο πως ήτο,
εις κάθε δε συζήτηση πάντοτε προηγείτο.

Ως δεκανέα είχαμε και κάποιον Βασταρούχα
και όταν συζητούσε, φώναζε χάχα, χούχα!
και όμως ο κακόμοιρος πολύ αθώος ήτο,
εις την υπηρεσία δε πάντα επροηγείτο.

Ως νοσοκόμο είχαμε τον Καραλή Ανδρέα,
πολλές φορές μας έλεγε αληθινά τα νέα.
Μια μέρα δε ηθέλησε διά να με γελάσει,
με τον αθώο του σκοπό να με διασκεδάσει.

Ως δεκανέα γνώρισα κι έναν Πολυχρονάκη,
αλλ' όμως ήταν κι αυτός πολύ καλό παιδάκι.
Επάγγελμά του ήτανε η ηλεκτρολογία,
τηλέφωνα διόρθωνε για την υπηρεσία.

Είχαμε και ηθοποιό τον φίλο Σπινθουράκη,
όταν στο πάλκο έβγαινε έπαιζε με μεράκι·
παράσταση δε έδωσε του Πάσχα τας ημέρας
και κωμωδίες έπαιζε τας πιο ωραιοτέρας.

Είχαμε κι άλλον ένανε, το Γιάννη Παπαδάκη,
αυτός αγάπαε πολύ κονιάκι και κρασάκι·
αλλ' όμως και ετύγχανε να είναι κωμικός,
ήτο εις τα τραγούδια του λιγάκι ειδικός.

Εγώ λοιπόν ο δυστυχής τυγχάνων σιτιάρχης
σε λίγο με διέταξαν να γίνω και δασάρχης·
να αντικαταστήσω κάποιον του οπτικού,
πού 'το προσκολλημένος σε τμήμα πεζικού.

Ήτανε Μέγα Σάββατο, Πάσχα παραμονή,
στο μαγειρείο ήμουνα κι ακούω μια φωνή·
μου λέγει ο ανώτερος αξιωματικός:
Προέδρου σε χρειάζεται ο τάδε οπτικός.

Γιατί δεν έχω άλλονε διά να αποστείλω,
γι' αυτό και ηναγκάζομαι σε σε να καταφύγω·
πήγαινε 'κει με το καλό, στα κρύα τα νεράκια,
θέλω να μ' αποστείλεις και μερικά στιχάκια.

Εγώ πάντα σεβόμενος κάθε ανώτερό μου
χωρίς στιγμή να χάσω καθόλου τον καιρό μου,
πήγα κι αποχαιρέτησα του λόχου μου παιδιά,
χωρίς και να χαλάσει δική μου η καρδιά.

Παρέδωσα το μαγειριό εις χείρας δεκανέως,
Γάζης δε ονομάζετο και ήτο Αθηναίος·
όμως κι εκείνος ήτανε πολύ καλό παιδάκι
και στην υπηρεσία του δούλευε με μεράκι.

Πάσχα λοιπόν δεν πρόσφθασα να κάμω εκεί πέρα,
διότι αναχώρησα στον καθαρό αέρα,
εις το Ακάρ, ψηλό βουνό, που λιώνουνε τα χιόνια,
εκεί που κελαϊδούσανε γλυκά τα χελιδόνια.

Εκεί εγκαταστάθην σε νέο οπτικό,
πού 'το προσκολλημένος σε λόχο πεζικό.
Πάσχα πανηγυρίσαμε δίπλα στην κρύα βρύση,
καθότι και προφυλακάς εκεί είχανε στήσει.

Εκεί Πάσχα εκάμαμε, μέσα στην ερημία,
τρεις ώρες δε μακρύτερα από τη Μεραρχία.
Ο κούκος ήτο όργανον που γλυκοκελαϊδούσε
με την αόρατη φωνή που μας παρηγορούσε.

Προσκολλημένοι ήμασταν όλοι στον πρώτο λόχο,
τρώγαμ' καλό συσσίτιο που καύχημα θα τό 'χω.
Το Πάσχα μας εμοίρασαν ολίγα αυγουλάκια,
λίγα τινά γλυκίσματα ως και πορτοκαλάκια.

Επίσης δε εψήσαμε και μερικά αρνάκια,
καθήσαμε και φάγαμε ξάπλα στα χορταράκια·
μαζί μας δε ο λοχαγός, όστις και μας ευχήθη,
παιδιά του χρόνου νά 'σασθε με το καλό στο σπίτι.

Δεν περιγράφεται η χαρά του λοχαγού εκείνου,
όστις και ονομάζετο και Παπακωνσταντίνου·
τους άνδρας λόχου, γενικώς, πολύ τους αγαπούσε,
καθένας όμως κι απ' αυτούς τον υπερεκτιμούσε.

Τέλος, περάσαμε καλά ημέρας τας αγίας
κι απέναντί μας είχαμε ασκέρι της Τουρκίας·
αλλ' όμως πάντα είχαμε την άκρα ησυχία,
καίτοι ευρισκόμασθαν μακράν της Μεραρχίας.

Εκεί ψηλά στο μέτωπο, εις το Ακάρ επάνω,
μας επεσκέφθη έξαφνα εχθρού αεροπλάνο·
αρχίζ' τα πυροβόλα μας, το βάλανε στη μέση
και παρ' ολίγο κόντεψε αιχμάλωτο να πέσει.

Εκεί λοιπόν εσύνταξα κι άλλο ποιηματάκι,
δίπλα στο δροσερό νερό υπό αντισκηνάκι·
και είναι το ακόλουθο με μερικά στιχάκια,
άτινα και αντέγραψα δίπλα στα χορταράκια.

Εδώ ψηλά στο μέτωπο

Εδώ ψηλά στο μέτωπο, που λιώνουνε τα χιόνια,
αρχίζει πλέον άνοιξις, λαλούν τα χελιδόνια.
Γλυκά ο κούκος κελαϊδεί στους λόγγους, στα λαγκάδια,
μαζί με τα Ελληνόπουλα τ' ατρόμητα λεοντάρια!

Εδώ ψηλά στο μέτωπο ο Έλλην υπομένει
στερήσεις, κακουχίες και παν άλλο εν γένει·
απέναντί του έχει κεμαλικό ασκέρι
και ίσως να εξοντωθεί αυτό το καλοκαίρι.

Εδώ ψηλά στο μέτωπο κανόνι θα βογγήσει,
γιατ' είναι αναπόφευκτον και θα τρομοκρατήσει
το του Κεμάλ το κίνημα και ούτω η ειρήνη
σε λίγους μήνες το πολύ ίσως διά να γίνει.

Εδώ ψηλά στο μέτωπο είναι συγκεντρωμένα
όλα τα Ελληνόπουλα, όλα αδελφωμένα·

και μια ιδέα έχουνε και όλοι μια ελπίδα,
ελεύθερη να ζήσει η δόλια μας πατρίδα.

Στο χιονισμένο το βουνό μέσα εις τα λαγκάδια
κι άλλα στιχάκια σύνταξα διά τα παλικάρια
που έχυσαν το αίμα τους εις το Τουμλού-Μπουνάρι
πως τύχη είχανε εκεί ο Χάρος να τους πάρει.

Και είναι τα ακόλουθα κάτωθι γεγραμμένα,
αν και δεν είναι τέλεια καλώς συντεταγμένα,
τά 'γραψα για ενθύμιο εις το βιβλιαράκι
ως είδος εκφωνήσεως ένα ποιηματάκι.

Υψώματα Ακάρ-Νταγ, 3-4-1921

Στους πεσόντας ηρωικούς νεκρούς της τριημέρου λυσσώδους μάχης του Τουμλού-Μπουνάρ

25/27-3-1921

Τα νιάτα σας χαθήκανε, νεκροί αθανασίας,
εδώ ψηλά στο μέτωπο στα βάθη της Ασίας.
Εχύσατε το αίμα σας το άγιο της ανδρείας
στο έρημο Τουμλού-Μπουνάρ υπέρ ελευθερίας·
ακόμη τα ψηλά βουνά τα φρεσκοματωμένα,
ακόμη στέκονται κι αυτά εις άκρον λυπημένα.
Το τιμημένο αίμα σας που πότισε το χώμα,
νωπόν, νωπόν ευρίσκεται εδώ ψηλά ακόμα·
όμως βογγάει συνεχώς, εκδίκηση ζητάει,
με κύματα αιθέρια φωνήν αυτού σκορπάει·
ήταν της τύχης σας γραφτό εδώ να κοιμηθείτε
του Λεωνίδα ήρωας,κείνους να μιμηθείτε.
Επέσατε, ω ήρωες, νέοι γιγαντομάχοι,
επάνω στο Τουμλού-Μπονάρ στη δασωμένη ράχη.

Υψώματα Ακάρ-Νταγ, 2.000 μέτρα ύψος,
30-4-1921

Η νικηφόρος προέλασις Εσκή-Σεχίρ
Ιούλιος 1921

Αυτούς τους στίχους γράφοντας στη γυμνωμένη ράχη,
εκεί που πλέον ασκηταί εμέναμε μονάχοι,
έξαφνα ήλθε είδησις να φύγουμε ταχέως
εις το Εσκή να φθάσουμε πάραυτα και δρομέως.

Να δώσουμε εις τον Κεμάλ το κτύπημα που πρέπει
και μ' ένα φόβο στην καρδιά πάντοτε να μας βλέπει,
να καταλάβει τι εστί Έλλην που πολεμάει,
πως εις την μάχην πάντοτε ξεύρει για να νικάει.

Προτού αρχίσ' προέλασις στους Τούρκους πέρα πέρα,
προτού το πεζικό φωνάξ' εμπρός παιδιά, αέρα,
τους γυλαιούς διέταξαν για να παραδοθούνε
και πάραυτα εις το Ουσάκ για να μεταφερθούνε.

Εις τους φαντάρους έγινε αυτή η ευκολία
διά να είναι συνεχής και τακτική η πορεία,
καθότι επροβλέπετο μεγάλη πως θα ήτο
κι από τας πλέον τραγικάς πάντα θα προηγείτο.

Τα πεζικά δε πάραυτα κουβέρτες παραδώσαν
και τα περίσσια είδη των στους γυλαιούς διπλώσαν·
ενός εκάστου έμεινε αντίσκηνο, μανδύα,
διότι εχρειάζετο επάνω στην πορεία.

Ημάς λοιπόν του οπτικού ευθύς μας 'δοποιούνε,
να πάμε εις το σύνταγμα για να προσκολληθούμε·
εκείνο ν' ακολουθήσουμε εις όλην την πορεία
συμφώνως της διαταγής πού 'δωσε η Μεραρχία.

Η Μεραρχία μας λοιπόν είχε διαταχθεί
στο Μπασατζίκ τριγύρω για να συγκεντρωθεί·
και απ' εκεί επρόκειτο όλη να εξορμήσει
και όπου εύρισκε εχθρόν να τον τρομοκρατήσει.

Ήταν για την ακρίβεια τέλεια Ιουνίου

που δόθηκε η διαταγή παρά του Στρατηγείου,
να γίνει η προέλασις που έπρεπε να γίνει,
γιατί αυτή ως έλεγαν θά 'φερνε την ειρήνη.

Ένα πρωί, χαράγματα, προτού να ξημερώσει,
ο Κωνσταντίνος πρόσταγμα εις όλους είχε δώσει,
ν' αρχίσει η προέλασις από παντού εν γένει,
Έλληνος νίκη ν' ακουσθεί σ' όλη την οικουμένη.

Προτού χαράξει η αυγή, ο ήλιος πριν φωτίσει,
στο εχθρικό το έδαφος είχαμε προχωρήσει.
Βαδίζαμε βιαστικά, χωρίς καμμία στάση,
να φθάσουμε στο Μπαλ-Μαχμούτ, προτού εχθρός το σκάσει.

Ο Έλλην είχε τον σκοπό εκεί να τον κυκλώσει,
εκεί να φέρει πανικό και να τον θανατώσει·
από τα νώτα κι από μπρος όλους να τους κτυπήσει
και αν θα ήτο δυνατόν να τους αιχμαλωτίσει.

Μόλις κατάλαβε ο εχθρός πως δεν τα κατορθώνει,
να αμυνθεί στο Μπαλ-Μαχμούτ με το παλιό κανόνι,
αμέσως εγκατέλειψε του Μπαλ-Μαχμούτ τα μέρη,
για την Κιουτάχεια τό 'σκασε ν' αλλάξει το λημέρι.

Εκείθεν είχε τον σκοπό άμυνα να κρατήσει,
ελληνικάς δυνάμεις να αντιμετωπίσει,
και τας ελπίδας έτρεφε πως δεν θα κατορθώσει
τ' ελληνικό το στράτευμα για να τον περιζώσει.

Ιούνιος μήνας ήτανε, μέρα εικοστή ενάτη,
που η ιστορία ήρχισε να γίνεται τρεχάτη.
Η ζέστη υπερπήδησε τους ορισμένους όρους,
λιποθυμία έφερνε σ' όλους τους πεζοπόρους.

Να βλέπεις ν' αποσταίνουνε εν γένει οι φαντάροι,
έστω κι αν ήτανε κανείς στο δρόμο παλικάρι,
από τη ζέστη την πολλή η πέτρα να ραγίζει,
να καταστεί αδύνατον κανείς για να βαδίζει.

Καθόλου δεν ευρίσκαμε λίγο νερό να πιούμε,
ούτε και μέρος σκιερόν για να ξεκουρασθούμε·
αν κι έφθασε η θέσις μας πολύ κρισιμωτάτη,
όμως ηναγκαζόμεθα να προχωράμ' τρεχάτοι.

Το μεσημέρι φθάνοντας εις το Αξιά-Σεράι
κάθε φαντάρος κάθησε λίγο ψωμί να φάει·
ολίγο να αναπαυθεί και πάλι να αρχίσει
τη μέλλουσα πορεία του να εξακολουθήσει.

Τρεχάτοι κυνηγούσαμε τους Τούρκους κατά πόδα,
ενόμιζες πως ήτανε από τη νέα μόδα.
Αριστερά εφθάσαμε στου Μπαλ-Μαχμούτ τα μέρη,
αντίσκηνα δε στήσαμε μέσ' το ψυχρό τ' αγέρι.

Στο δρόμο που βαδίζαμε εις το σπαρμένο μέρος,
τ' οποίον απεδείκνυε πως ήτο πλέον θέρος,
μία γαϊδάρα χωρικών εκεί κοντά βοσκούσε,
χαμένο είχε πούσουλα κι αφεντικό ζητούσε.

Αλλ' όμως κάποιος φίλος μου χωρίς καιρό να χάσει
εκαβαλίκευσε αυτήν, λίγο να ξαποστάσει·
έπειτα διαδοχικώς εν μέρει ανεβαίναμε
και ούτω πως λίγο πολύ ολίγο ξαποσταίναμε.

Σ' ένα λοφίσκο μείναμε όλοι συγκεντρωμένοι,
με οπτικόν μας ήμασθαν το βράδ' συνδεδεμένοι·
αλλ' όμως δεν ειργάσθημεν ημείς με Μεραρχία,
διότι τότε είχαμε την άκρα ησυχία.

Ολίγον δεξιότερα ένα χωρίον είχε,
ημίωρον απόστασιν από ημάς απείχε·
ετρέξαμε και πήραμε λίγο νερό να πιούμε,
να σβήσουμε τη δίψα μας και για να δροσισθούμε.

Πήραμ' κι εφεδρικό νερό για την ασετυλίνη,
υπηρεσία αν τυχόν εντάξει για να γίνει·
γιατί το 34ον πρωτοπορία είχε,
επάνω στα υψώματα προφυλακάς κατείχε.

Τέλος, αφού ξημέρωσε την επομένη μέρα
αριστερά βρισκόμαστε στο Μπαλ-Μαχμούτ πιο πέρα·
όλοι εξεκινήσαμε δεξιά της Κιουταχείας
να σπάσουμε το μέτωπο με άλλας Μεραρχίας.

Στο δεξιό μας είχαμε τετάρτη, δωδεκάτη,
κι αριστερά από αυτάς ευρίσκετο ενάτη·
αριστερά μας είχαμε πρώτη, δεκάτη τρίτη,
και κατά μέτωπο Εσκή εβδόμη, πέμπτη, τρίτη.

Τέλος, η Μεραρχία μας βαδίσασα με βία
εις το Ιρέιτ έφθασε προτού τη Μεσημβρία·
εκεί ξεκουρασθήκαμε περίπου μία ώρα
αλλ' οι φαντάροι βρήκανε εν μέρει λίγα δώρα.

Τα δώρα δε ήσαν αυτά, τ' αρνάκι και η χήνα,
κατά πολύ θεράπευον τη φανταρίσια πείνα·
κάποτε οι φαντάροι έψαχναν διά κότα,
διά κανένα γάιδαρο και διά μπακανότα.

Οι χωρικοί δε τα χωριά τα είχαν παρατήσει
και του Κεμάλ το στράτευμα είχαν ακουλουθήσει,
γιατί αυτός τους έλεγε πως οι Γραικοί θα σφάζουν,
θα πυρπολούνε τα χωριά και θα κατατρομάζουν.

Εις το χωριό που μείναμε δίπλα στο ποταμάκι
το μεσημέρι φάγαμε και στήσαμε τσαρδάκι,
λίγο να ησυχάσουμε, λίγο ν' αναπαυθούμε,
και αν θα ήτο δυνατόν λίγο να κοιμηθούμε.

Στας δύο το απόγευμα η σάλπιγξ όλους κράζει,
εμπρός παιδιά, θα φύγουμε, ο διοικητής φωνάζει·
εμπρός θ' αναχωρήσουμε εις επαφή να 'ρθούμε
και μ' άλλας Μεραρχίας μας διά να συνδεθούμε.

Αμέσως αναλάβαμε όλοι οι στρατιώται,
καθώς αρμόζει Έλληνες να είναι πατριώται·
αμαχητί βαδίζαμε χαράδρες, λόφους, όρη,
το όπλο επ' ώμου έχοντες ως νέοι πεζοπόροι.

Ο ήλιος τα ακτίνας του τας έριχνε στη Δύση,
το φως του όλο έτρεμε και κόντευε να σβήσει·
μέσα σ' εκείνη τη στιγμή στο Μπέη-Κιόι εφθάσαμε,
εκεί νεράκι ήύραμε και λίγο ξαποστάσαμε.

Εκεί αρνάκια βρήκανε εν γένει οι φαντάροι,
καθένας είχε εξ αυτών απ' ένα στο κοντάρι·
και σούβλιζε βιαστικά, αν και μισοψημένο,
σε μερικά τινα λεπτά ήταν τελειωμένο.

Εκεί εβρήκαμε πολλά σκόρδα και κρεμμυδάκια,
κοτόπουλα ολόπαχα έξω απ' τα σπιτάκια·
οι χωρικοί τα άφησαν και φύγανε ταχέως,
ζεμπέκους ηκολούθησαν πάραυτα και δρομέως.

Ζεμπέκους ηκολούθησαν γιατ' ήσαν φοβισμένοι,
μήπως τυχόν οι Έλληνες φανούν εξοργισμένοι·
μήπως τυχόν τους ήρχετο καμμία τέτοια ζάλη
και βάζανε εις τα χωριά καμιά σφαγή μεγάλη.

Την επομένη το πρωί η σάλπιγξ πάλι κράζει,
εμπρός παιδιά, θα φύγουμε ο Μέραρχος φωνάζει,
καθότι και το σύνταγμα ήτο εν εφεδρεία,
κατόπιν ηκολούθαε από τη Μεραρχία.

Το 7ον το πεζικόν πρωτοπορία είχε
και εις πετρώδεις λόφους προφυλακάς κατείχε·
τα τάγματα διέταξε εξόρμηση να κάνουν,
ως και τα πυροβόλα μας πυρ ομαδόν να βάνουν.

Εχθρός ήτο απέναντι φύσει οχυρωμένος,
στους όγκους του Καρά-Μπουγιού ήτο εγκατεστημένος·
είχε και χαρακώματα, είχε και πολυβόλα,
αλλ' όταν 'σπούσε η γραμμή, τα παρατούσε όλα.

Όλα τα πυροβόλα μας καταιγισμό αρχίζουν,
τους όγκους του Καρά-Μπουγιού όλους τους κοσκινίζουν·
μέσα στα χαρακώματα σκάζανε οι οβίδες
κι έτσι οι Τούρκοι χάνανε για πάντα τις ελπίδες.

Μέσα σε κείνη τη στιγμή εξόρμηση αρχίζει,
το 7ον το πεζικόν εκεί πανηγυρίζει·
φαντάροι επετέθησαν με λύσσα αφρισμένη,
με μία τόλμη ακράτητη σαν νά 'ταν μεθυσμένοι.

Βαδίζουν κατά κύματα όλ' ακροβολισμένοι
μέσα σε κείν' την κορυφή τη μισογυμνωμένη.
Βήμα προς βήμα προχωρούν, κοντεύουν για να φθάσουνε
επάνω εις την κορυφή 'χμαλώτους για να πιάσουνε.

Εχθρός εν μέρει έβαζε με δύο πυροβόλα,
αλλ' ως επί το πλείστον με δύο πολυβόλα,
και όταν εκατάλαβε πως τά 'χει πλέον σκούρα,
τρεχάτος οπισθοχωρεί να μην του γίν' κλεισούρα.

Το μεσημέρι ακριβώς την 1η Ιουλίου,
καθ' ην στιγμήν μας έκαιον ακτίνες το ηλίου,
το 7ον κατέλαβε τα εχθρικά τα μέρη,
ο δε εχθρός το έσκασε ν' αλλάξει το αγέρι.

Αφού εχθρός κατόρθωσε να οπισθοχωρήσει,
δυο πολυβόλα του Μαξίμ σ' εμάς είχεν αφήσει·
ως κι αιχμαλώτους μερικούς που ήταν ξεσκισμένοι
με μία άγρια μορφή με ράκη στολισμένοι.

Το 7ον το πεζικόν είχεν ως απωλείας
εν μέρει μερικούς νεκρούς κι ογδόντα τραυματίας·
ευθύς εδιατάξανε για να μεταφερθώσιν
και πάραυτα εις το Ουσάκ να διακομισθώσιν.

Αφού λοιπόν συνάχθημεν από παντού εν γένει,
μέσα σε πεύκα δροσερά μείναμ' καταυλισμένοι·
όπισθεν του Καρά-Μπουγιού αντίσκηνα εστήσαμε,
με τα πουλάκια δε μαζί όλοι εξενυχτήσαμε.

Όμως νερό δεν είχαμε καθόλου προκομένο,
γιατί ήτο βαλτώδης, πολύ δε θολωμένο.
Μέσα σ' αυτό οι βάτραχοι είχανε τη φωλιά τους,
αλλ' όμως κι οι φαντάροι γέμιζαν την κοιλιά τους.

Οι βάτραχοι εκόαζον, ο κούκος κελαϊδούσε,
τ' αηδόνι τη γλυκιά φωνή στους λόγγους εσκορπούσε·
ημείς δε εβαδίζαμε να πάμε εις τον... γάμο,
εκεί όπου επέπρωτο κορμιά να πέσουν χάμω.

Εκεί όπου επέπρωτο ο Έλλην για να χύσει
και με αγνό το αίμα του το χώμα να ποτίσει,
για να ανθίσει το δενδρί το της ελευθερίας
στα βάθος της Ανατολής, στο μέτωπο Ασίας.

Κυκλωτικώς βαδίζαμε Εσκή-Σεχίρ να πέσει
και εις τα πέριξ δε αυτού να καταλάβουμ' θέση·
και αν δεν κατορθούτο να κλείσει η ειρήνη,
ξανά νέα προέλασις στην Άγκυρα να γίνει.

Τέλος, αναχωρήσαμε προτού μας πάρ' η μέρα
και πάλιν αντικρύσαμε τον εθρικό αέρα·
το βράδι επλαγιάσαμε σ' ένα βουνό δασώδες,
το έδαφος δε ήτανε πάρα πολύ βαλτώδες.

Την επομένη το πρωί βαδίζοντας πιο πέρα
διαβήκαμ' το χωριό Κιρκέζ κι ήταν ζεστή η μέρα·
εκεί εχθρός μια κορυφή την είχε οχυρώσει,
γενναία απεφάσισε άμυνα για να δώσει.

Η κορυφή ήτο ψηλή, καλώς οχυρωμένη,
και με συρματοπλέγματα παντού περιζωσμένη·
είχε και χαρακώματα, είχε και πολυβόλα
και λίγο όπισθεν αυτής του Σκόντα πυροβόλα.

Οι Τούρκοι απεφάσισαν κι εκεί να αμυνθούνε
και άρχισαν από μακριά διά να μας κτυπούνε·
είχανε την πεποίθηση γραμμή πως δεν θα σπάσει
κι ότι ο ελληνικός στρατός το θάρρος του θα χάσει.

Αλλ' έξαφνα το μάλιγχερ αρχίσει να σφυρίζει,
η βοή του πυροβόλου μας ορχήστρα σχηματίζει·
η σάλπιγξ δε αντήχησε, φωνάζει προχωρείτε,
τους Τούρκους για να διώξουμε, χωρίς να φοβηθείτε!

Αγών εκείθεν γίνεται σφοδρός και πεισματώδης,
'πο κάθε άλλον άγριος, πάρα πολύ λυσσώδης·
αντεπιθέσεις γίνονται και εκ των αμφοτέρων,
αλλ' όμως υπερίσχυσαν τα όπλα ημετέρων.

Τούρκοι αντεπετέθησαν, Αλλάχ! επικαλούνε,
αφρούς με λύσσα χύνοντας με πείσμα πολεμούνε·
έχουνε την απόφαση να αμυνθούνε όλοι,
διά να μην καταληφθεί της Κιουταχείας πόλη.

Αλλ' όμως οι φαντάροι μας με λύσσα εξορμούνε
και με μανία άγρια τα δόντια τους κτυπούνε·
από την άγρια οργή τα χείλη τους δαγκώνουν,
των Τούρκων χαρακώματα αρχίζουν να σιμώνουν.

Η χαραυγή εβιάζετο κι αυτή να διανοίξει
εις όλον τον ορίζοντα το φως της για να ρίξει·
ωσάν ν' ενδιαφέρετο λογαριασμό να δώσει,
ο εις τον άλλον πιο γερά το κτύπημα να δώσει.

Εμπρός εις την αφάνταστον ορμήν την των φαντάρων
οι Τούρκοι ηναγκάσθησαν να φύγουν άρον άρον!
εις άλλον λόφο ηθέλησαν για να οχυρωθώσι,
με άλλη αντεπίθεση πάλι να αμυνθώσι.

Η πρώτη Μεραρχία κι αυτή ήτο στη μάχη
επάνω στα υψώματα εις του Τουρκμέν τη ράχη·
τ' ευζωνικό της σύνταγμα είχε τας απωλείας,
αριστερά δε βρίσκετο δικής μας Μεραχίας.

Το όρος όπου έγινε αυτό το μέγα δράμα
είναι πετρώδες, υψηλόν, κοκκινωπόν συνάμα·
Τουρκμέν δε ονομάζεται με 2.000 μέτρα,
εν μέρει αδιάβατον, γιατ' έχει πολλή πέτρα.

Είναι βραχώδες, υψηλό, αγρίως δε μορφάζει,
κάποτε κούκος κελαϊδεί και γλαυξ εκεί φωνάζει·
εν μέρει προκαλύπτεται από πευκώδη δάση,
όταν περάσει δε κανείς το πνεύμα του θα χάσει.

Οι Τούρκοι συγκεντρώνονται εις άλλο λόφο πάλι,
αντίσταση να κάμουνε, να δώσουν μάχη άλλη·
πλησίον του Εκιούζ-Ολούκ εμείνανε ολίγοι,
αλλά κι αυτούς θα παίρναμε σε λίγο στο κυνήγι.

Ήτο τετάρτη του μηνός, ημέρα τω Σαββάτω,
όλοι συγκεντρωθήκαμε ολίγο παρακάτω·
και πάλι αντιμέτωποι με τον εχθρό βρεθήκαμε,
εις ένα λόφο δε γυμνό εκεί προκαλυφθήκαμε.

Σ' αυτή την περιφέρεια εις το Εκιούζ-Ουλούκι
οι Τούρκοι συγκεντρώθησαν ωσάν ένα μπουλούκι·
είχαν για υποστήριξη και δύο κανονάκια,
άτινα εγκατέλειψαν μέσα στα λαγκαδάκια.

Την ίδια μέρα το λοιπόν αρχίζει κι άλλη μάχη
επάνω στα υψώματα εις του Εκιούζ τη ράχη·
με άγρια εξόρμηση ορμάνε οι φαντάροι,
οι Τούρκοι δε τα χάσανε, το σκάνε στο ποδάρι.

Ευθύς τα πυροβόλα μας τους βάζουνε μπαράζι,
καθένας δε από αυτούς Αλλάχ! Αλλάχ! φωνάζει.
Γκιουνάνηδες μας κυνηγούν, είναι Σαϊτάν ασκέρι,
μα δεν θα ησυχάσουμε αυτό το καλοκαίρι;

Τους παίρνουμε κυνηγητό όλο το σύνταγμά μας,
αλλά κι η Μεραρχία μας ευρίσκετο σιμά μας·
βρίσκουμε κάρα με τροφές στο δρόμο αφημένα
καί τινα άλλα δίτροχα εγκαταλελειμμένα.

Βρίσκουμ' τσουβάλια άλευρα ως κι αρκετά σαπούνια,
βούτυρα, άφθονα τυριά, άρβυλα με σπιρούνια·
επίσης κάρα βρήκαμε μ' οβίδες φορτωμένα,
δεν πρόφθασαν να φύγουνε, γιατί ήταν σπασμένα.

Μόλις επροχωρήσαμε ολίγο παραπάνω,
ήλθε για αναγνώριση ένα αεροπλάνο·
αυτό ήτο ημέτερο και ήθελε για να μάθει
εάν επροχωρούσαμε στα της Ασίας βάθη.

Οι Τούρκοι πλέον φεύγοντες χάνουν το ηθικόν,
γιατί εκαταλήφθησαν από τον πανικόν·
αφήσανε εδώ κι εκεί κανόνια βλητοφόρα
και πλείστα άλλα λάφυρα εις τους φαντάρους δώρα.

Βρίσκουμε κι άλλο δίτροχο με φάρμακα γεμάτο,
στην κορυφή ενός βουνού λιγάκι παρακάτω·
όλοι εν γένει οι τροχοί είχαν τελείως σπάσει,
με τα κανόνια έμεινε κι αυτό μέσα στα δάση.

Μόλις λοιπόν το είδαμε όλοι μας οι φαντάροι,
εξόρμηση εκάναμε ποιος για να πρωτοπάρει
ψαλίδια φαρμακευτικά, κινίνα μπουκαλάκια
κι άλλα γεμάτα φάρμακα ειδών ειδών γιαλάκια.

Η Μεραρχία βάδισε εις το Ινλί να πάει
κι όλο τα νώτα του εχθρού πάντοτε να κτυπάει·
ως ότου για να μάθουμε Κιουτάχεια για να πέσει
και τότε να αλλάξουμε κατεύθυνση και θέση.

Εις το Ινλί καθήσαμε λίγο ν' αναπαυθούμε,
να πλύνουμε τα ρούχα μας και να ξεκουρασθούμε·
γιατί η ψείρα ήρχισε πολύ να μεγαλώνει
και τα κορμιά μας να κεντά όπως και η βελόνη.

Σπιτάκια απεφάσισε επάνω μας να κτίσει,
ξενοδοχείο με χωριό για να εγκαταστήσει,
αλλ' όμως δεν κατόρθωσε τίποτε για να κάνει,
διότι την εβράσαμε σ' ένα μικρό καζάνι.

Έξαφνα δε εμάθαμε Κιουτάχεια είχε πέσει,
γι' αυτό ηναγκασθήκαμε ν' αλλάξουμε και θέση·
ν' αλλάξουμε κατεύθυνση εις το Εσκή να πάμε,
από τα πλάγια πάντοτε εχθρό για να κτυπάμε.

Στο δεξιό μας ήτανε ο πρίγκηψ ο Ανδρέας
ως μέραρχος διοικητής της Μεραχίας νέας·
κι αυτός εν μέρει τον εχθρό πολύ είχε πιέσει,
γι' αυτό και τον ηνάγκασε όπλα να καταθέσει.

Ηνάγκασε αυτόμολον αυτόν να καταστήσει
καί τινα μέγα αριθμόν πυρόβολα ν' αφήσει,
άτινα δεν επρόφθασε εις το Εσκή να πάρει,
που είχε την απόφαση να γίνει παλικάρι.

Ημείς λοιπόν βαδίζοντες ανώμαλο δρομάκο
βρίσκουμε πλείστα δίτροχα να είναι άνω κάτω·
οβίδες δε πολλών ειδών εγκαταλελειμμέναι
με τα κανόνια δε μαζί ήτανε ρυθμισμέναι.

Δεν πρόφθασαν καλά καλά εκεί διά να σκάσουν,
να φέρουν αποτέλεσμα κι αυτές διά να δράσουν·
εγκατελείφθησαν εκεί απ' του Κεμάλ τ' ασκέρι
στας έξι τον Ιούλιο που ήταν καλοκαίρι.

Εκτός τα λάφυρα αυτά, οβίδες και κανόνια,
βρίσκουμ' τσουβάλια αρκετά γεμάτα μακαρόνια·
καί τινα άλλα είχανε άλευρα με πληγούρι,
τοιουτοτρόπως πήγαινε και η δουλειά μας γούρι.

Βρίσκουμε ως και κωνικές σκηνές μουσαμαδένιες,
καζάνια ακασιτέρωτα και χύτρες μπακιρένιες·
κατάστιχα διάφορα των λόχων και ταγμάτων
π' ανέγραφον τη δύναμη των τουρκικών τμημάτων.

Βαδίζοντες ακράτητοι στα Κίρκα αφιχθήκαμε,
εκεί όλα τα τμήματα μαζί συγκεντρωθήκαμε·
και πέραν δε του ποταμού μείναμ' καταυλισμένοι,
με άρβυλα πλαγιάσαμε μπαλασκοφορεμένοι.

Εχθρός ήτο εις ύψωμα καλώς οχυρωμένος,
αλλ' όχι όπως έπρεπε νά 'ναι ασφαλισμένος·
εν μέρει δε μας έβαλε με μερικάς οβίδας,
νομίσας πως θα χάσουμε όλας μας τας ελπίδας.

Λίγες οβίδες εχθρικές κοντά μας είχαν σκάσει,
το θάρρος όμως από μας κανείς δεν είχε χάσει,
διότι οι οβίδες του επήγαν αχρηστία,
καθότι πρώτα έπαθον από αφλογιστία.

Εμείς μαζί μας είχαμε πολλών ειδών κανόνια,
που έδρασαν και άλλοτε... τον Μάρτη εις τα χιόνια·
όλα αυτά ετάχθησαν και τον εχθρό βαρούσαν,
τας δε οβίδας του Κεμάλ όλας τας αψηφούσαν.

Αλλ' όμως εν τω μεταξύ εκείνη την ημέρα
επήλθε μια διάδοσις από εκεί πιο πέρα,
πως έπεσε Εσκή-Σεχίρ, το του Κεμάλ Μπιζάνι,
πό 'φαγε άπειρα κορμιά κι είχε ψυχές μαράνει.

Αμέσως την επαύριο εμείς επροχωρήσαμε
και δεξιά απ' το Εσκή προφυλακάς εστήσαμε·
εκεί εσυνεδέθημεν με πρώτη Μεραρχία,
όμως εκείνη τη βραδιά είχαμε ησυχία.

Εις ένα τούρκικο χωριό, Τσοχάν ονομασμένο,
εκεί το 34ον ήτο καταυλισμένο,
δίπλα σε δυο πηγάδια, πού 'χαν κρύο νεράκι,
ολίγον δε απείχαμε από το ποταμάκι.

Η Μεραρχία στ' Αρσεκίν εκεί είχε παραμείνει,
συμφώνως καταστάσεως να δει τι θ' απογίνει,
διότι καθώς λέγανε μέτωπο θα κρατούσε,
κάθε εχθρού ενέργεια θα αντιμετωπούσε.

Λοιπόν εκείνη τη βραδιά είχαμε ησυχία,
το σύνταγμά μας 'βρίσκετο κοντά στη Μεραρχία
και ουδαμού εφαίνετο σημείον εχθρικόν,
στα όπλα πάντως όμως ήτο το πεζικόν.

Γιατί εκεί το έδαφος είχε μια πεδιάδα,
στο βάθος σημειούτο δε ως νά 'τανε κοιλάδα·
πάντοτε επαρέμεινε μία ταξιαρχία
στο μέρος όπου έμενε όλη η Μεραρχία.

Μόλις καλοξημέρωσε 8η Ιουλίου,
τη λάμψη μόλις έριξαν ακτίνες του ηλίου,
εχθρού μεγάλη δύναμις στο μέτωπο εφάνη
και ελιγμούς εδώ κι εκεί άρχισε για να κάνει.

Ήτο στρατήγημα Κεμάλ να 'ρθει να μας κτυπήσει,
με την ιδέα πήγαινε να μας 'πισθοχωρήσει
και ότι το Εσκή-Σεχίρ θα ανακαταλάβει,
αφού πολλάς δυνάμεις του τας είχε αναλάβει.

Και συγκεντρώσας πάραυτα μια δύναμη μεγάλη,
επίθεση απεφάσισε να κάνει νέα άλλη·
επήγαινε με τον σκοπό όλους να μας κυκλώσει,
να φέρει νέο κτύπημα και να μας θανατώσει.

Δεν πρόφθασε καλά καλά επίθεση να κάνει,
αρχίζει το κανόνι μας καταιγισμό να βάνει·
οι Τούρκοι χάνουν στη στιγμή όλο το ηθικό τους,
μα ούτε χρήση έκαμε αυτό το ιππικό τους.

Ημέτεροι ακλόνητοι τας θέσεις των κρατούνε,
οβίδας, σφαίρας εχθρικάς, όλα τα αψηφούνε·
έχουνε την πεποίθηση πως ότι πια η νίκη
και πάλι τούτη τη φορά στους Έλληνας ανήκει.

Κάποιον ανθυπολοχαγό τον λέγαν Θεοχάρη,
σ' αυτή τη μάχη φάνηκε γενναίο παλικάρι,
την ώρα που διέταξε άλμα διά να γίνει
μια σφαίρα Τούρκου τον κτυπά, στον τόπο τον αφήνει.

Πολλά σπιτάκια κλείσανε, εκλάψανε μανάδες,
πολλά κορμιά ετάφησαν χωρίς ψαλτοπαπάδες·
πολλοί ετραυματίσθησαν και εκ των αμφοτέρων,
αλλ' όμως υπερίσχυσαν τα όπλα ημετέρων.

Παρ' όλα που συνέβησαν μια φάλαγξ τουρκική
ηθέλησε για να φανεί πως είν' ηρωική·
εστάθη αντιμέτωπος, με σθένος πολεμούσε,
και τας ελπίδας έτρεφε πως ότι θα νικούσε.

Τότε μια αντεπίθεση κάμουνε οι φαντάροι,
να φανερώσουν εις αυτούς ποιος είναι παλικάρι·
εν ακαρεί δε οφθαλμού τη φάλαγγα κυκλώσαν,
τους πλείστους αιχμαλώτισαν, μα δεν τους θανατώσαν.

Η φάλαγξ απαρτίζετο από χιλίους κι άνω
και εν τω μέσω δε αυτών είχε και καπετάνο·
αυτός δε έφερε βαθμόν και ήτο ταγματάρχης,
διοικητής της φάλαγγος ως αποσπασματάρχης.

Τους άλλους στο κυνηγητό το ιππικό μας βάζει,
ενσπείρει μέγα πανικό και τους κατατρομάζει·
και απ' αυτούς ακούεται σιγά για να φωνάζουν
τεσλίμ, τεσλίμ, εφέντη μου, Αλλάχ, Αλλάχ να κράζουν.

Αλλ' όμως πάνω στην οργή πού 'χε το ιππικό,
τον θάνατο σκορπούσε και μέγα πανικό·
τίποτε δεν λογάριαζε, όλα τα αψηφούσε,
με τόλμη ακράτητη πάντοτε προχωρούσε.

Επροχωρούσε με καρδιά, με σπάθη γυμνωμένη,
στο Ακ-Μπουνάρ δε φθάνοντας εκεί δεν απομένει
παρά νέοι αιχμάλωτοι σ' ελληνικάς τας χείρας
κι όσοι προφθάσαν τό 'σκασαν στα μέρη της Αγκύρας.

Φθάσαντες στο Γιανί-Καμπάν και στο Αλνάν χωριά
εκεί βρήκαμ' κοτόπουλα και άφθονα τυριά·
κάθε φαντάρος εύρισκε απ' ένα γαϊδουράκο,
για να ανταπεξέρχεται τον φοβερό δρομάκο.

Συνέχεια βαδίζοντες χωράφια εσπαρμένα
και πλείστα άλλα τούρκικα χωριά παρατημένα
φθάνουμε στο Μαμουριέ που είχαν απομείνει
εν μέρει Τούρκοι χωρικοί να δούνε τι θα γίνει.

Έτρεφαν τας ελπίδας των πως οι Γραικοί δεν σφάζουν,
δεν πυρπολούνε τα χωριά και ούτε ατιμάζουν·
τους αιχμαλώτους πάντοτε καλοπεριποιούνται
και ως καλοί συνάδελφοι όλοι τους αγαπιούνται.

Σ' όλα αυτά φανήκαμε πολύ ξευγενισμένοι
και ξακουσμένοι είμεθα σ' όλη την οικουμένη·
όπου φαντάρος περπατεί την θέση του υψώνει,
αλλά από καμιά φορά χορτάρι δεν φυτρώνει.

Εις το χωριό Μαμουριέ μείναμε μια βδομάδα,
αντίσκηνα στήσαμε δε σε μία πεδιάδα·
εκεί εκατορθώσαμε λίγο για να πλυθούμε,
ν' αλλάξουμε ασπρόρουχα και να καθαρισθούμε.

Αίφνης εδιετάχθημεν σ' άλλο χωριό να μπούμε,
εις το Σουλτάν το Ντερεσί για να καταυλισθούμε·
εκεί λίγο ανάπαυση να αισθανθούμε όλοι,
διότι καταντήσαμε ταλαίπωροι οι δόλιοι.

Εις το χωριό Σουλτανιέ πήγε η Μεραρχία,
εκεί για να αναπαυθεί λίγο με ησυχία,
καθότι διεδίδετο εκεί πως δεν θα μείνει,
γιατί νέα ελέγετο προέλαση θα γίνει.

Η σκληρά και αιματηρά προέλασις της Αγκύρας (Αύγουστος 1921), πέραν του Σαγγαρίου.

Εκείνας τα ημέρας εις του Εσκή την πόλη
πάραυτα συγκεντρώθηκε η Μεραρχία όλη
και γίνεται συνέδριο πως πρέπει για να γίνει
η νέα η προέλασις κι αν θά 'φερνε ειρήνη.

Στο ξακουστό Εσκή-Σεχίρ ο βασιλιάς μας φθάνει,
να δει όλο το στράτευμα πώς είναι και τι κάνει·
μάλιστα απονέμησε ανδρείας αριστείον
εις όσους ηνδραγάθησαν στης μάχης το πεδίον.

Έξωθεν του Εσκή Σεχίρ μείναμε ένα μήνα,
εφημερίδες ήρχοντο πυκνά απ' την Αθήνα.
Εδιαδίδανε πολλά πως ότι η ειρήνη
μέσα εις την Ανατολή δύσκολα θε να γίνει.

Διότι δεν επήρχετο συμβιβασμός καθόλου,
ήτο Θεού το θέλημα ή μάλλον του διαβόλου
και άλλο αίμα να χυθεί εις τη Μικρά Ασία,
χωρίς να δούμε ανάπαυση, μα ούτε κι ησυχία.

Κεμάλ μαζεύει τάχιστα και άλλας ηλικίας

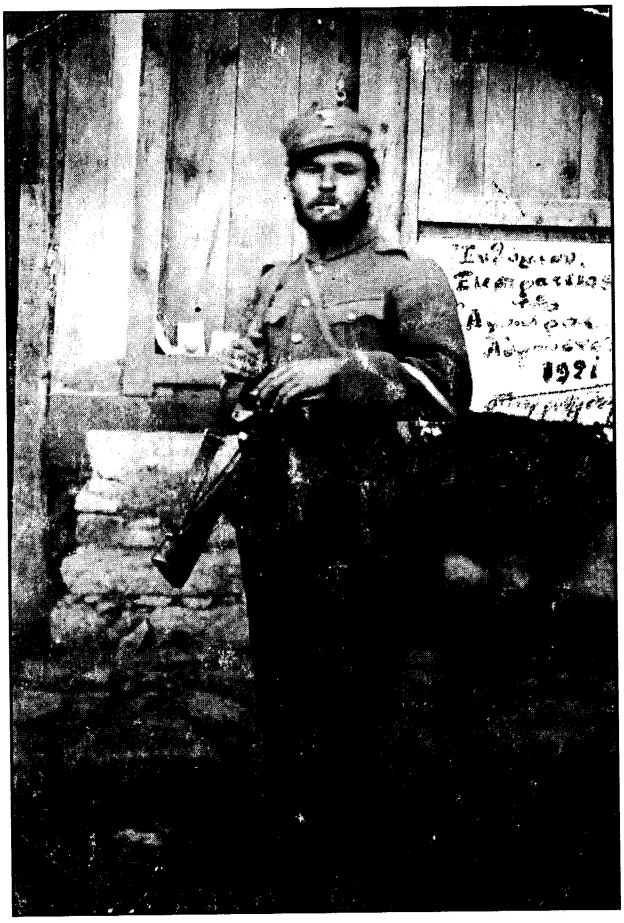

Ο Μαργαρίτης Προέδρου τον Αύγουστο του 1921. Πίσω από τη φωτογραφία αναγράφεται: «*Μικρασ. Μέτωπον Αφιόν-Καραχισάρ. Αύγουστος 1921. Φιλόστοργοι γονείς μου, είμαι πολύ καλά. Εύχομαι το αυτό δι' υμάς και άπαντας τους οικείους εκ βάθους καρδίας. Σας αποστέλλω και αυτήν την φωτογραφίαν μου, ήτις υπενθυμίζει την εκστρατείαν της Αγκύρας. Η γενειάδα μου, ήτις είναι δίμηνος, υπενθυμίζει τας κακουχίας και ταλαιωπρίας. Πολύ σας παρακαλώ να μην χάνονται αι φωτογραφίαι που λαμβάνετε. Ο Δημήτριος και Μάρκος υγιαίνουν. Με σεβασμό. Μαργαρίτης Προέδρου*».

και το στρατό κατέβασε όλον της Κιλικίας·
νέα γραμμή εχάραξε έξωθεν της Αγκύρας,
πρωτεύουσά του να σωθεί από Ελλήνων χείρας.

Επέμβηκε πραγματικώς και η κυρά Ευρώπη,
Ελλάς όμως εζήτησε να πληρωθούν οι κόποι,

οποίους έχει υποστεί εδώ και τρία χρόνια
μέσα στ' απέραντα βουνά, στα της Ασίας χιόνια.

Και ο Κεμάλ αντέταξε εις όλας τας προτάσεις,
ηθέλησε για να ειπεί πως ιδική του βάσις
έπρεπε να θεωρηθεί η Σμύρνη και η Θράκη
και τότε πια ο κύριος ν' αναπαυθεί λιγάκι.

Μάταια δε επήγανε εθνών μεσολαβήσεις,
οπότε νέαι έρχονται στο μέτωπο ειδήσεις
πως απεφάσισε η Ελλάς να προελάσει πάλι,
να φέρει αποτέλεσμα με νέα νίκη άλλη.

Με νέα νίκη έτερη πλησίον της Αγκύρας
οι Έλληνες για να φανούν με όπλα ανά χείρας,
να ηναγκάσουν τον Κεμάλ ειρήνη για να κλείσει,
να πάρει την απόφαση ποτέ να μην νικήσει.

Και ούτω πως το πράγμα να 'ρθει συμβιβασμένο,
αφού πληρώσει ο εχθρός το αίμα το χυμένο,
το τίμιο κι ελληνικό που στα βουνά εχύθη
ως βάλσαμο που έσταξε από Ελλήνων στήθη.

Αρχίζει συγκεντρώνεται τ' ελληνικό ασκέρι
το μήνα τον Ιούλιο που ήτο καλοκαίρι·
όλο εφοδιάζεται με πυρομαχικά,
με τρόφιμα εφεδρικά και άλλα υλικά.

Προέλασις που 'πρόκειτο τώρα να γίνει πάλι
θά 'ταν μεγάλη, τραγική από την κάθε άλλη·
όλοι μας οι φαντάροι το είχαμε προβλέψει
πως η προέλασις αυτή ψυχές θα φαρμακέψει.

Όλα τα επροβλέψαμε ότι θα υποστούμε
και άλλο τι δεν γίνετο παρά ν' αναγκασθούμε
σ' όλα να υποκύψουμε, σε κάθε κακουχία,
σε κάθε σκληρά στέρηση που θά 'ταν σαν λαχεία.

Διαταγή εκκινήσεως αφού παντού εδόθη,

αφού η Μεραρχία μας όλη εσυγκεντρώθη,
ξεκίνησαν οι φάλαγγες κατεύθυνσιν μετώπου
με τας μανδύας χιαστί μετά μεγάλου κόπου.

Εις το χωριό Αρμάν-Νταλή εφθάσαμε το βράδι,
την νύκτα κοιμηθήκαμε ωσάν ένα κοπάδι·
υπέστημεν πάρα πολύ τη ζέστη και τη σκόνη,
ήτις πάντα κατόρθωνε διά να μας τυφλώνει.

Την επομένη το πρωί, ο ήλιος πριν φωτίσει,
σύνταγμα συγκεντρώθηκε για να αναχωρήσει,
να πάει σ' έτερο χωριό κοντά σ' ένα ποτάμι,
κατόπιν δε διαταγής θά 'ξευρε τι να κάμει.

Βαδίζοντες πρωί πρωί σ' άλλο χωριό εφθάσαμε,
Χαμηδιέ ελέγετο, και λίγο ξαποστάσαμε·
ξανά εφοδιάσθημεν από τροφάς εν γένει
και ό,τι άλλο χρήσιμον χωρίς να απομένει.

Εις το χωριό Χαμηδιέ δυο μέρες εκαθήσαμε,
αλλάξαμε ασπρόρουχα και τα εκαθαρίσαμε,
γιατί η ψείρα θέλησε τρέλα για να μας δώσει,
μέσ' το νερό το βραστερό την είχαμε όμως χώσει.

Δίπλα εις το χωριό αυτό είχε ένα ποτάμι,
ο κάθε δε φαντάρος δεν είχε τι να κάμει
παρά σ' αυτό ολόκληρος το σώμα να δροσίζει,
με το ωραίο αυτό λουτρό όλα να καθαρίζει.

Μέσα στη ζέστη την πολλή αρχάς Αυγούστου μήνα
όλοι εξεκινήσαμε απ' τα χωριά εκείνα
διά να συνεχίσωμεν τον φοβερό αγώνα
που ήτο αναπόφευκτος ετούτον τον αιώνα.

Αφήσαμε το Χαμηδιέ κι αλλάξαμε τ' αγέρι
εις άλλο τούρκικο χωριό που τό 'λεγαν Τσογέρι·
εκεί εβρήκαμ' άφθονα καρπούζια και κατούνια,
χωρίς μαχαίρ' τα κόβαμε μόνο με τα πιρούνια.

Η φάλαγξ εσκορπίσθηκε και όλοι οι φαντάροι
εις τα μπουστάνια έτρεξαν ποιος για να πρωτοπάρει
καρπούζια που εδρόσιζαν τον κάθε φανταράκο
για να ανταπεξέρχεται το φοβερό δρομάκο.

Ημείς λοιπόν του οπτικού είχαμ' και γαϊδουράκι
και ανεβαίνοντας σ' αυτό 'συχάζαμε λιγάκι
από τη ζέστη την πολλή, απ' τη μεγάλη σκόνη,
που είχε αποτέλεσμα μόνο να μας τυφλώνει.

Κάποιος λαγός τινάζεται, του γίνεται κλεισούρα,
μέσ' τους φαντάρους χώθηκε, τα φέρνει πλέον σκούρα·
τα έχασε, δεν ήξερε τι έπρεπε να κάνει,
οπότε κάποιος Νικολής στα χέρια του τον πιάνει.

Όλοι σταυροκοπήσαμε, στρέψαμε προς τα θεία,
πώς ήτο και εγένετο αυτή η ανδραγαθία,
το να πιασθεί ένας λαγός με χέρια του ανθρώπου
χωρίς κυνήγι και σκυλί, μετά μικρού δε κόπου;

Βαδίζαμε βιαστικά, πολύ δε κουρασμένοι
σε κάποιο έτερο χωριό φθάνουμε ιδρωμένοι·
ορμήσαμε ακράτητοι λίγο νερό να πιούμε,
να σβήσουμε τη δίψα μας και για να δροσιστούμε.

Αφού δε ήπιαμε νερό, αναχωρήσαμ' πάλι,
διά να συνεχίσουμε πορεία πιο μεγάλη,
να φθάσουμε σ' άλλο χωριό για να ξεκουρασθούμε,
να βρούμε ίσκιο με νερό πάλι να δροσισθούμε.

Στο δρόμο που βαδίζαμε και πάλι συναντούμε
μπουστάνια μ' υδροπέπονες, όλοι δε εξορμούμε,
καθένας μας επρόβλεπε τη δίψα να κορέσει,
να φάει περισσότερα όσα κι αν ημπορέσει.

Όταν καρπούζια βρήκαμε όλοι μας οι φαντάροι,
ξεχνούσαμε την κόπωση, καθένας παλικάρι
εγένετο για την κοιλιά, διά να την γεμίζει,
και ούτω πως χορταίνοντας καθόλου μην γογγύζει.

Μόνο διά τα πλιάτσικα ήτο η αυστηρότης
και όταν συλλαμβάνετο ο κάθε στρατιώτης,
αμέσως απεστέλλετο με έκτακτα στοιχεία
να δικασθεί κανονικώς μέσα στη Μεραρχία.

Αν κάποτε παρέπεφτε καμιά κότα στο χέρι,
φαντάρος την εξήγαγε χωρίς νά 'χει μαχαίρι·
στο πι και φι την έψηνε, στη σούβλα την περνούσε
και ούτω πως την κόπωση όλη τη λησμονούσε.

Φθάσαντες εις το Μπασατζίκ εν μέσω μεσημβρίας
μεγάλη στάση κάναμε της συνεχούς πορείας·
μια ώρα παραμείναμε εις το χωριό πιο κάτω
σε δένδρα πού 'ταν στη γραμμή μ' ίσκιο πολύ δροσάτο.

Εφάγαμε λίγο ψωμί με λίγο κρεατάκι,
οπότε ακούμε μια φωνή να λέγει σε λιγάκι,
θα φθάσουμε πολύ κοντά εις το Σιβρί-Χισσάρι,
που είναι πόλις καλλονής με φυσική τη χάρη.

Φθάνουμε στο Γκενίν χωριό, αντίσκηνα εστήσαμε,
και πάραυτα προφυλακάς εκεί εγκαταστήσαμε,
γιατί το σύνταγμά μας ήτο προπορευμένο
και μ' άλλας Μεραρχίας ήτο συνδεδεμένο.

Εσυνεδέθημεν κι ημείς με οπτικό το βράδι
επάνω εις την κορυφήν μ' ένα βαθύ σκοτάδι·
η σύνδεσίς μας έγινε και με το Αον Σώμα
και μ' άλλας Μεραρχίας μας πού 'ταν δεξιά ακόμα.

Εκεί δε αντικρύσαμε και το Σιβρί-Χισσάρι,
των Τούρκων πόλις ιερά με φυσική τη χάρη·
κάθε διαβάτης που περνά η πόλις τον μαγεύει
με τα ωραία κάλλη της όλως τον γοητεύει.

Η πόλις αύτη είν' καλή, καλώς πεπροικισμένη,
με φυσικά τα φρούρια κι άλλο δεν απομένει
παρά ο κάθε που περνά να την καλοτυχήσει
διά τα τόσα κάλλη της που δώρησε η φύση.

Τέλος, δε συνεχίζοντες συντόμως την πορεία
φθάσαμε στο Μπαλά-Χισσάρ μετά τη μεσημβρία,
πού 'το χωριό πολύ μικρό μέσα σε μια κοιλάδα,
είχε και ρεματάκι και κάναμε μπουγάδα.

Διαταγή εκδόθηκε να μείνουμ' εκεί πέρα
μονάχα δυο ημέρες ν' αλλάξουμε αέρα,
τα ρούχα μας να πλύνουμε και να καθαρισθούμε,
για κάθε δε περίπτωση όλοι να ετοιμασθούμε.

Εκεί ευρέθησαν πολλά μάρμαρα και μνημεία,
ήσαν αρχαιολογικά μ' ελληνικά στοιχεία·
όλα μας υπενθύμισαν το πάλαι των προγόνων
και ήσαν όλα προ Χριστού ελληνικών αγώνων.

Στα μάρμαρα δε ήτανε ονόματα γραμμένα
μ' αρχαίους χαρακτήρας όλα κεχαραγμένα·
εκεί εσυναθροίσθημεν πάμπολλοι στρατιώται
να τα αποθαυμάσωμεν ως πρέπει πατριώται.

Ήτανε πέντε του μηνός, Δευτέρα δε ημέρα,
οπότε φτάν' διαταγή ακόμη νεωτέρα·
το έργον συνεχίζοντες να πάμε πιο παρέκει,
να φθάσουμε αντιμέτωποι εκεί εχθρός που στέκει.

Εκεί εκατορθώσαμε κι άλογο είχαμ' πάρει
και ούτω πως εκάμαμε κι εμείς τον καβαλάρη·
ξεχνούσαμε την κόπωση, ξεχνούσαμε τη ζάλη,
ήτις και μας προήρχετο συχνά εις το κεφάλι.

Στο δρόμο που διαβαίναμε με μια μεγάλ' αφέλεια
βρίσκουμε έξαφνα μπροστά κάτι καλά αμπέλια·
είχαν σταφύλια αρκετά, μα όχ' ωριμασμένα,
εν μέρει όμως ήτανε ολίγο φουσκωμένα.

Εν μέρει κατορθώσαμε και ώριμα να βρούμε,
εκεί όπου καθήσαμε για να ξεκουρασθούμε·
καταβροχθίσαμε αυτά εν πλείστη συντομία,
διότι πάλι 'πρόκειτο ν' αρχίσει η πορεία.

Επάνω εις το Τσάι-κιόι, χωριό μεμονωμένο,
ένα βουνό απόκρημνο με βράχους στολισμένο,
μια άποψη μαγευτικά μας σκόρπισε στα μάτια,
ωσάν να εκοιτούσαμε βασιλικά παλάτια.

Άφηνε μια ανάμνηση σε κάθε στρατιώτη,
σε κάθε που εδιάβαινε Έλληνα πατριώτη·
η φυσική του καλλονή μας είχε ηλεκτρίσει,
ακτίνας δε μαγευτικάς σ' όλους είχε σκορπίσει.

Διαβαίνοντας πολλά χωριά, πού 'τανε φουντωμένα,
που ήτανε υγιεινά, πολύ χαριτωμένα,
βρίσκουμ' αμπέλια αρκετά μ' αμυγδαλιές γεμάτα,
πού 'χαν σταφύλια φουσκωτά, πάρα πολύ δροσάτα.

Τέλος εκαταφθάσαμε εις το χωριό Ολάντα,
εντάξει δε μας έγιναν όλα εκεί τα πάντα·
καταυλισμό εστήσαμε τα τμήματά μας όλα
και άρχισε να βράζει γενναία η κατσαρόλα.

Η κατσαρόλα έβραζε κρέας με το ζουμάκι,
αλλ' είχαμε και έλλειψη από ψωμί λιγάκι·
τα μέτρα μας λαμβάναμε για κάθε νέα πείνα
και πάντα προσπαθούσαμε για να περνούμε φίνα.

Την επομένη το πρωί βαδίζοντες και πάλι
με μια πορεία τραγική, πάρα πολύ μεγάλη,
φθάσαμε στο Σαγγάριο, γέφυρα απαντούμε,
το ίδιο βράδι έπρεπε για να την διαβούμε.

Μηχανικό ημέτερο εκεί είχε προσπεράσει
και γέφυρα με βάρκας είχε κατασκευάσει,
για να περάσει ο στρατός αλλά ασφαλισμένος
από οβίδας και τροφάς πάντα εφοδιασμένος.

Το βάθος δε του ποταμού θα ήτο τρία μέτρα
και πουθενά δεν βρίσκετο ούτε καμμία πέτρα·
και τα χωριά στας όχθας του που ήτανε κτισμένα
οι χωρικοί τα είχανε με πλίνθους στυλωμένα.

Περνούμε το Σαγγάριο, φθάνουμε στο Τσακμάκι,
καθήσαμε και πήραμε αναπνοή λιγάκι·
μετά εις ένα ύψωμα το σύνταγμά μας φθάνει,
εκεί να παραμείνει διαταγή λαμβάνει.

Εκεί αντικαταστήσαμε προφυλακάς της Ιης
και πάλι αναπαύθηκε ο κάθε στρατιώτης,
αφού ευκαίρεσε εκεί τα ρούχα του να πλύνει,
τσακίζων δε τας ψείρας του πεντάρα να μη δίνει.

Είχαμε δίπλα ποταμό, γι' αυτό η καθαριότης
εις όλους εσκορπίσθηκε και κάθε στρατιώτης
δεν είχε έτερη δουλειά παρά εις το ποτάμι
να πλύνει τα ρουχάκια του, το μπάνιο του να κάμει.

Αλλ' εννοείται ο εχθρός μακράν ήτο ακόμη
και τραγικοί κι απαίσιοι θα ήτανε οι δρόμοι,
ως ότου αντιμέτωποι μ' αυτόν για να βρεθούμε,
να λύσουμε τον Γόρδιο και να λογαριασθούμε.

Αφού καθαρισθήκαμε κι ημείς του οπτικού,
κάποιος μας ειδοποίησε σύνδεσμος ιππικού,
κι αμέσως διετάχθημεν σε λόφο ν' αναβώμεν
με Μεραρχίας οπτικό διά να συνδεθώμεν.

Ημείς καθήκον πάραυτα είχαμε εκτελέσει,
τον οπτικόν μας άμεσα τον είχαμε συνδέσει,
δελτίο δε εδώσαμε πέρα στη Μεραρχία
πως ότι στον τομέα μας είχαμε ησυχία.

Λησμόνησα όμως να πω εκκίνησις πριν γίνει
διαταγή εδόθηκε εφόδιο να γίνει
από νερό όσο μπορεί το κάθε τμήμα νά 'χει,
γιατί εικοσιτετράωρος πορεία ίσως λάχει.

Και τη διαταγή αυτή καθένας την ησπάσθη
και όσο ήτο δυνατόν νερό εφοδιάσθη
για να ανταπεξέλθει την Έρημο εκείνη,
όπου θα υποφέραμε... καθώς και είχε γίνει.

Ήτο δεκάτη τρέχοντος ιδίου μηνός και πάλι
που η πορεία πρόκειτο να γίνει πιο μεγάλη
για να διαβούμε Έρημο ξηρά και διψασμένη,
ήτις και λέγεται Αλμυρά, πολύ δε ξακουσμένη.

Στο δρόμο που βαδίζαμε στην Έρημο εκείνη
πολλοί βραδυπορώντες είχανε παραμείνει,
αναίσθητοι εμένανε, πολύ δε διψασμένοι
στη μαύρη αύτη έρημο ήτανε σκορπισμένοι.

Και οι γιατροί τι να ειπούν, τα χάσανε και 'κείνοι,
το φάρμακο που πρόκειτο στον άρρωστο να δίνει
ήτο το σκέτο το νερό που δρόσιζε λιγάκι
και την ελπίδα έδιδε στο κάθε φανταράκι.

Τέλος, εκατορθώσαμε με πείνα και λαχτάρα,
διαβήκαμε την Έρημο με δίψα και τρομάρα·
εφθάσαμε σε ύψωμα και μείναμε το βράδι
με μια απαίσια βροχή, μ' ένα βαθύ σκοτάδι.

Σαν τα παπιά γενήκαμε απ' τη βροχή εκείνη
και δεν μπορούσε ο καθείς παρά να παραμείνει
μέσ' τα χωράφια πού 'τανε πάρα πολύ λασπώδη,
τα πόδια μας δε βούλιαζαν σαν νά 'τανε βαλτώδη.

Σ' εκείνη μέσα τη στιγμή πέφτει αστροπελέκι
και εξ αυτού δυστύχημα γίνεται πιο παρέκει·
μέσα σε μία φάλαγγα τη φλόγα του σκορπίζει,
κτήνη τινά εσκότωσε, φαντάρους τραυματίζει.

Φαντάρους ετραυμάτισε της Β΄ Άλφα μοίρας,
αλλ' όμως το ευτύχημα που ήτανε εις χείρας·
ολίγον είχον ζαλισθεί κι αμέσως με φορείον
πάραυτα μεταφέρθησαν στο Άλφα χειρουργείον.

Το 7ον το πεζικόν στ' αριστερά μας ήτο,
ολίγον περισσότερον εκεί επροηγείτο·
και μία μάχη σύναψε το ίδιο το βράδι
μέσα σε κείνη τη βροχή, σ' εκείνο το σκοτάδι.

Ηναγκασθείς δε ο εχθρός να οπισθοχωρήσει,
εις την κυρίως του γραμμή επήγε να καθήσει·
εκεί είχε απόφαση να αμυνθεί με σθένος,
με πείσμα, με καρτέρια, με λύσσα και με μένος.

Την επομένη το πρωί κανόνι του μας βάζει
και στας προφυλακάς μας αρχίζει το μπαράζι·
ένα φαντάρο σκότωσε του πυροβολικού μας
και καναδυό τραυμάτισε πού 'ταν του πεζικού μας.

Στας ένδεκα δε ακριβώς ιδίου μηνός και πάλι
προετοιμασία έγινε πάρα πολύ μεγάλη,
να γίνει εις τας δώδεκα εξόρμησις γενναία
με νέο αποτέλεσμα, με νίκη δε βεβαία.

Μόλις λοιπόν ενύκτωσε όλο το σύνταγμά μας
ανέβηκε υψώματα και ο εχθρός σιμά μας·
δεν θα απείχε πιο πολύ 'πο πεντακόσια μέτρα,
κάθε φαντάρος πρόχωμα είχε και μία πέτρα.

Είχε δοθεί διαταγή πως τη βραδιά εκείνη,
προτού να ξημερώσει, πως έπρεπε να γίνει
απανταχού εξόρμηση όλων των συνταγμάτων,
εν γένει δε Μεραρχιών και όλων των τμημάτων.

Φθάνει το μεσονύκτιον, ήτανε πρώτη ώρα,
παντού σκοτάδι τρομερό, δεν βλέπεις πλέον τώρα
παρά φωτοβολίδα ακτίνες της σκορπούσε
με ποικιλόχρωμο δε φως όλους παρηγορούσε.

Είχαμε εις παράταξιν σαράντα πυροβόλα,
συμφώνως στρατηγήματος εταχθηκάνε όλα
πλησίον του Ταμπούρ-Ογλού, θάνατο να σκορπίσουν,
τους Τούρκους ν' ηναγκάσουνε τις θέσεις των ν' αφήσουν.

Φθάνει ευθύς διαταγή, το μάλιγχερ αρχίζει
εντεύθεν του Ταμπούρ-Ογλού γενναία να σφυρίζει·
τα πολυβόλα, τα τορμλόν κι αυτά το ίδιο κάνουν,
ως και τα πυροβόλα μας αρχίζουν για να βάνουν.

Σκορπίζεται ο θάνατος στα τούρκικα λημέρια,
πολύ δε τραυματίζονται στα πόδια και στα χέρια·
παρ' όλα που συνέβαινον την άμυνα κρατούνε,
με λύσσα και με σθένος όλοι τους πολεμούνε.

Όλη τη μέρα συνεχώς δεν παύει το κανόνι,
συννεφιασμένα βράδιαζε και πάλι ξημερώνει·
αλλ' όμως το Ταμπούρ-Ογλού δεν είχ' ακόμα πέσει,
γιατ' ήτανε Μπιζάνι με οχυρά τη θέση.

Έφοδος πάλι έγινε και εκ των ημετέρων,
το ηθικό τους έχασαν εχθροί εκ των προτέρων·
μία φωνή ακούεται απ' όλους τους φαντάρους,
αέρα πάλι, βρε παιδιά, τους φάγαμ' τους βαρβάρους.

Και δω το 34ον πολέμησε ανδρείως
και πλείστοι έμειναν νεκροί εκεί επιτοπίως·
άλλοι εξηφανίσθησαν, άλλοι τραυματισθήκαν,
στα χειρουργεία πάραυτα όλοι μεταφερθήκαν.

Διοικητής συντάγματος ονόματι Διαλέττης
εδώ και πάλι φάνηκε πάρα πολύ λεβέντης·
εις τους φαντάρους έλεγε, παιδιά, ήλθε η ώρα
τα όπλα τα ελληνικά να δοξασθούν και τώρα.

Εμπρός παιδιά, τους φάγαμε, κτυπάτε τους βαρβάρους,
να δούνε τους ηρωικούς τους Έλληνας φαντάρους
πως πολεμούνε με καρδιά, τη φλόγα αψηφούνε,
πως εις την μάχην πάντοτε μπορούνε να νικούνε.

Έχοντας δε εις το πλευρό τη μάσκα κρεμασμένη,
καθώς και εις την κεφαλή την κάσκα φορεμένη,
προχώραε το σύνταγμα με μια ορμή μεγάλη,
να φθάσει η Ελλάδα μας στας πάλαι δόξας πάλι.

Να γίνει η Ελλάδα μας πως έπρεπε να γίνει
και τότε στην Ανατολή να έλθει η ειρήνη,
στ' αδέλφια μας να δώσουμε ελευθεριά κι ελπίδα,
μεγάλη για να κάνουμε την ένδοξη πατρίδα.

Ορμάνε οι φαντάροι μας, πυρ ομαδόν αρχίζουν,
και του Κεμάλ το στράτευμα το αντιμετωπίζουν·
λόγχη με λόγχη πιάνονται, πολλές φορές στα χέρια,
άλλοι τραβούν περίστροφα κι άλλοι τραβούν μαχαίρια.

Για φαντασθείτε μια στιγμή εις τι σημείο φθάνει,
ο κάθε φανταράκος τι πρέπει για να κάνει.
Μονομαχία γίνεται ξεμπέκου και φαντάρου,
αμφότεροι δε βρίσκονται στην αγκαλιά του Χάρου.

Σκοτώνεται ο λοχαγός Κατσώτας ξακουσμένος,
πού 'ταν από το λόχο του πολύ αγαπημένος·
μια λέξη αχ! εφώναξε, μανούλα μου, σ' αφήνω,
εδώ στα έρημα βουνά το πνεύμα παραδίνω.

Λεγόμενος Χατζόπουλος και κάποιος ταγματάρχης
στην κορυφή Ταμπούρ-Ογλού έμεινε σαν... δασάρχης·
εις τον αριστερό μαστό σφαίρα εχθρού τον βρίσκει
κι αυτός, μανούλα μ', φώναξε κι άμεσως αποθνήσκει.

Όλο το 34ον κλονίζεται εν γένει,
ουδείς αξιωματικός εδώ δεν απομένει·
άλλοι εξηφανίσθησαν, άλλοι εσκοτωθήκαν
και πλείστοι σε διάφορα μέρη τραυματισθήκαν.

Το σύνταγμα δε έμεινε με δίχως πολυβόλα,
διότι από εμπλοκή είχανε πάθει όλα·
γι' αυτό και πάλι έπρεπε ν' ανασυγκροτηθεί
και τότε πάλι στον εχθρό όλο ν' επιτεθεί.

Αμέσως ενισχύεται, αμέσως συγκροτείται,
να εκδιώξει τον εχθρό πάλι επικαλείται
εν μέσω μια διαταγή η Μεραρχία δίνει,
το κάθε πολυβόλο βολήν του να συντείνει.

Ωσάν κύμα μαινόμενο που σπάει εις το βράχο,
έτσι εδώ το σύνταγμα εξέσπασε μονάχο·
εν μέρει εκατόρθωσε εχθρό για να κουφάνει,
μάλλον δε μερικάς φοράς τον είχε ξετρελάνει.

Στ' αριστερό μας είχαμε 7ον πεζικόν,
εσυγκροτήθη και αυτό με νέον ηθικόν·
ήρε κι αυτό αντίσταση με πλείστας απωλείας,
αλλ' ενισχύθη πάραυτα παρ' άλλης Μεραρχίας.

Με νέα δε απόφαση, με νέα καρτερία,
εκσπάει πάλι στον εχθρό όλη η φανταρία·
σπάει σε λίγο η γραμμή, εχθρός 'πισθοχωρεί,
τον πούσουλά του χάνει, πού βρίσκεται απορεί.

Αυτή η μάχη 'πό 'γινε ήτο εκ του συστάδην,
κατόρθωσε πολλάς ψυχάς κι απέστειλε στον Άδην·
σ' αυτή τη μάχη κλάψανε ξεχωριστές μανάδες,
κορμάκια δε ετάφησαν χωρίς ψαλτοπαπάδες.

Το αίμα το ελληνικό έπρεπε να ποτίσει
δενδρί που εμαράθηκε, εκεί για να ανθίσει
ειρήνη και ελευθεριά εις όλη την Ευρώπη,
αδρά διά να πληρωθούν ελληνικοί οι κόποι.

Ξανά εχθρός αμύνεται σε νέο λόφο πάλι,
με μία μπαταργιά και 'κει, που ήτανε μεγάλη,
αμέσως εγκατέλειψε την κορυφή εκείνη,
εις άλλους λόφους πιο καλούς επήγε για να μείνει.

Επάνω εις το Τσαλ βουνό την άμυνα κρατούσε,
να πούμε την αλήθεια, με πείσμα πολεμούσε·
την άμυνα προσπάθαε πάντα για να πετύχει,
διότι εκινδύνευε η τουρκική η τύχη.

Το Τσαλ-Τεπέ ήταν βουνό, καλώς οχυρωμένο,
όπου ταμπούρι τούρκικο ήτ' εγκατεστημένο·
και 'κει εχθρός αντέταξε μια πεισματώδη μάχη,
κατόπιν 'πισθοχώρησε και πήγε σ' άλλη ράχη.

Μόλις οπισθοχώρησε ευθύς την άλλη μέρα
ενίσχυση συγκέντρωσε από εκεί πιο πέρα
και ήλθε να επιτεθεί, το Τσαλ να καταλάβει
με τον σκοπό δε βάδιζε και λάφυρα να λάβει.

Μαργαρίτης Προέδρου 21-10-1921. Στο πίσω μέρος αναγράφεται: *«Είμαι πολύ καλά. Το αυτό εύχομαι εκ βάθους καρδίας δι' άπαντας τους οικείους μας. Ύστερα από αρκετούς μήνες σας αποστέλλω στιγμιαίαν φωτογραφίαν μου, της οποίας η στέρησίς μου υπενθυμίζει την εν τω στρατώ υπηρεσίαν μου. Εις το δεξιόν μου ευρίσκονται το μηχάνημα οπτικού τηλεγράφου».*

Ακλόνητοι στας θέσεις των ημέτεροι φαντάροι,
εδώ και πάλιν φάνηκε καθένας παλικάρι·
εις τον εχθρό αμύνονται με σθένος, με λαχτάρα,
σκορπίζουνε το θάνατο και φοβερή τρομάρα.

Φουρτούνας γενναίος λοχαγός, καλός δε στρατιώτης,
εκεί εκτελών το χρέος του ως πρέπει πατριώτης
μια σφαίρα Τούρκου τον κτυπά, τον βρίσκει εις το στόμα,
νεκρός αμέσως έπεσε κι αγκάλιασε το χώμα.

Μα και την πείνα μια στιγμή φαντάροι φαντασθείτε,
τα γράφω να ακούσητε κι όλοι να απορείτε·
μια εβδομάδα συνεχώς δεν είχαμε ψωμάκι,
κρέας μόνο νερόβραστο με σκέτο το ζουμάκι.

Αφού εκαθαρίσαμε στάχυα από σιτάρι,
βραστό μπληγούρι φκιάναμε όλοι μας οι φαντάροι·
στην πέτρα το τσακίζαμε σπυρί σπυρί, σπυράκι,
κατόπιν το εβράζαμε εις ένα καζανάκι.

Και ούτω πως παρηγοριά έδιδε στο φαντάρο,
μα δεν αρκούσε μόν' αυτό αλλά και το τσιγάρο·
κανείς δεν είχε για να πιεί, διότι το μπακέτο
στον κάθε φανταράκο ήτανε πλέον νέτο.

Σπανίως εάν εύρισκε κανείς για ν' αγοράσει,
τα δέκα φράγκα έπρεπε πρώτα για να τα σκάσει,
βάνων με την ιδέα του τσιγάρο πως καπνίζει,
σκεπτόμενος τι έδωσε τα δόντια του να τρίζει.

Τριγύρω μας είχε χωριά πού 'ταν ερημωμένα,
φεύγοντες δε οι χωρικοί είχανε αφημένα
τουλούμια πλήρη με τυρί και άλευρα καθάρια
κι όλ' οι φαντάροι ήρχισαν να ψήνουνε πιτάρια.

Κάθε φαντάρος είχε κι ένα μικρό τηγάνι,
επί το πλείστον πρόβλεπε την πείνα του να γιάνει
μ' ένα βραστό πληγούρι κι ένα ξηρό πιτάρι,
την πείνα των θεράπευον πέντε σχεδόν φαντάροι.

Είν' όλα απερίγραπτα, στερήσεις, κακουχίαι,
άτινα και υπέφερον όλαι αι Μεραρχίαι·
με λίγα λόγια λέγω δε πως Έλλην στρατιώτης
υπέφερε τα πάνδεινα ως πρέπει πατριώτης.

Ο Έλλην επολέμησε πεισματωδώς, με μένος,
μέσα στη μάχη έπιπτε σαν νά 'ταν μεθυσμένος·
περιφρονούσε θάνατο κι είχε αποφασίσει
να φέρει αποτέλεσμα, εχθρό για να νικήσει.

Μα ο εχθρός ωσάν βουνό ήτο οχυρωμένος,
με εφεδρείας δυνατάς ήτο ενισχυμένος·
κοντά στο Τσαλ βρισκόμενος είχε αποφασίσει
για τελευταία τη φορά άμυνα να κρατήσει.

Εκεί κατηναλώθησαν πάρα πολλές οβίδες,
φυσίγγια αναρίθμητα, ως και χειροβομβίδες·
σε μια στιγμή βρεθήκαμε σε έλλειψη μεγάλη,
αλλ' όμως τας ελπίδας μας ετρέφαμε και πάλι.

Μα εχθρός απέναντι τις θέσεις του κρατούσε
και 'κείνος να επιτεθεί ποτέ δεν ημπορούσε,
διότι είχε έλλειψη των πυρομαχικών,
επί το πλείστον έχασε όλο το ηθικόν.

Στο δεξιό μας ο εχθρός είχε αποφασίσει
μια Μεραρχία ημέτερη να την 'πισθοχωρήσει·
ματαίως εσχεδίαζε και μέσα στην παγίδα
επιάσθηκε ο κύριος κι έχασε την ελπίδα.

Αιχμάλωτοι συλλήφθησαν περίπου τριακόσιοι,
καθώς εξηφανίσθησαν και πλείστοι άλλοι τόσοι·
ελάβανε το μάθημα οι ρέστοι που γλιτώσαν,
γραίκικα χαιρετίσματα επήγανε και δώσαν.

Μέχρι εκεί απώλειαι δεν ήσαν μερικαί,
αλλ' ήτανε φρικώδεις, μεγάλαι, τραγικαί·
μόνο η Μεραρχία μας θα είχε πλησιάσει
τας τέσσαρας τουλάχιστον χιλιάδες για να φθάσει.

Και ο εχθρός υπέστη πολύ σοβαροτέρας
και είχε φθάσει εις στιγμάς πολύ κρισιμωτέρας·
οι θέσεις του κλονίσθηκαν, το θάρρος του εχάθη,
πανωλεθρία, πανικό, όλα τα είχε πάθει.

Και πάλιν τα κανόνια μας χωρίς οβίδες μένουν,
από στιγμή δε σε στιγμή να φέρουν περιμένουν,
για να αρχίσουν πάλι νέο καταιγισμό,
όπου κινήσεις βλέπανε κι εχθρού καταυλισμό.

Η στρατιά κατ' αυτάς είχε συνεδριάσει,
αν ο στρατός μας έπρεπε στην Άγκυρα να φθάσει
και τι απώλειαι σκληραί χρειάζονται ακόμη
και πόσα άλλα θύματα θα γέμιζαν οι δρόμοι.

Έπρεπε νά 'χει δηλαδή τα μέσα της Γαλλίας
και ένα εφοδιασμό ως είναι της Αγγλίας,
και τότε πλέον κάλλιστα στην Άγκυρα να φθάσει,
λίγα κορμιά να πέσουν, λίγο αίμα να χάσει.

Σκεφθείσα τέλος πως διπλό θα 'χύνετο το αίμα,
θα πήγαινε δε άχρηστο ωσάν μέσα στο ρέμα·
σύμπασα απεφάσισε να οπισθοχωρήσει,
στας πρώην του Εσκή προφυλακάς να στήσει.

Εάν εσυνεχίζαμε αγώνα της Αγκύρας
κι άλλαι μανάδες θά 'πρεπε να σταύρωναν τας χείρας,
να κλάψουν τα παιδάκια τους που θά 'πεφταν στα ξένα,
που θά 'στηναν τα μνήματα σε έρημο αυχένα.

Αφού δε απεφάσισε η Στρατιά μας όλη
να αποσύρει πλέον το κατ' Αγκύρας βόλι,
αμέσως εδιέταξε το Βον το Σώμα
αριστερά ν' αποσυρθεί από ημάς ακόμα.

Με μία τάξη τακτική εν γένει των τμημάτων,
αρχίζ' οπισθοχώρηση και των τριών Σωμάτων·
στον ποταμό Σαγγάριο γεφύρας απαιτούμε
κι έπρεπε το ταχύτερον για να τις διαβούμε.

Σε μια νυχτιά ολόκληρη μ' ασφάλεια και τάξη
η Στρατιά μας πέρασε εν πλήρει παρατάξει·
εχθρός μόλις κατόρθωσε, πλησίασε εν μέρει,
αλλ' όμως αποτέλεσμα δεν μπόρεσε να φέρει.

Διαβαίνοντας τον ποταμό πεινούσαμε και πάλι,
αλλ' είχαμε εις την καρδιά ελπίδα μια μεγάλη
πως ότι θα ευρίσκαμε κανονική μερίδα
για άρτο, για συσσίτιο θα πρόβλεπε η πατρίδα!

Ήτο βαθιά η χαραυγή, δεν είχε δε φωτίσει,
όμως τας όχθας ποταμού τας είχαμε αφήσει·
πλησίον δε της Στρατιάς το σύνταγμα είχε φθάσει,
εκεί κοντά εκάθησε λίγο να ξαποστάσει.

Κάθε φαντάρος κάθησε άνεση για να πάρει,
ένα τσιγάρο Σκόντα προ πάντων να φουμάρει·
πάλι τα ποδαράκια μετά να τα τροχίσει,
πορείαν αναπόφευκτον να εξακολουθήσει.

Αριστερά, βρίσκετο και μία αποθήκη,
σ' ημέτερο σχηματισμό έτυχε να ανήκει·
η αποθήκη ήτανε από ψωμί γεμάτη
και οι σκοποί την φύλαγαν σαν βασιλιά παλάτι!

Μόλις την αντελήφθημεν όλοι μας οι φαντάροι,
εκάναμε επίθεση ποιος για να πρωτοπάρει
καμιά κουραμανίτσα και ούτω πως να γιάνει
την πείνα που κατόρθωσε σχεδόν να μας τρελάνει.

Σκοποί μόλις κατόρθωσαν να μας απασχολήσουν,
εν μέρει επαράβλεψαν κι έπρεπε να αφήσουν
λίγο ψωμί να πάρουμε, να σπάσουμε τη ζάλη,
οποία και μας έφερνε στο πιο τρελό το χάλι.

Τέλος εμπαλωθήκαμε λίγο πολύ καθένας,
πορείας συνεχίζοντας σε λόφους και αυχένας
φθάσαμε στο Χαμηδιέ, το πρώην χωριουδάκι,
που μείναμε και άλλοτε και στήσαμε γιατάκι.

Εκεί μπουστάνια βρήκαμε που ήτανε γεμάτα
από καρπούζια νόστιμα πάρα πολύ δροσάτα·
δυο μέρες που καθήσαμε τρώγαμε σαν σκασμένοι,
τοιουτοτρόπως η κοιλιά δεν ήτο αδειασμένη.

Μια Μεραρχία τούρκικη ήτο στ' αριστερό μας
κι ανησυχία έφερνε δίπλα εις το πλευρό μας·
με τον σκοπό εβάδιζε να μας απασχολήσει,
τα τμήματα μετόπισθεν να τα λεηλατήσει.

Του τραίνου όλη τη γραμμή πήγε να αποκόψει,
αλλά ημείς τα είχαμε όλα αυτά υπόψη·
λαμβάνουμε τα μέτρα μας, τους παίρνουμε κυνήγι,
'πισθοχωρούνε πάραυτα και όπου φύγει φύγει!

Φθάνομεν στο Σεϊντή-Γαζή, κωμόπολη ωραία,
εκεί εδιαδίδοντο πάρα πολλά τα νέα,
το πως η Μεραρχία μας θα πάει στο Αφιόνι,
εκεί όπου παρέμεινε μια Μεραρχία μόνη.

Έξωθεν του Σεϊντή-Γαζή μείναμ' καταυλισμένοι,
μια μέρα εκαθήσαμε πολύ αποσταμένοι·
επλύναμε τα ρούχα μας, τζακίσαμε τις ψείρες,
αίτινες μας κατάντησαν ωσάν τους μονωτήρες.

Κωμόπολη Σεϊντή-Γαζή ήτο ερημωμένη,
με φυσικάς τας καλλονάς όμως πεπροικισμένη·
εκεί εν μέρει βρήκαμε άλευρα μ' αποθήκες
και κάτι χανουμίσθηκες παρατημένες προίκες.

Τέλος η Μεραρχία μας εφόδια λαμβάνει,
γιατί πορεία πρόκειτο τριήμερο να κάνει·
αναχωρώντας φθάσαμε στα Κίρκα χωριουδάκι,
όπου εκεί εμείναμε το πρώτο το βραδάκι.

Κατόπιν συνεχίζοντες υπόλοιπο πορεία
στ' Αφιόν πλησίον φθάσαμε κατά τη μεσημβρία·
σε κάποιο σιδηροδρομικό σταθμό εκεί εμείναμ' όλοι,
αλλ' όμως δεν απείχαμε απ' του εχθρού το βόλι.

Έξι ημέρες μείναμε εκεί με ησυχία
και λίγο αναπαύθηκε όλη η Μεραρχία·
πέριξ της πόλεως Αφιόν μέτωπο εκρατούσε
η τετάρτη Μεραρχία μας κι εχθρό απασχολούσε.

Εχθρός απ' το Ικόνιο δυνάμεις συγκεντρώνει
και κατά μέτωπο Αφιόν αρχίζει να σιμώνει·
ήλθε με την απόφαση το μέτωπο να σπάσει,
να καταλάβει το Αφιόν με τη θυσία πάση.

Πάραυτα η Μεραρχία μας τα μέτρα της λαμβάνει
και έτερη ενίσχυση στ' αριστερό της φθάνει·
αμέσως παρετάχθησαν λόχοι με πολυβόλα,
κουμπούρες ορειβατικές του Σκόντα πυροβόλα.

Του Γκιουζελίμ μια κορυφή ήτο κατεχομένη,
απού εχθρού φυλάκια παντού περιζωσμένη·
πάση θυσία έπρεπε η κορυφή να σπάσει,
με τραγικάς καταστροφάς εχθρός για να το σκάσει.

Βάζουν τα πυροβόλα μας καταιγισμό φρικώδη
εις ένα λόφο απότομο, πάρα πολύ πετρώδη·
τα πολυβόλα του ο εχθρός εκεί τα είχε στήσει,
με την ιδέα βάδιζε ότι θα μας νικήσει.

Αλλ' όμως ο καταιγισμός τον είχε θανατώσει
και πουθενά δεν 'δύνατο κεφάλι να σηκώσει·
πάνω σε κείνη τη στιγμή το πεζικό ορμάει
και θανασίμως τον εχθρό μέσ' στην καρδιά κτυπάει.

Σε μια στιγμή αμύνεται με πείσμα και με δέος,
με κρατερά απόφαση, με θάρρος και με μένος·
τριγύρω όμως θάνατος τον είχε περιζώσει
και ήτο απ' τ' αδύνατα άμυνα για να δώσει.

Αμέσως 'πισθοχώρησε στο Ιντζί-Καραχισάρι,
επήγε και εκάθησε καφέ για να τρατάρει,
να κάνει προσκλητήριο, να δει για τους απόντας,
δελτίο δε δυνάμεως να δώσει στους παρόντας.

Μα τι παρόντες να δοθούν, πλείστοι απουσιάζουν,
στην κορυφή του Γκιουζελίμ το έδαφος σκεπάζουν·
εκεί το άγριο βουνό τας σάρκας του ξεσχίζει
και η οσμή του αίματος μέχρι Αφιόν σκορπίζει.

Ήλθε εχθρός μ' ενίσχυση μεραρχιών τεσσάρων,
το μάθημα το έλαβε κι έφυγε άρον άρον·
έφυγε στο Ικόνιο παράσημα να πάρει,
έστω κι αν ήσαν χάρτινα, αν και δεν είχαν χάρη.

Ημέτεροι κατέλαβον οχυρωμένη θέση
και ήτο πια αδύνατον εχθρός για να μπορέσει
να 'ρθει να μας επισκεφθεί, θα έφευγε τρεχάτος,
θά 'παιρνε δρόμο γρήγορα σαν ποντικός βαρβάτος.

Αφού εγκαταστάθημεν στου Γκιουζελίμ επάνω,
μας επεσκέπτετο συχνά κι ένα αεροπλάνο·
αυτό ήτο ημέτερον κι είχε επιχειρήσει
για να γνωρίσει πού εχθρός είχε 'πισθοχωρήσει.

Ευθύς αντικατάσταση ζητά η Μεραρχία,
να πά' να απολαύσει και λίγη ησυχία·
αμέσως δε παρ' άλλης όλ' αντικαταστείται,
νοτίως κι όπισθεν Αφιόν όλη μετακινείται.

Λίγο εντεύθεν του Αφιόν μείναμε τρεις ημέρας,
μα κρύο Γεναριάτικο έκανε το εσπέρας·
το σπίτι μας δε ήτανε αντίσκηνο στημένο
σαν προίκα του φαντάρου που είναι ξακουσμένο.

Το σύνταγμά μας κάθησε κοντά εις το Ινάσι,
τρεις μέρες εκατόρθωσε λίγο να ξαποστάσει·
κατόπιν διατάχθηκε να πάει στο Μπαλ-Μαχμούτι,
μακριά όμως ευρίσκετο απ' τ' εχθρικό μπαρούτι.

Εκεί βρίσκει οικήματα το σύνταγμα και μπαίνει
κάθε φαντάρου πρόβλεψις τη σάρκα να ζεσταίνει,
να πάει το τουμάρι του στο σπίτι του και πάλι,
καθότι ελογάριαζε δεν θά 'χει μάχη άλλη.

Πολλοί όμως παρέμειναν μ' αντίσκηνα στημένα,
διότι τα οικήματα ήτανε μετρημένα,
αλλ' ευτυχώς το κρύο είχε λιγάκι σπάσει,
ήτο του φθινοπώρου και είχε ησυχάσει.

Κι ημείς οι πέντε τ' οπτικού στήσαμ' αντισκηνάκι
στην παρυφή του Μπαλ-Μαχμούτ, δίπλα στο ποταμάκι·
μα λέγω την αλήθεια, είχαμε πια ψειριάσει,
το βράδι δεν ημπόρεσε κανείς να ησυχάσει.

Γενναίο οικοδόμημα η ψείρα είχε στήσει
επάνω στα κορμάκια μας και για να την νικήσει
μια εκστρατεία έπρεπε φαντάρος για να κάνει,
αφού έπαιρνε σύμμαχο ένα μικρό καζάνι.

Ζητούμε απ' τους χωρικούς, μας δίνουνε καζάνι,
καθένας δε από ημάς χωρίς καιρό να χάνει
τα ρούχα του ζιμάτισε, κουβέρτες και τα ρέστα,
καίτοι οι ψείρες κάνανε το ίδιο βράδι φέστα!

Εις το χωρίον Μπαλ-Μαχμούτ είχαμε ησυχία,
τρεις ώρες δε απείχαμε από τη Μεραρχία·
δεν ημπορούσαμ' οπτικό να στήσουμε καθόλου,
γιατί η Μεραρχία μας δεν φαίνετο διόλου.

Στο Μπαλ-Μαχμούτ καθήσαμε σχεδόν πέντε ημέρας,
οπότε ακούμε μια φωνή να λέγει το εσπέρας
το σύνταγμα αναχωρεί και πάει στο Καπακλάρι,
εις το Ουσάκ πολύ κοντά που θέλουν κι οι φαντάροι.

Θα 'ρθει το τραίνο, βρε παιδιά, φωνάζουν κάτι άλλοι
κι εκρήγνυται από παντού μία ανεμοζάλη·
θα 'ρθει το τραίνο, βρε παιδιά, θα πάμ' στο Καπακλάρι,
φωνάζουνε με μια χαρά εν γένει οι φαντάροι.

Για πίσω θε να φύγουμε, θα πάμε όλοι τώρα,
θα μπούμε μέσ' το τραίνο στις ένδεκα η ώρα·
όλο αυτό διέδιδε όλη η φανταρία,
καθότι θα γλιτώναμε τριήμερο πορεία.

Αμέσως δε το σύνταγμα εις το σταθμό πηγαίνει,
από στιγμή δε σε στιγμή το τραίνο περιμένει,
πάραυτα ν' επιβιβασθεί στο Καπακλάρ να φθάσει
και εδιέδιδον εκεί πως ότι θα ησυχάσει.

Στο πίσω μέρος της φωτογραφίας αναγράφεται: *«Από το Ουσάκ Μ. Ασίας 1921 Τ.Τ. 907».*

Φθάνει το τραίνο του Αφιόν, το σύνταγμά μας μπαίνει,
ώσπου καλοξημέρωσε, στο Καπακλάρι βγαίνει·
αντίσκηνα εστήσαμε εις το Σταθμό παρέκει,
το βράδι ως προσκέφαλο είχαμε το τουφέκι.

Σε λίγο μ' έτερο συρμό η Μεραρχία φθάνει,
στο ίδιο μέρος και αυτή ολίγο ν' αποστάνει·
διαταγάς περίμενε κι αυτή από το Σώμα
και θετικά πού θά 'μενε δεν ήξερε ακόμα.

Τρεις μέρες εκαθήσαμε δίπλα στο Καπακλάρι,
εκεί φαντάρος εύρισκε τσιγάρο να φουμάρει

με μία μόνο και είκοσι της τρίτης το μπακέτο
και δύο φράγκα εύρισκε το έμφυλο το σκέτο.

Αίφνης το Σώμα εξ Αφιόν αμέσως διατάζει
πως ότι η Μεραρχία μας θα πάει στο Μπανάζι·
εκεί τομέα πλάγιον του τραίνου να κρατήσει,
το 1ο της το σύνταγμα όλο να ενισχύσει.

Το σύνταγμά μας πάραυτα εις το Ισλάμ πηγαίνει
και έδρα Μεραρχίας μας Μπανάζι μεταβαίνει·
περάσαμε πολύ καλά εις τα χωριά εκείνα,
καθότι εκαθήσαμε περίπου ένα μήνα.

Ημείς οι πέντε τ' οπτικού βρίσκουμ' ένα σπιτάκι,
έστω και ήταν φουρναριό, εστήσαμε γιατάκι·
είχαμε ησυχία μας όλο σχεδόν το μήνα,
ούτ' εργασία τίποτε και τα περνούσαμ' φίνα.

Ήλθε και ο Διάδοχος, εκεί μας επεσκέφθη
και με αγάπη ο στρατός όλος τον υπεδέχθη·
απόλυση, απόλυση φωνάζουν οι φαντάροι,
σας το ζητούμε, Διάδοχε, ωσάν μεγάλη χάρη!

Την ίδια μέρα πάραυτα είχεν αναχωρήσει,
να πάει και σ' άλλα τμήματα να επιθεωρήσει·
κατόπιν δε επρόκειτο να πάει στο Αφιόνι,
εκεί που πρωτοάρχιζε το κρύο και το χιόνι.

Έξαφνα διατάζεται όλη η Μεραχία
εις τον τομέα του Τσιβρίλ να φέρει ησυχία·
διότι κάτι συμπλοκαί εκεί είχανε γίνει,
καθότι οι δυνάμεις μας ολίγαι είχαν μείνει.

Νοέμβρης μήνας ήτανε, ημέρα ενδεκάτη,
με μια πορεία άγρια, βιαστική, τρεχάτη,
το σύνταγμά μας έφθασε στο Εριζέ και μένει
και νέα άλλη διαταγή εκείθεν περιμένει.

Ήταν μικρό, πολύ μικρό, 'κείνο το χωριουδάκι,

που έστησε το σύνταγμα για μια βραδιά γιατάκι·
πολλοί επαραμείναμε σ' αντίσκηνα από κάτω
και άλλοι δε ετρύπωσαν εν μέρει σαν το γάτο.

Την επομένη το πρωί διαταγή τις φθάνει,
να προχωρήσ' το σύνταγμα πορεία για να κάνει,
να φθάσει εις το Σεβασλή, εκεί να απαντήσει
το 7ον το σύνταγμα να αντικαταστήσει.

Αναχωρούμε πάραυτα, φθάνουμ' στο Σαλτικλέρι,
όπου εκεί εστήσαμε για δυο βραδιές λημέρι·
εκείθεν απαντήσαμε αρχαιολογικά μνημεία
Ελλήνων των προγόνων μας μ' ελληνικά στοιχεία.

Ήταν εις κάποιο μάρμαρο γραμμένη μία φράση
που ημπορούσε ο καθείς Έλλην να την διαβάσει·
προς χάριν δε του θαυμασμού και της περιεργείας
τη φράσ' αυτή αντέγραψα της αρχαιολογίας.

Αύτη έχει ως εξής:

Η ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ ΕΤΙΜΗΣΑΝ
ΚΑΠΙΣΤΩΝΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ
ΠΡΕΣΒΕΥΣΑΝΤΑ ΕΠΙ ΤΟΥΣ ΚΥΡΙΟΥΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡΑΣ
ΣΥΝ ΚΑΙ ΤΩ ΥΙΩ ΣΩΚΡΑΤΗ ΣΠΟΥΔΑΙΩΣ ΚΑΙ ΠΙΣΤΩΣ
Χωρίον Σαλτζικλέρ 14-11-21

Αφήνοντας το Σαλτζικέρ 7ον απαντούμε
εις το χωρίον Σεβασλή και τ' αντικαταστούμε·
εκείνο δε αναχώρησε εις το Τσιβρίλ να φθάσει,
κάτι εχθρού αντάρτικα να τα καθησυχάσει.

Στο Σεβασλή εβρήκαμε μάρμαρα πλείστα κι άλλα
μ' ελληνικάς επιγραφάς πάρα πολύ μεγάλα·
κάθε φαντάρος έτρεξε να τα αποθαυμάσει,
τας επ' αυτών επιγραφάς όλας να τας διαβάσει.

Αι επιγραφαί έχουσι ούτω:

ΑΥΡΗΛΙΟΣ ΜΕΣΑΛΑΣ ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ ΙΑΤΡΟΣ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ ΖΩΝ ΕΑΥΤΩ ΚΑΤΕΣΚΕΥΑΣΕΝ ΚΑΠΙΤΥΜΒΙΩ αμς; ΚΑΙ ΤΩ ΕΚ ΓΟΝΩ ΜΕΣΣΑ ΤΟ ΗΡΩΟΝ ΟΥΚ ΕΧΟΝΤΟΣ ΕΞ ΟΥ ΠΑΝ ΕΤΕΡΟΥ ΕΠΕΙΣΙΝΕΓΚΕΙΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΗΝ ΤΟΥ ΜΕΣΣΑΛΑ ιδεμ;

ΕΣΤΑΙ ΑΥΤΩ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΟΝ.

Πλαξ δε μαρμαρίνη πάχους 40 εκατοστών και μήκους 150 έμπροσθεν της θολωτής του μιναρέ εισόδου φέρει το κάτωθι βούλευμα:

Η ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ ΕΤΙΜΗΣΑΝ ΚΑ ΜΕΜΙΟΝ ΧΑΡΙΔΙΟΝ ΤΕΥΘΡΑΝΤΑ ΑΣΙΑΣ ΑΡΧΙΕΡΕΑΝ ΕΓΓΟΝΟΝ ΡΗΤΩΡΑ ΑΡΙΣΤΟΝ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΠΟΝΗΣΑΜΕΝΗΣ ΣΤΑΤΙΛΙΑΣ ΚΑΠΠΙΟΝΗΣ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΣ ΑΥΤΟΥ.

Ετους τ.κ.θ.μ.θ.

Ετέρα δε έχει ούτω:

ΚΑΤΑ ΤΑ ΠΟΛΛΑΚΙΣ ΔΟΞΑΝΤΑ ΤΗ ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ ΤΩ ΔΗΜΩ ΜΕΜΙΑΝ ΑΡΙΣΤΗΝ ΤΕΥΦΡΑΝΤΙΔΑ ΑΡΧΙΕΡΕΑΝ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ ΟΙ ΙΔΙΟΙ ΘΡΕΠΤΟΙ ΠΑΡ ΕΑΥΤΩΝ ΕΠΙΜΕΛΗΣΑΜΕΝ ΟΥΚ ΜΕΜΙΟΥ ΚΥΡΟΥ ΤΟΥ ΤΡΟΦΕΩΣ ΑΥΤΗΣ.

Ετους σ.π.ο.μ.α.κ.

Στα δυο χωριά Σαλτζικλέρ και Σεβασλή, αριστερά της πόλεως Ουσάκ, βρίσκονται αι αρχ. επιγραφαί.

Ημείς λοιπόν του οπτικού βρίσκουμ' ένα σπιτάκι,
που ήτανε πολύ ζεστό, γιατ' είχε και ουτζάκι·
ο κάθε ένας έφιαξε απ' ένα κρεβατάκι,
κολτσίνα, ύπνο και φαγί δεν δίναμ' πενταράκι.

Τον οπτικό δεν στήσαμε στο Σεβασλή καθόλου,
γιατί η Μεραρχία μας δεν φαίνετο διόλου,
και ως εκ τούτου μέναμε αργοί, τεμπελιασμένοι,
για την κοιλιά προβλέπαμε να είναι γεμισμένη.

Φθάνουνε τα Χριστούγεννα ως και το νέον έτος
και όλοι λογαριάζαμε πως τώρα πια εφέτος
θα βοηθήσει ο Θεός ειρήνη για να κλείσει,
καθότι και αι δυνάμεις είχαν μεσολαβήσει.

Στο Σεβασλή εγιόρτασα τον τέταρτο το χρόνο

από γονείς μου μακριά και με λαχτάρας πόνο·
έτρεφα τας ελπίδας μου πως μια στιγμή θα φθάσει
στας μητρικάς αγκάλας για να με αποσπάσει.

Στο Σεβασλή καθήσαμε περίπου δύο μήνες,
εκεί εξεπληρώθησαν αι της Αγκύρας πείνες·
την κουραμάνα τρώγαμε φρέσκη ωσάν φρατζόλα
και ευτυχώς δεν είχαμε έλλειψη από όλα.

Έξαφνα εχορήγησαν κανονικάς αδείας
στους έχοντας θανόντας εκ της οικογενείας,
να πάνε στα σπιτάκια τους, να ανακουφισθούνε,
στα τόσα χρόνια ύστερα οικείους τους να δούνε.

Η Μεραρχία έξαφνα είχε ειδοποιήσει
πως έπρεπε το σύνταγμα να αντικαταστήσει
το 7ον το πεζικόν, που μέτωπο κρατούσε,
πλησίον του Μαιάνδρου κι εχθρό απασχολούσε.

Εις τας οκτώ δε του μηνός του τρέχοντος Γενάρη
το σύνταγμα διατάχθηκε μαζί του για να πάρει
πλείστας εφεδρικάς τροφάς και να αναχωρήσει
το 7ον το σύνταγμα να αντικαταστήσει.

Αναχωρώντας το πρωί στο Καραχλή εφθάσαμε,
εκεί την πρώτη τη βραδιά ολίγο ησυχάσαμε·
αμέσως την επαύριο με μέτρια πορεία
αφίχθημεν στο Μπεκερλή μετά τη μεσημβρία.

Το Μπεκερλή είναι χωριό με χίλια σπιτάκια,
είναι με χώμα σκεπαστά, μοιάζουν σαν καλυβάκια·
είχε δε και καντίνας που είχανε τσιγάρο,
που 'το κυριότερον χρήσιμο στο φαντάρο.

Ημείς λοιπόν του οπτικού έπρεπε ν' αναβώμεν
εις ασφαλές τι ύψωμα διά να συνδεθώμεν
με οπτικό ημέτερο του 1ου πεζικού,
που 'το προσκολλημένο σε λόχο πεζικού.

Στο πίσω μέρος της φωτογραφίας αναγράφεται: *«Μικρασιατικόν Μέτωπον 11-12-21. Προσωπικόν Οπτικόν Σταθμόν Τ.Τ. 907. Λοχίας Πέτρος Δαναός εκ Θεσ/νίκης, υποδ. Προέδρου Μαργαρ. εκ Κάστρου-Θάσου, υποδ. Καρλιούρος Γεώργ. εκ. Καλοβ. Κορινθίας, στρ. Μαμουνάς Βασ. εκ Πειραιώς, στρ. Καραγιάννης Γεώργ. εκ Βοϊνδηρίου Μ. Ασίας. Ενθύμιον Οπτικόν Σταθμόν. Μαργ. Προέδρου, οπτικός τηλ/τής. ΙΙ Απόσπασμα Τηλ/τών».*

Φθάνοντας εις το ύψωμα που 'ταν οχυρωμένο
τον οπτικό 7ου εβρήκαμε στημένο·
τον αντικαταστήσαμε στο Σεβασλή να φθάσει,
δυο μήνες έπρεπε κι αυτός εκεί να ησυχάσει.

Σε μια καλύβα πενιχρή εστήσαμε γιατάκι,
που είχε το ευτύχημα να έχει και ουτζάκι,
για να ανάβωμε φωτιά με ξύλα μετρημένα,
άτινα και ευρίσκαμε σκόρπια και ένα ένα.

Κι υπηρεσία πρόβλεπε πάντα να προμηθεύει,
εδώ κι εκεί μ' επίταξη ξύλα για να μαζεύει·
λίγο πολύ καθένα μας τα μέτρα είχε πάρει
για να ανταπεξέλθει Γενάρη και Φλεβάρη.

Εκεί προσκολληθήκαμε σε λόχο πεζικό,
αλλ' εργασία ευτυχώς δεν είχαμ' μ' οπτικό·
ετούτο δε οφείλετο εις την συγκοινωνία
που εξυπηρετούσανε και τα τηλεφωνεία.

Εξούσαμε ως ασκηταί στην κορυφή εκείνη,
από στιγμή δε σε στιγμή λέγανε πως θα γίνει
μια νέα συνδιάσκεψις εις την Ευρώπη πάλι
να λύσουν τα ζητήματα οι κύριοι Αγγλογάλλοι.

Όλ' ένα πόθο είχαμε και όλοι μια ελπίδα
να έλθει η ειρήνη εις τη κοινήν πατρίδα·
να έλθει η ειρήνη εις όλην την Ευρώπη,
να πληρωθούν στους Έλληνας οι πρέποντες οι κόποι.

Λοιπόν στον όγκο μείναμε επ' αρκετούς τους μήνας
και τακτικά εφθάνανε ειδήσεις της Αθήνας
πως στην Ευρώπη γίνεται συνέδριο και πάλι
να λύσουν τ' Ανατολικό οι σύμμαχοι Αγγλογάλλοι.

Κατέβαλαν τα δυνατά, τελείως να το λύσουν,
και πάλιν ηναγκάσθησαν όλως να το αφήσουν,
διότι δεν επήρχετο συμβιβασμός καθόλου,
ήτο Θεού το θέλημα ή μάλλον του διαβόλου!

Η κυρ Γαλλία έκλεισε με Τούρκους τη συνθήκη,
η Κιλικία άπασα σ' αυτούς για να ανήκει,
και από τότε κι ύστερα τους Τούρκους συμπαθούσε,
ημάς τον πρώην σύμμαχο μας αδιαφορούσε.

Την Κιλικία άφησε εις χείρας των βαρβάρων,
αθώο χριστιανισμό κι έφυγε άρον άρον!
εκεί λοιπόν αρχίζανε οι Τούρκοι για να σφάζουν,
με τραγικάς ωμότητας να δέρνουν, ν' ατιμάζουν.

Η Ιταλία και αυτή συνθήκη είχε κλείσει,
γιατί πολλά συμφέροντα είχε εξασφαλίσει·
εις την Ελλάδα φαίνετο δυσάρεστος και πάλι,
εις δε τους Τούρκους έτρεφε συμπάθεια μεγάλη.

Λοιπόν για τα συμφέροντα οι δύο σύμμαχοί μας
όλως απεμακρύνθησαν απ' τη συμμετοχή μας·
στο τέλος δε απαίτησαν εκκένωσις να γίνει,
όλ' η Μικρά Ασία στους Τούρκους ν' απομείνει.

Οι δυο άνω Δυνάμεις τους Τούρκους βοηθούσαν,
πάντως με λαθρεμπόριο τους ετροφοδοτούσαν·
ημέτεροι επιάνανε καράβια γεμισμένα
που ήτανε για τον Κεμάλ όλα προορισμένα.

Ως βοηθός ημέτερος Αγγλία είχε μείνει,
αλλά κι αυτή δεν μπόρεσε πιότερο ν' επιμείνει,
διότι υπερίσχυε κλίσις προς την Τουρκία
από τας δυο δυνάμεις Γαλλία κι Ιταλία.

Ο Σκάντζερ, ο Πουανκαρέ κι ο Κώρζον της Αγγλίας
ανέλαβον να λύσουνε το ζήτημα Ασίας·
να παύσει πια ο πόλεμος κι αιματοχυσία
που πότισε τα χώματα μέσ' τη Μικρά Ασία.

Στους Έλληνας και Τούρκους ανακωχή προτείνουν
και ούτω πως, αν την δεχθούν, κατόπιν ν' επιμείνουν
να γίνουν συζητήσεις για δίκαιη ειρήνη,
ως έλεγαν στους χριστιανούς ασφάλεια να γίνει.

Σκοπός των όμως ήτανε Ελλάς να εκκενώσει
Μικράν Ασίαν άπασαν, ωσάν να θανατώσει
χιλιάδες χριστιανισμού, Έλληνας και Αρμένους,
και άλλους Ευρωπαίους αποκαταστημένους.

Αλλά πάλιν το ζήτημα έμεινε εκκρεμές
και άλλο δε Συμβούλιον γίνεται διεθνές,
και πάντα προσπαθούσανε όλοι οι Ευρωπαίοι
για την ειρήνη να φανούν ψύχραιμοι και γενναίοι.

Παρ' όλας όμως γενικώς συμμάχων προσπαθείας,
έμεινε πάλιν εκκρεμές το ζήτημα Ασίας,
και έτσι τα πληρώνουμε ο κάθε στρατιώτης,
όστις υπέρ το μέτρον φάνηκε πατριώτης.

Όλα αυτά εγίνανε στα μέσα του Μαρτίου,
στο χίλια εννεακόσια έτος είκοσι δύου·
επήρανε και δώσανε εθνών μεσολαβήσεις,
όσας υπέρ το μέτρον επέτρεπε η φύσις.

Ας παύσω τα πολιτικά, άλλα να τα αναφέρω,
κατ' ιδικήν μου αντίληψη να πω μονάχα ξέρω
πως το χακί μας τύλιξε τόσα και τόσα χρόνια
και δύσκολα θα φύγουμε απ' της Ασίας χιόνια.

Και πάλιν αναγκάζομαι πιο κάτω για να γράψω,
φαντάρου αναστεναγμό διά να περιγράψω
πως βλέπει τους οικείους του μόνο μέσ' τ' όνειρό του
κι όταν ξυπνά το όπλο του βλέπει μεσ' το πλευρό του.

Ο αναστεναγμός του στρατιώτου κατά το Πάσχα

Απρίλιος 3-4-1922

Φθάνει το Μέγα Σάββατο κι αρχίζει να βραδιάζει,
μα του φαντάρου η καρδιά βαθιά αναστενάζει·
θυμάται την πατρίδα του, τ' αδέλφια, τους γονείς του,
θείους και εξαδέλφους του κι όλους τους συγγενείς του·
τα του πολίτου γλέντια θυμάται ένα ένα
π' αφήσαν την ανάμνηση και είναι περασμένα·
όπου κι αν ευρίσκεται, όπου κι αν παραμένει,
τον παν τερπνόν κι ευχάριστον από το νου δεν βγαίνει·
ακόμη και στον ύπνο του όνειρα που κοιτάει
πάντοτε εις το σπίτι του ο νους του τριγυρνάει.
Βλέπει μέσα στον ύπνο του τα σπιτικά του μέλη,
εκείνο που πραγματικά να αποκτήσει θέλει.
Βλέπει μέσα στον ύπνο του γενέτειρα πατρίδα
και ούτω συμπληρώνεται η ψεύτικη ελπίδα.
Αίφνης ξυπνά τρομακτικά και με λαχτάρας πόνο
αρχίζει για να σκέπτεται τα πόσα μίλια μόνο,

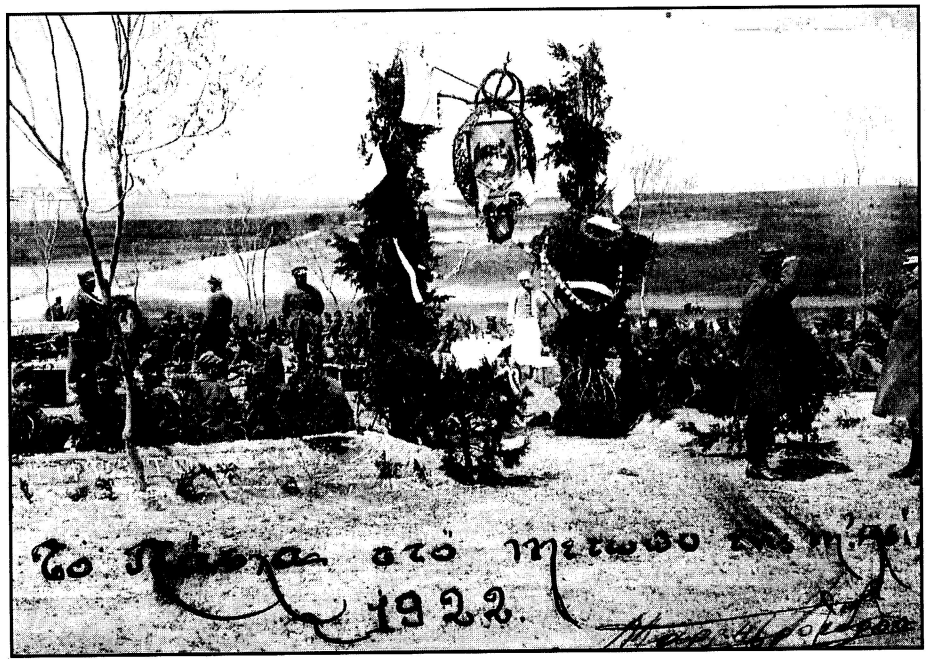

Στη φωτογραφία αναγράφεται: *«Το Πάσχα στο μέτωπο της Μ. Ασίας 1922. Μαργαρίτης Προέδρου».*

τα πόσα χρόνια συνεχώς τον έχουνε χωρίσει
απ' την πατρίδα τη γλυκιά, νέος που είχ' αφήσει.
Με μια λαχτάρα έτερη, όταν θα πάρει γράμμα,
γεμίζει ανακούφιση, επίσης δε συνάμα
αισθάνεται εις την καρδιά χαρά πολύ μεγάλη,
διαβάζει την επιστολή και εκ δευτέρου πάλι·
διαβάζει την επιστολή χαρά για να χορτάσει,
περιπετείας του στρατού ολίγας να ξεχάσει·
ελπίδα και παρηγοριά στον εαυτό του δίνει,
αφού είναι αδύνατον αλλέως για να γίνει.

3-4-1922

Έτερον ατομικόν μου

Καθήμενος στο βράχο αντικρύζω
τα της Ασίας χιονισμένα όρη,

που έχουν γίνει σ' αυτά οι φαντάροι
οι πιο καλύτεροι σχεδόν πεζοπόροι.
Επί το πλείστον έτσι η νιότης διαβαίνει
μέσα στα βάθη, μέσ' τα βουνά,
ασκητική όλως μεμονωμένη
μ' αγώνας και με βάσανα δεινά.
Είναι σχεδόν τώρα πέντε τα χρόνια
μακριά από αδέλφια και γονείς,
μακριά απ' τη γενέτειρα πατρίδα
και από κάθε άλλους συγγενείς.
Δεν συγκρατούμαι, βαθιά αναστενάζω,
μόν' μια ελπίδα παρηγοριά μου δίνει,
σε κάτι όμως σκληράς περιστάσεις
κι αυτή στο έλεος του Θεού μ' αφήνει.
Μήνες πολλούς έχω καθήσει
στον όγκο του Μαιάνδρου ποταμού,
που 'ναι γυμνός με κάποια βρύση,
δεν έχει δενδράκι κοντά ουδαμού.

Ορεινός όγκος Μαιάνδρου ποταμού, περιοχή Τσιβρίλ. Απρίλιος 1922.

Στο Σύνδεσμο αδελφής στρατιώτου: Αθηνών.

Από το νου μου δε θα βγει ποτέ η ευγνωμοσύνη
για την ψυχαγωγία σας, ήτις πολύ συντείνει,
εις την μελαγχολία μου, εις την μονοτονία,
οίτινες μου πιέζουνε εδώ στην Ιωνία.
Είναι το έργον ιερόν 'πο 'χητε αναλάβει
κι ο κάθε στρατιώτης ποτέ του δε θα παύει
να ατενίζει έργα σας συνδέσμου φιλανθρώπου,
άτινα και τελεσφορούν μετά μεγάλου κόπου.
Μην πάψτε, συνεχίσατε τον ιερόν αγώνα,
π' αρχίσατε κοντά σε μας ετούτον τον αιώνα·
πεισθείτε πως συντείνετε πολύ στο στρατιώτη
αναγεννάται ηθικόν Έλληνος πατριώτη.

Μέτωπον Μ. Ασίας 1922

Η ζωή του στρατιώτου στας προφυλακάς.
Το γράμμα στας προφυλακάς.
Ποίησις μετώπου. Ιούλιος 1922.

Μέσα σε λόγγους, σε βουνά, σ' ολόμαυρες ραχούλες,
στη γειτονιά των τσακαλιών, σε φυσικές βρυσούλες,
μέσα σ' απόκρημνες κορφές σαν Έλλην πατριώτης
άγρυπνος τ' όπλον του κρατεί ο Έλλην στρατιώτης.
Εκεί που εκελάιδησε στης άνοιξης τ' αγέρι
ο κούκος μέσ' στο καυτερό μ' ωραίο καλοκαίρι,
του στρατιώτη η ζωή μονότονη διαβαίνει
και με λαχτάρα στην καρδιά το γράμμα του προσμένει.
Την μόνη του παρηγοριά στο γράμμα του στηρίζει
κι όταν το λάβει και το δει κάποια χαρά γεμίζει
την πονεμένη του ψυχή, κάποια κρυφή ελπίδα
πως κάποτε θ' αξιωθεί να ιδεί και την πατρίδα,
πατρίδα του γενέτειρα, πατρίδα πονεμένη,
που είναι απ' τα μάτια του χρόνια πολλά χαμένη.

Μικρασιατικόν μέτωπον 1922

Για λίγους μήνας έπαψα να γράφω τα στιχάκια,
εκτός τα ανωτέρω μικρά ποιηματάκια,
άτινα δε και αφορούν κείνους τους στρατιώτας
που ζήσανε στο μέτωπο με διαφόρους νότας.

Πάλιν άρχισα κι έγραψα στον όγκο ορεινό,
σ' ένα καλύβι πού 'τανε ολίγο φωτεινό,
μισό αμπριού συστήματος, μισό πετροκτισμένο,
με μαύρο δε πισόχαρτο ήτανε σκεπασμένο.

Κρεβάτια φανταρίστικα είχαμ' εγκαταστήσει
και τ' εσωτερικό αυτού το είχαμε στολίσει
μ' εφημερίδας, καρτ ποστάλ και με τραπεζαρία,
σαν κείνη που γνωρίζουνε όλη η φανταρία.

Μήνες πολλούς συνέχεια χωρίς δουλειά εμέναμε,
από στιγμή δε σε στιγμή όλοι μας περιμέναμε
να γίνει μετακίνησις, να πάμε σ' άλλο μέρος,
γιατί πολύ καθήσαμε εκεί και πήρε θέρος.

Στα τέλη Ιουνίου διαταγή τις φθάνει
ότι το 34ον πορεία θε να κάνει,
να πάει στο Μπανάζ ολίγο ν' ησυχάσει,
γιατί έξι μήνες συνεχώς μέτωπο είχε πιάσει.

Κάποιο 54όν εις τον τομέα φθάνει,
αλλ' όμως διοργάνωση σωστή δεν είχε κάνει·
ευθύς το 34ον το αντικαταστάει,
κατεύθυνση δε πήρε, για το Μπανάζι πάει.

Ημείς λοιπόν του οπτικού ευθύς διαταχθήκαμε
στη θέση μας να μείνουμε και επροσκολληθήκαμε
εις το 54όν σύνταγμα πεζικόν,
γιατί αυτό δεν είχε δικόν του οπτικόν.

Και έτσι μας το σκάσανε οι Έλληνες στ' αστεία,
σαν νά 'μασταν κατάδικοι από αυτά τα θεία,
στον όγκο πάλι μείναμε, στο ίδιο το λημέρι,
με τ' άλλα ας πάει λέγαμε κι αυτό το καλοκαίρι.

Με το 34ον πολύ εγνωρισθήκαμε
κι όταν απεχωρίσθημεν, εσταναχωρηθήκαμε,
γιατί μ' αυτό το σύνταγμα, που ήτο το καμάρι,
στο Τσαλ και στο Ταμπούρ-Ογλού φάγαμ' σπαστό σιτάρι.

Επ' ευκαιρία δε αυτού του αποχωρισμού,
μένων στο ίδιο μέρος το του καταυλισμού,
ένα κομμάτι αφιερώ στον ταγματάρχη Λέλο,
χωρίς ως ειρωνεία δήθεν ότι το θέλω.

Βγήκε απ' την καρδιά μου και λέγω πως αξίζει,
διότι απεδείχθηκε σφαίρα όταν σφυρίζει,
όταν κανόνι του εχθρού αρχίζει για να βάζει,
καθήκον εκτελούσε χωρίς για να διατάζει.

Στον ταγματάρχη Λέλο (ΙΙΙ τάγματος 34ου πεζικού συντάγματος)

Γενναίε ταγματάρχα, που σαν καλός πατέρας
με τα παιδιά σου τό 'δειξες στας πιο κρισιμωτέρας,

στας πιο λυσσώδεις μάχας, δυσκόλους περιστάσεις,
που έτρεχες εδώ κι εκεί χωρίς να ξαποστάσεις·
όλο σχεδόν το σύνταγμα σε έχει εκτιμήσει
και δεν ευρίσκει λόγους να σε ευχαριστήσει·
διά την γενναιότητα, διά την ψυχραιμία,
σε κάθε επιχείρηση 'πό 'δειξες στην Ασία,
δέξου, λοιπόν, από εμέ εκτίμηση μεγάλη,
δέξου τ' αγνόν μου σέβας διά τα τόσα κάλλη,
διά τας τόσας χάρεις σου, που δώρησε η φύση,
που γνώρισε εκείνος που σ' έχει εκτιμήσει.

Επίσης γράφω κι έτερο στους λοχαγούς ιππότας
ο εις Φουρτούνας λέγετο, ο άλλος δε Κατσώτας·
πού 'χανε τύχη τους κακή το του εχθρού το βόλι
να τους αφήσει στα βουνά, στο νεκροπεριβόλι.

Στον τάφο των νεκρών λοχαγών Φουρτούνα και Κατσώτα

(1ου και 5ου λόχου 34ου Συν. Πεζικού)

Μέσα σε σφαίρες εχθρικές ψύχραιμοι περπατούσατε,
για το καθήκον πάντοτε όλα τα αψηφούσατε·
εδείχνατε παράδειγμα να παίρνει νέον θάρρος,
να παίρνει νέον ηθικόν ο Έλληνας φαντάρος.
Εδείξατε πως είσασθε γενναίοι στρατιώται,
αλλά συνάμα με αυτό και άνθρωποι ιππόται·
Το σύνταγμα εθαύμασε τα προτερήματά σας
και οι λόχοι σας σας σέβοντο σαν νά 'τανε παιδιά σας.
Μα ξάφνου σφαίρες εχθρικές κτυπούν το μέτωπό σας
κι οι χλαίνες σας χρησίμευσαν για μόνο σάβανό σας·
μια λέξη σας προσφέρουμε όλοι σχεδόν οι γνωστοί σας,
γαίαν να έχει ελαφράν το ιερό κορμί σας.

Λοιπόν αφού και άρχισα εις τας νεκρολογίας,
ας γράψω παρακάτω χωρίς φιλολογίες
και λίγες λέξεις ν' αφορούν τον Έλληνα φαντάρο,
πού 'πεσε στο Ταμπούρ-Ογλού νήστις, χωρίς τσιγάρο.

Στους πεσόντας στο Ταμπούρ-Ογλού

Αύγουστος 1921. 40 χιλιομ. έξωθι της Αγκύρας.

Πιο πάνω απ' την έρημο την Αλμυρά εκείνη,
τ' απόρθητο Ταμπούρ-Ογλού ηφαίστειο πού 'χε γίνει,
πού 'χε ανάψει πανταχού φωτιά απ' το κανόνι,
που είχε ανατιναχθεί κι έγινε όλο σκόνη,
εκεί ο Χάρος θέλησε τα νιάτα σας ν' αρπάσει
και η γλυκιά μανούλα σας τελείως να σας χάσει·
κι αυτά ακόμη τα βουνά δεν παύουνε να κλαίνε,
εις όσους μας γνωρίσανε μιλούνε και μας λένε:
εσείς θα φύγετε απ' εδώ, μα μεις θα αγρυπνούμε,
αντί για τη μανούλα τους που θα πενθοφορούνε.

Αφιερώ και έτερο στον ήρωα Διαλέττη,
συνταγματάρχη θρυλικό, πάρα πολύ λεβέντη,
που τη σημαία σήκωσε εις το Τουμλού-Μπουνάρι
και μ' όλο του το σύνταγμα εφάνη παλικάρι.

Στον θρυλικό συνταγματάρχη Δ. Διαλέττη,

διοικητήν 34ου πεζικού συντάγματος ΙΙ Μεραρχίας, Τ.Τ. 907.

Εκείνοι που σε γνώρισαν γεροντοπαλικάρι
στας μάχας του Τουμλού-Μπουνάρ, στ' Αφιόν-Καραχισάρι,
εκείνοι που σε γνώρισαν σ' όλας τα περιστάσεις,
στις πιο δεινές και τραγικές, μεγάλες προελάσεις,
εκείνοι που ηυτύχησαν εις τας διαταγάς σου
να είναι πάντα έτοιμοι για κάθε πρόσταγμά σου,
εις σένα τρέφουν σεβασμό κι εκτίμηση μεγάλη,
ποτέ τους δε δεν λησμονούν την πιο σκληρή σου πάλη·
εκείνοι δεν λησμόνησαν και ούτε λησμονούνε
τη γηραιά σου λεβεντιά κι όλοι σε εκτιμούνε
με σεβασμό υπέρμετρο, γιατί ωσάν πατέρας
στας περιστάσεις έτρεχες τας πιο κρισιμωτέρας,
στις μάχες του Τουμλού-Μπουνάρ, Ταμπούρ-Ογλού κι άλλες,
πού 'ταν λυσσώδεις, τραγικαί, σκληρές, πολύ μεγάλες·
ποιος ημπορεί να πει ποτέ πως είναι ξεχασμέναι,
αφού και τα βουνά αυτά, κι αυτά ακόμη κλαίνε!
Στην ιστορία στόλισμα θα μείνει τ' όνομά σου,

μαζί με το ακλόνητο γενναίο σύνταγμά σου,
που ευτυχής 'λογίζεσο, γιατί το διοικούσες,
και με την πλέον πατρική στοργή το αγαπούσες.

Ιούλιος 1922

Στα μέσα τον Ιούλιο, έτος είκοσι δύο,
Ελλάς απέστειλε Αντάντ ανακοινώσεις δύο,
η μία είχε έκκληση στρατός μας ελευθέρως
για την Κωνσταντινούπολη να δράσ' αυτό το θέρος.

Και ούτω να τερματισθεί αυτή η εκκρεμότης,
κατόπιν δε καθένας μας Έλληνας στρατιώτης
να πάει εις το σπίτι του, ολίγο ν' ησυχάσει,
αφού το στρατιωτικό νιάτα του είχ' αρπάσει.

Κι άλλη διακοίνωσις ήτο προωρισμένη
για τους συμμάχους κι έλεγε Ελλάς πως επιμένει
ν' εγκρίνουν αυτονόμηση εις τη Μικρά Ασία
και ούτω να τερματισθεί η ακαταστασία.

Παρ' όλα όμως η Αντάντ μ' άρνηση απαντάει
και τον ελληνικό στρατό όλως απασχολάει
για την Κωνσταντινούπολη που ήθελε να δράσει,
χάριν της ειρηνεύσεως ο κόσμος ν' ησυχάσει.

Και τότε επαρέμεινε κατάστασις ιδία,
για την Ελλάδα εννοώ ως και για την Τουρκία·
κι εν μέρει εδιέδιδον πως προσεχώς θα γίνει
ετέρα συνδιάσκεψις για τη χρυσή ειρήνη.

Κατόπιν επεδόθησαν οι σύμμαχ' Αγγλογάλλοι,
οι Ιταλοί, οι Ρώσοι, καθώς και κάτι άλλοι,
να λύσουν το γερμανικό, γιατί τους αφορούσε
με δισεκατομμύρια και τους απασχολούσε.

Λονδίνειος διάσκεψις αμέσως και εκκλήθη,
αλλ' όμως δυστυχώς για μας ευθύς εδιαλύθη,
χωρίς το αποτέλεσμα κι αμέσως ανεστάλη
για προσεχή Δεκέμβριο πού 'παν οι Αγγλογάλλοι.

Ήτανε μήνας Αύγουστος το ίδιο το έτος
που πήρα την απόφαση πως θά 'μαι δω και φέτος
με λίγους μόνο φίλους μου του οπτικού παρέα,
όπου σταφύλια έφερνον πάντοτε, μα λαθραία.

Εκεί οι Τουρκοχωρικοί είχον πολλά αμπέλια,
όλως απεριόριστα, ως και χωρίς καγκέλια·
και μόλις εσουρούπωνε όλοι σχεδόν οι φαντάροι
τ' αμπέλια δεκατίζανε, βόσκαγαν σαν γαϊδάροι.

Στο δεξιό τομέα μας εις της Ορτάντζας μέρος
πάνω σ' εκείν' την εποχή, στο καυτερό το θέρος,
οι Τούρκοι επετέθησαν πάνω στα τμήματά μας,
κατόρθωσαν, κατέλαβαν τα οχυρώματά μας.

Είχανε ρίξει ισχυράς δυνάμεις πλειοτέρας
απ' τας δικάς μας πιο πολύ, πολύ μεγαλυτέρας·
και ο σκοπός των ήτανε ούτως ν' αδυνατίσει
το του Αφιόν το μέτωπο πού 'χε κυριαρχήσει.

Μ' αυτόν λοιπόν τον κλονισμό πού 'χαμε υποστεί,
πάραυτα τμήματα πολλά είχαν διαταχθεί
σύντομα για να φθάσουμε Ορτάντζας το λημέρι,
να ανακαταλάβουμε οχυρωμένα μέρη.

Έτρεξαν δω, έτρεξαν κει, αρχίζουνε οι μάχες
πάνω σε λόφους ορεινούς, σε δασωμένες ράχες·
και εις τα πρόθυρα Αφιόν πιο τραγικές αρχίζουν,
σφαίρες οβίδες και λοιπά δαιμόνια σφυρίζουν.

Γύρω στην πόλη του Αφιόν ανάβει το κανόνι,
τους τραυματίας βρίσκουν θανάσιμοι οι πόνοι·
ο δε απαίσιος εχθρός πλαγίως εισχωράει
κι όλα σχεδόν τα τμήματα 'π' τα νώτα τα κτυπάει.

Πιο κάτω από το Αφιόν, στου Μπαλ-Μαχμούτ τη θέση,
πρώτα απ' εκεί κατόρθωσε εχθρός να εισχωρέσει,
τη βάση μας εκτύπησε ως ήθελε σκοπίμως
κατάκαρδα με πανικό, πολύ δε θανασίμως.

Κι οι στρατηγοί μας βρέθηκαν σε μια αμηχανία,
σαστίσανε, λες κι έμειναν όλοι εν αδρανεία·
επίσης κι οι κατώτεροι αξιωματικοί
χάσανε όλοι γενικώς όλη την τακτική.

Επήλθε μέγας πανικός στο στράτευμά μας όλο
κι λέγανε πως έπαιζαν κι οι υπουργοί μας... δόλο·
αρχίζ' οπισθοχώρησις εις όλον τον τομέα,
ευθύς και στον δικόν μας μικρόν υποτομέα.

Τα τμήματα που ήμασθαν εις του Τσιβρίλ τομέα
δεν είχαμ' μάθει ενωρίς τα ανωτέρω νέα·
και έτσι εκοιμόμεθα τελείως ξενοιασμένοι
σαν νά 'μασθαν 'π' το θάνατο όλ' εξασφαλισμένοι.

Εις τας δεκάξι του μηνός τελείως βράδι βράδι,
προτού αρχίσει της νυκτός το τρομερό σκοτάδι,
κάτι εμυρισθήκαμε, το είχαν μουρμουρίσει
πως ότι και το τμήμα μας θα οπισθοχωρήσει.

Ήμασθαν επικίνδυνοι σ' εκείνο τον τομέα,
όπου κι απ' τους ζεμπέκους μαθαίναμε τα νέα·
μας ρίχνανε συνθήματα και πλείστας προκηρύξεις,
που, όταν τα εδιάβαζες, σου έκαμαν να φρίξεις.

Σε έλεγαν αυτόμολος στους Τούρκους για να γένεις,
δήθεν πως θα απαλλαχθείς ζωής τυραννισμένης·
αλλ' όμως απεδείχθησαν πως ήταν κοπλιμέντα
και δεν χωρούσε έτερη στον Έλληνα κουβέντα.

Προτού αρχίσουν του Αφιόν οι ξαφνικές οι μάχες,
στας ημιγύμνους κορυφάς στου Μπαλ-Μαχμούτ τις ράχες,
εις τον υποτομέα μας Τούρκοι αυτομολούσαν,
μας έλεγαν τα πάνδεινα πως νηστικοί περνούσαν.

Όλο πληγούρι τρώγανε, σκέτο σχεδόν σιτάρι,
αυτό είχαν συσσίτιο και μεσημέρι βράδι·
κοιμόντανε ελεεινοί, χωρίς καμιά κουβέρτα,
ενώ εμείς τουλάχιστον είχαμ' απ' αυτά αβέρτα.

Από το θέμα ξέφυγα, πήγα να παραστήσω
πώς ζει ο τούρκικος στρατός, δικόν μας να συστήσω·
ότι περνά καλύτερα ως προς τροφήν και άλλα,
ιματισμό πιο τακτικό, στους ασθενείς δε γάλα.

Ας παύσουνε τώρα αυτά, διά να περιγράψω
τα της 'πισθοχωρήσεως και το χαρτί να βάψω·
δεν πρέπει με μελάνι παρά μόνο με αίμα,
'π' εκείνο όπου χύθηκε για της Ασίας θέμα.

Καθ' ην στιγμήν συνέβαινον αυτά εις το Αφιόνι,
καθ' ην στιγμήν βουβάθηκε τ' ημέτερο κανόνι,
διαταγή στο τμήμα μας αμέσως είχε φθάσει,
ετέρας θέσεις πάραυτα πιο πίσω για να πιάσει.

Να φθάσει εις το Αλφακλάρ, για να συγκεντρωθεί,
με άλλα τμήματα πολλά για να συμπυκνωθεί,
όπου εκεί θα ήρχετο διαταγή τις άλλη
το κάθε τμήμα πού 'πρεπε κατεύθυνση να βάλει.

Κάποια βραδιά μεσάνυχτα κι μας ειδοποιούνε
πως πανταχού τα τμήματα θα οπισθοχωρούνε·
ευθύς κι εμείς την προίκα μας την είχαμε μαζεύσει,
καθένας τα ποδάρια του για να καβαλικεύσει.

Ήταν δεκάξι του μηνός, μία μεσονυκτίου,
που έφθασε υπέρμετρος και ο βαθμός του κρύου·
μα έστω και αν ήτανε ζεστό το καλοκαίρι,
ήταν ψυχρό, πολύ ψυχρό, το δροσερό αγέρι.

Σ' αυτή την ώρα αρχίσαμε να οπισθοχωρούμε
κι αντί για μπρος ως άλλοτε τα πίσω κυνηγούμε·
στο δρόμο που βαδίζαμε αμπέλια απαντήσαμε
και αρκετά σταφύλια όλοι καταβροχθίσαμε.

Και για ψωμί και για νερό τα είχαμ' χρειασθεί
και όλοι οι φαντάροι τα είχαν ασπασθεί,
γιατί εξαρτάτο απ' αυτά το της κοιλιάς συμφέρον
και σ' ένανε φαντάρο έστω κι ήτο γέρων.

Στας 17 χαράγματα όλοι εξεκινήσαμε,
αφού στο δρόμο αρκετά σταφύλια απαντήσαμε·
το βράδι δε εφθάσαμε σε λόφο γυμνωμένο
κι αντίσκηνο εστήσαμε έστω χαλαρωμένο.

Προσκολλημένοι ήμασθαν σε τμήμα πεζικόν
και είχαμε μαζί μας μέτριον οπτικόν·
ευθύς εγκαταστήσαμε τον οπτικόν πάλι,
να παίρνουμε και είδηση πιο νεωτέρα άλλη.

Καλούμε 'δω, καλούμ' εκεί στ' αριστερό πλευρό μας
και πάντα με προφύλαξη και από τον εχθρό μας.
Βρίσκουμε άλλον οπτικόν και σήματα μας δίνει
πως η οπισθοχώρησις ατάκτως να μην γίνει.

Τον Γονατά ως μέραρχο 'κει πέρα τότε είχαμε,
όταν τομέα του Τσιβρίλ πλησίον εκατείχαμε
και στην οπισθοχώρηση αυτός είχε εκδώσει
στο κάθε τμήμα διαταγάς που θα κατευοδώσει.

Στας 18 και 19 είχαμε παραμείνει
σ' ένα πετρώδη λόφο να δούμε τι θα γίνει·
έξαφνα μέσον οπτικού διαταγή λαμβάνουμε
πως ότι εις το Ινεΐ σύντομα για να φθάνουμε.

Ξεκίνησις μεσάνυκτα και πάλι τώρα αρχίζει,
γιατί από κατόπι μας άρχισε να μυρίζει
εκείνο το μπαρούτι που ο καθείς μισούσε,
γιατί ήτανε άξιο και ικανοποιούσε.

Φθάσαμε εις το Ινεΐ στας δέκα εννιά το βράδι
τριγύρω στο χωριό Γκιουμπέκ με ελαφρό σκοτάδι·
'κείνη τη μέρα ήμασθαν πολύ ξενισκωμένοι
από νερό κι από φαγί ως είν' οι πεθαμένοι.

Δίπλα εις το χωριό Γκιουμπέκ λίγο ξεκουρασθήκαμε,
όπου εκεί τυχαίως κάτι μπακτσέδες βρήκαμε,
πού 'χαν ντομάτες αρκετές και άλλο ζαρζαβάτι,
κάθε φαντάρο δρόσιζαν τον Έλληνα διαβάτη.

Είχαμ' μεγάλη έλλειψη από την κουραμάνα
και στις κοιλιές μας έπαιζε η λεγομένη διάνα·
ντομάτες ασπροκόκκινες ξηρές τις εμασούσαμε
και στην ιδέα βάζαμε πως ότι δεν πεινούσαμε.

Μόλις λοιπόν ξετρύπωσε το φωτεινό φεγγάρι,
το κάθε τμήμα έπρεπε το δρόμο του να πάρει,
να περπατεί συνέχεια και ούτω να γλιτώσει
απ' τον εχθρό που θέλησε διά να το κυκλώσει.

Είχαμε το ευτύχημα που είχαμε φεγγάρι,
ειδάλλως τον καθένα μας ο διάολος ήθελ' πάρει·
άλλος εδώ, άλλος εκεί ήτανε ξαπλωμένος,
απ' την πολλή την κόπωση ωσάν αποθαμένος.

Ένας τον άλλον έλεγε, συνάδελφε, αγάντα,
αν τώρα δεν σταθούμε, σωθήκαμε για πάντα·
αν τώρα δεν μας πιάσουνε, ο Χάρος δεν μας πιάνει,
μα ούτε στο άσπρο το χαρτί η μαύρη η μελάνη.

Ναι, ρε συνάδελφε, σωστά είν' αυτά που λες,
αλλ' όμως τα ποδάρια μου σου κάνουνε να κλαις·
εδώ κι εκεί με πόνεσαν και έχουνε πληγιάσει,
εμένα σίγουρα ο Κεμάλ αιχμάλωτο θα πιάσει.

Μα δεν μου λες, συνάδελφε, και άλλος τις φωνάζει,
εδώ εις τα οπίσω μας έπαυσε το μπαράζι,
τίποτε δεν ακούεται, μα ούτε τουφεκιά,
έστω αν είν' ελληνικιά ή είναι τουρκικιά.

Ε! τώρα λέν', συνάδελφε, ότι θα κατεβούμε
εις την συνθήκη των Σεβρών για να οχυρωθούμε·
εκεί θα αντιτάξουμε άμυνα επ' αμύνης,
να 'ρθει το αποτέλεσμα της γενικής ειρήνης.

Καλά τα λες, συνάδελφε, μα έλα που κανόνια
όλα εμείναν στον Κεμάλ παντοτινά, αιώνια·
και Σκόντα και μικρότερα όλα τα έχ' αρπάσει
και ο στρατός μας γι' άμυνα έχει πολύ διστάσει.

Άλλος ετούτο έλεγε κι άλλος πάλι εκείνο,
μάλιστα εδιέδιδον και για τον Κωνσταντίνο
πως ότι ηυτοκτόνησε από τη στενοχώρια
κι ότι στη Σμύρνη φθάσανε πάρα πολλά βαπόρια.

Αυτά, λοιπόν, ελέγανε οι δόλιοι οι φαντάροι
κι υπέρμετρα ερίχνανε στους αρχηγούς τα βάρη·
γιατί κακώς διοίκησε που είχαν αναθέσει
ως αρχηγό της Στρατιάς τον κυρ Χατζη-Ανέστη.

Στας δέκα εννέα χαράγματα το Ινεΐ αφήσαμε,
για το χωρίον Χαν-Γιουρούκ όλοι αναχωρήσαμε·
εκεί καταυλισθήκαμε για λίγες μόνο ώρας
για να κατασκοπεύσουμε σύννεφο Τουρκομπόρας.

Αλλ' ευτυχώς από εκεί ήσαν μακριά ακόμη
και δυστυχώς από αλλού ήτανε κι άλλοι δρόμοι
ακόμη σταυροτότεροι για τον εχθρό βοήθεια
και παρ' ολίγο αιχμάλωτοι θα μέναμε αλήθεια!

Είκοσι μία το πρωί αφήνουμε και πάλι
και στο χωρίον Χαν-Γιουρούκ το πιο οικτρό το χάλι,
δυσκόλως εβαδίζαμε με τα πρησμένα πόδια,
βάδιζαν απ' την κόπωση ωσάν αυτά τα βόδια.

Το βράδι δε εφθάσαμε σε έτερο χωριό,
που είχε κότες και αυγά και με βρυσούλες δυο·
εκεί ξεκουρασθήκαμε ωρίτσες δύο μόνο
κι από καμία κανονιά ακούετο με πόνο.

Εκεί δα επετύχαμε ένα κανόν' βαρβάτο,
πάρα πολύ ογκώδες και με αυγά γεμάτο·
είχε πολλά, πάρα πολλά, ίσως και δυο χιλιάδες,
αλλ' έλα όπου τά 'μπλεξε με τους παλικαράδες!

Ημείς οι πέντε του οπτικού είχαμε κατορθώσει
κι ένα κουβά τσιγκένιο τον είχαμε γιομώσει
από αυγά πάρα πολλά πεντακοσίων κι άνω,
αυτό δεν έχει σχέση, λογαριασμό δεν χάνω.

Όπου και αν καθίζαμε λίγα λεπτά και μόνο,
πρώτη δουλειά μου ήτανε ξυλάκια να μαζώνω,
στο πι και φι το βράσιμο καθώς και το τηγάνι
εις την κοιλιά κατόρθωνε καθείς αυγό να βάνει.

Αγάκ-Μπέι ελέγετο το χωριουδάκι 'κείνο
κι ήτο κομψό, πολύ κομψό, για τους φαντάρους φίνο·
γιατί εκεί εβρήκαμε τις πιο πολλές τις κότες
και μερικά αλάνια ψάχναν για μπακανότες!

Αφήνοντας 'κείνο το χωριό με τις βρυσούλες δύο
στο Έλισλερ εφθάσαμε στας είκοσι και δύο·
ο κάθε ένας έψαχνε στην τσέπη για τσιγάρο,
γιατί αυτό ξεκούραση έδιδε στο φαντάρο.

Κατόπιν δε λίγων λεπτών ευθύς αναχωρούμε
και στο Τουλάμπεη φθάνουμε για να ξεκουρασθούμε·
αλλ' όμως εκαθήσαμε, γιατί σ' αυτό κατόπι
μπαρούτι εβρωμούσανε οι τούρκικοι οι τόποι.

Εκεί εβρήκαμε πολλά καρπούζια και πεπόνια,
πέσαμε ως οι Ιταλοί πέφτουν στα μακαρόνια·
γης μαδιάμ δε έγιναν τα τούρκικα μποστάνια,
αι δε φωτιές των οικιών φθάνανε στα ουράνια.

Σε κάθε χωριό που έπεφταν ως μάζα οι φαντάροι
κατά διαόλου πήγαινε, ο Χάρος τό 'χε πάρει·
τίποτε δεν απέμνησκε, μα ούτε και ντοβάρι,
γιατί είχαν κυριευθεί απ' το μίσος οι φαντάροι.

Και ξέσπασαν στους χωρικούς, τους πιο δυστυχισμένους,
αλήθεια τους λυπόμουνα τους ταλαιπωρημένους·
γιατί πολλοί φανήκανε αθώοι οι καημένοι,
κοντά στους άλλους έγιναν κι αυτοί δυστυχισμένοι.

Την ίδια μέρα το λοιπόν με τραγική πορεία,
που μόνο την εγνώρισε ελληνο-φανταρία,
διαβήκαμε το Μπαχαλάρ, στο Ινεγκιό εφθάσαμε
κι απ' την πολλή την κόπωση λίγο εξαποστάσαμε.

Προτού όμως να φθάσουμε σ' ετούτο το χωριό,
άσχημα τα ευρήκαμε στο δρόμο για νερό·
η ζέστη, η ηλίαση μας είχαν κυριεύσει
και οι γιατροί τα χάσανε, τα είχανε μπερδεύσει.

Δεν ήταν εις, δεν ήταν δυο, ήτανε χιλιάδες,
αλλά μήπως θα είχαμε στο δρόμο και παπάδες;
Αλίμονο σ' εκείνονε πού 'χε πολύ κοπώσει
και έπειτα ητοιμάζετο πνεύμα να παραδώσει.

Επήγαινε αδιάβαστος ως ο λαγός στ' αμπέλι,
αλλ' εννοείται και αυτός δίχως για να το θέλει
απ' την πολλή την κόπωση όλως παραμελούσε,
λίγα λεπτά παρέμεινε κι ύστερα ξεψυχούσε.

Πόσοι δεν εύρον θάνατον απείρως κουρασμένοι,
πόσοι δεν εύρον εχθρικόν θάνατον οι καημένοι;
Είναι πολλοί, πάρα πολλοί, χιλιάδες μα χιλιάδες
που τα κορμιά ετάφησαν χωρίς ψαλτοπαπάδες.

Έξι μερόνυχτα συχνά όλο για να βαδίζεις,
χωρίς ψωμί, χωρίς νερό, χωρίς και να καπνίζεις·
πώς ημπορείς ως άνθρωπος αυτά για να βαστάξεις,
εις την καρδιά να τα κρατάς χωρίς ν' αναστενάξεις;

Και για ψωμί και για φαγί να τρως καρπούζια σκέτα,
από στιγμή δε σε στιγμή να λες πως είσαι νέτα!
να τρως ντομάτες άγουρες, άβραστα καλαμπόκια
και να σου λεν ότι θα πάμ' συνθήκη Σεβρών με σόκια.

Νά 'σαι σχεδόν κι άνιφτος μέρες και μερονύχτια,
αλλ' όχι και να λείπουνε όλων τα καρδιοχτύπια·
να περπατάς κοιμώμενος κι όλο για να βαδίζεις,
τους υπαιτίους δε εχθρούς όλους να τους υβρίζεις.

Το ότι υποφέραμε είναι υπερανθρώπως
και για να περιγραφούν αυτά χρειάζεται και κόπος·
θέλει μυαλό συγγραφικό, που δυστυχώς στερούμαι,
γι' αυτό διαμαρτύρομαι κι αμέσως παραιτούμαι.

Τέλος, δεν βρίσκω λέξεις για να τα περιγράψω
τα όσα υποφέραμε, γι' αυτό λοιπόν θα πάψω·
να αρκεσθώ μονάχα σε λίγες σημειώσεις
της οπισθοχωρήσεως... με μερικές κοπώσεις.

Στο Ινεγκιό που φθάσαμε κατάκοποι το βράδι,
είχαμε το ευτύχημα, δεν είχαμε σκοτάδι,
παρά μόνο πανσέληνος ίσως θαρρώ πως ήτο
κι απ' τους φαντάρους πάντοτε κι αυτή επροηγείτο.

Το είχε στείλει ο Θεός κι αυτό για να μας σώσει,
εάν δεν ήτο και αυτό εχθρός θα μας κυκλώσει,
απ' ό,τι ηχμαλώτισε ίσως και διπλασίως·
τέλος, αυτό απέβηκε δι' ημάς αισίως!

Θα ήτο μεσονύκτιον το Ινεγκιό αφήσαμε,
κατάκοποι ως είμασθε όλοι αναχωρήσαμε,
πλην 'κείνων όπου έμειναν όμηροι ακουσίως,
τις είδε αν παρέδωσαν το πνεύμα τους αισίως.

Σαν τι λογχές να έφαγαν κατάκαρδα στα στήθη,
εκεί όπου κοιμόντανε ο θάνατος εστήθη·
κοιμώμενοι παρέδωσαν το πνεύμα ζαλισμένο,
όπως κοιτά έν' όνειρο κανείς πιο τρομαγμένο.

Τι όνειρο να έβλεπε κάθε αυτών μητέρα
και πόσο θα ετρόμαζε και νύχτα και ημέρα
να βλέπει πως το όνειρο αρχίζει ν' αληθεύει
και η κατάσταση αυτή για να χειροτερεύει;

Να ερωτά και 'δω και 'κει και στας εφημερίδας
και εις το νου του να κρατά μικράς τινας ελπίδας
πως ότι το παιδάκι της ίσως Θεός χαρίζει
ζωήν βασανισμένη, έστω κι αυτή θυμίζει.

Θυμίζει μέσα στο μυαλό, στην κάθε μια μητέρα
πως ίσως ν' ανατείλει μια 'λεύθερη ημέρα,
μια μέρα αναστάσεως γι' αυτό το παλικάρι,
μια μέρα χαριτόβρυτη για δροσερό κλωνάρι.

Μια πάλη μέσα στην καρδιά αισθάνεται μια πλάνη,
αισθάνεται μια είδηση που ίσως την μαράνει
κι αυτήν και τας ελπίδας της, αν όταν το παιδί του
μάθει ότι ετάφηκε το λυγερό κορμί του.

Είν' όλως απερίγραπτος ο της μητέρας πόνος,
δεν εξαλείφει δε ποτέ ούτε ο μακρύς ο χρόνος·
πάντα θα τό 'χει στην καρδιά ως είδος τι μαράζι,
από βαθιά κατάκαρδα βαθιά ν' αναστενάζει.

Λοιπόν, αφού απ' τ' Ινεγκιό είχαμ' καταυοδώσει,
στη Φιλαδέλφεια φθάσαμε προτού να ξημερώσει,
ή μάλλον τα χαράγματα τελείως διψασμένοι,
νύστεις, ελεεινότατοι και κατακουρασμένοι.

Η σκόνη εις τα μούτρα μας πόντους τινάς εστάθη
κι η γνωριμία καθενός τελείως πια εχάθη,
αξύριστοι και άνιφτοι τόσες και τόσες μέρες,
μα μήπως ήσαν λιγοστές οι του εχθρού φοβέρες;

Έτρεχε απ' τα δίπλα μας μέσα για να μας κλείσει,
έκαμε στρατηγήματα να μας αιχμαλωτίσει·
αλλ' ευτυχώς απέβησαν πάντα επί ματαίω
με λίγα αποτελέσματα και την αλήθεια λέω.

Αιχμάλωτο δεν έπιανε τμήμα συγκεντρωμένο,
πολύ σπανίως μόνο, όταν μεμονωμένο
εις τι στενό ευρίσκετο ως τάγμα τι δικό μας,
που βρίσκετο εις το πλευρό εις το αριστερό μας.

Αυτό το τάγμα κλείσθηκε και τον εχθρό ευρήκε,
εις το 30όν πεζικόν σύνταγμα δε ανήκε,
στο Μπουλαντάν πιο κάτω εις της Ορτάντζας μέρος,
'κείνο το καλοκαίρι το πιο φριχτό το θέρος.

Στο τάγμα όπου στον εχθρό έμεινε κυκλωμένο,
απ' το χωριό μας είχαμε παιδί χαριτωμένο,
που όλοι συμπαθούσαμε, το Λασκαρίδη Γιάννη,
τώρα πού να ευρίσκεται, ποιος ξέρει τι να κάνει;

Νά 'ναι γερός, νά 'ν' υγιής, να είναι πεθαμένος,
υπό τον τούρκικο ζυγό νά 'ναι βασανισμένος;
αυτό κανείς μας δυστυχώς δεν ημπορεί να μάθει,
γιατί το κάθε ίχνος του μακράν μας επετάχθη.

Νά 'ναι καλά εν τη ζωή, μα ποιος δεν αμφιβάλλει,
ποιος λησμονεί το αίσθημα, τα φιλικά του κάλλη;
από το νου μου δεν θα βγει κάθε προτέρημά του
και το μυαλό μου πάντοτε θα βρίσκεται σιμά του.

Όταν η Μεραρχία μας στην πόλη είχε φθάσει,
τη Φιλαδέλφεια εννοώ εχθρός είχε περάσει
από τα Κούλα δεξιά και πήγαινε πλαγίως,
να μας κυκλώσει με καλό πάντως λιγάκ' αισίως!

Αλλ' όμως τούτη τη στιγμή αυτός τα βρίσκει σκούρα
και μάταιη απέβηκε η κάθε του κλεισούρα·
με μία μάχη τρίωρη στη λάσπη ευθύς το κόβει,
αλλά μήπως εξέλιπαν και του Ρωμιού οι φόβοι;

Τα Φιλαδέλφεια μια φορά ήταν κατακαμένα
κι όλα τα σπίτια έμειναν όλως ερημωμένα·
αγνώριστα δε ήτανε, όταν ημείς περνούσαμε,
κι απίστευτο στα μάτια μας όλοι το απορούσαμε.

Μα μήπως είχαμε κι ημείς καμμία γνωριμία;
η σκόνη, η υπερκόπωσις, η δίψα, η αμασία
πολύ χειρότερα απ' αυτά μας είχαν καταντήσει,
ο ένας δε τον άλλονε δυσκόλως να γνωρίσει.

Στις είκοσι τέσσερις το λοιπόν ιδίου μηνός και πάλι
τα Φιλαδέλφεια αφήσαμε και τα τριγύρω κάλλη,
κατόπιν μικροσυμπλοκής και κόπου υπερανθρώπου
στο Σαλιχλή εφθάσαμε μετά μεγάλου κόπου.

Εφθάσαμε στο Σαλιχλή περίπου μεσονύχτι
κι αλίμονο σ' εκείνονε που στου Κεμάλ το δίχτυ
ωσάν το ψάρι πιάνετο, το τι θε να τραβούσε,
ως το τραβούν κι άλλοι πολλοί, κάλλιο να ξεψυχούσε.

Εκεί θέα τρομακτική στα μάτια μας εφάνη,
του καθενός δε η καρδιά εκεί είχε μαράνει,
γιατί τα όσα βλέπαμε στο του ανθρώπου μάτι
πολύ σπανίως να φανεί σε Έλληνα διαβάτη!

Να βλέπεις καταστήματα φωτιά να τα κυκλώνει,
γεμάτα δε ως ήτανε τελείως να τα λιώνει·
να βλέπεις πλείστα έπιπλα στο δρόμο πεταμένα,
του Σίγγερ ραπτομηχανές και άλλα σκορπισμένα.

Να βλέπεις αντικείμενα, ωραίες πολυθρόνες,
τόσα και τόσα άλλα, αξίας δε εικόνες·
νά 'ναι κατασυντρίμματα, γιατί δεν επροφθάσανε
να πάρουν οι ομογενείς, γι' αυτό και τα εσπάσανε.

Να βλέπεις άλλα πράγματα, που φρίκη να σε πιάνει,
πράγματα που δεν ημπορεί να γράψει η μελάνη
σε τούτο το φτωχό χαρτί, για να τα παραστήσει,
γιατί του καθενός καρδιά είχε πια απηυδήσει.

Το Σαλιχλή που ήτανε εις όλους ξακουσμένο,
για μια στιγμή απέμεινε όλως χαλαρωμένο·
τα βλέπαμε και φεύγαμε με μάτια δακρυσμένα,
τα δε μυαλά μας ήτανε λειψά και θολωμένα.

Αφήνοντας το Σαλιχλή στις δώδεκα η ώρα
κατά το μεσονύκτιο φθάνουμε πλέον τώρα
σ' άλλην τινά κωμόπολη, όπου υπερισχούσε
τ' ελληνικό στοιχείο, και πριν καλοπερνούσε.

Αλλά κι αυτή χειρότερα έγινε όλη σκόνη,
ως έγινε το Σαλιχλή ωσάν απ' το κανόνι
όλη να μπομπαρδίστηκε με σπίτια χαλασμένα
και με αξίας έπιπλα στο δρόμο πεταμένα.

Τας Σάρδεις τας περάσαμε στο Αχμετλή πιο πάνω,
όπου και διαδόθηκε ότι αεροπλάνο
γύρω μας κύκλο έκανε, βόμβα για να πετάξει,
καθότι ήτο εχθρικό να μας ανατινάξει.

Αφήνοντας το Αχμετλή είκοσι επτά το βράδι
πρωί πρωί ξημέρωμα ωσάν ένα κοπάδι
τον Κασαμπά τον ξακουστό όλοι μας αντικρίσαμε,
από τα βάθη της καρδιάς εκεί όλοι δακρύσαμε.

Καθ' ην στιγμήν περνούσαμε τόσες χιλιάδες τόσοι
πυρκαγιά στον Κασαμπά είχε παντού ξαπλώσει·
του Σαλιχλή την τύχη κι αυτό την ίδια είχε,
καθότι το εμπόριο ελληνισμός κατείχε.

Που κάθε άλλο πιο πολύ οικτρό θέαμα ήτο,
καθότι αυτός ο Κασαμπάς εις όλα προηγείτο,
εις τα σταφύλια, στο κρασί, σε κάθε φρούτο άλλο,
που και εγώ δεν δύναμαι μ' αλλού να παραβάλλω.

Κάθε κλήμα κατέβαζε οκτώ και δέκα οκάδες,
σταφύλια περιζήτητα κι ωσάν τους λουκουμάδες
ήσαν οι ρόγες σταφυλιού, στο στόμα κρατσανίζανε
και νόμιζες τα δόντια σου ότι σκληρά ετρίζανε.

Και πόσα άλλα νόστιμα και φρούτα ξακουσμένα
κατέβαζε συνέχεια στης Σμύρνης τον λιμένα·
αδυνατώ εις όλα αυτά περιγραφή να κάνω,
γιατί περιορίζομαι με τσέτες να τα βάνω.

Το πώς μας κυνηγήσανε μέχρι την παραλία,
το πώς ημείς οι Έλληνες χάσαμε μεγαλεία,
γιατί βαθιά, πολύ βαθιά, ήμασθαν ξαπλωμένοι,
σε πλείστα μέρη ήμασθαν όλως μεμονωμένοι.

Αφήνοντας τον Κασαμπά εις τας είκοσι οκτώ,
αριστερά στο Νύμφαιον, πιο κάτω απ' αυτό,
καταυλισμό εστήσαμε για δύο μόνο ώρες,
γιατί εχθρού συνέβαιναν συννεφιασμένες μπόρες.

Κατάκοποι, ελεεινοί κλείσαμε λίγο μάτι
κι ο Μέραρχός μας έξαφνα σαν να ησθάνθη κάτι·
εγέρθητε, εφώναξε, πορεία να αρχίσουμε,
για μόνιμο καταυλισμό δεν είν' καιρός να στήσουμε.

Στο δρόμο που ερχόμασθαν πολλά είχανε γένει
σε κείνους που παρέμειναν όλως μεμονωμένοι·
όλοι εκατασφάζοντο από τας συμμορίας
που έξαφνα εγένοντο λόγω συχνούς πορείας.

Καθότι ήσαν τουρκικαί αυταί αι συμμορίαι,
οι κοπιώδεις, οι συχναί, αι τραγικαί πορείαι
ήσαν αιτία πάντοτε να μένουν οι φαντάροι,
αναίσθητοι ως ήτανε τους σφάζαν οι βαρβάροι.

Αφού εξεκινήσαμε απ' τον καταυλισμό μας,
απ' το κατόπι είχαμε ακόλουθο εχθρό μας.
Βαδίζαμε σιγά σιγά, τελείως νυσταγμένοι,
ο φόβος δε μας έκαμε νά 'μαστε ξιπασμένοι.

Θά 'τανε μεσονύκτιον, φθάνουμε σε ποτάμι,
βαθύ μέχρι γονάτων καθένας τι να κάμει;
καιρό ευθύς δεν έχασε, χωρίς να τριγυρνά,
με ένα γιούργια πού 'καμε ποτάμι το περνά.

Ήταν πολύ κυκλοειδές με έξι επτά περάματα
κι αλίμονο σ' εκείνονε που πήραν τα γεράματα·
με δυσκολίες πιο πολλές περνούσε το ποτάμι,
μα μήπως ήτο δυνατόν αλλέως για να κάμει;

Εδώ θα με ρωτήσετε, είν' στο στρατό και γέροι;
σας αποκρίνομαι και 'γω πως του στρατού τ' αγέρι
άλλους τους θρέφει γίνονται εύρωστα παλικάρια
κι άλλους τους δίν' άσπρα μαλλιά γεροντοπαλικάρια.

Όπως κι εγώ το έπαθα, μ' άσπρισε το κεφάλι,
μα από με χειρότερα υπήρξαν κάτι άλλοι,
που έγιναν εις το στρατό πιο επαγγελματίαι,
γιατί τους εκατέβαλε σχεδόν δεκαετίαι.

Αφού το μεσονύκτιον ποτάμι εδιαβήκαμε,
κατόπιν τα χαράγματα και αμπελώνα βρήκαμε,
ως ήμασθαν θεόνησκοι, κάθε κοιλιά αρχίζει
βιαστικά βιαστικά για να καταβροχθίζει.

Ο στρατιώτης Μαργαρίτης Προέδρου χωρίς να υπάρχει καμία αναγραφή στη φωτογραφία.

Σταφύλια ωραία, νόστιμα, στον κόσμο ξακουσμένα,
που γίνονται εξαγωγή στης Σμύρνης τον λιμένα·
εκτός αυτά και ροζακιές πολλές σταφίδες βρήκαμε
κι απ' τη νησκάδα την πολλή σαν τα θεριά χωθήκαμε.

Λοιπόν Αυγούστου είκοσι εννιά τη Σμύρνη πλησιάσαμε
κι από τας παρυφάς αυτής όλοι μας επεράσαμε,
να πάμε κατά το Τσεσμέ, νυχτιά είχε περάσει,
εδώ η εξοχότης μου παρέα του είχε χάσει!

Λίγα θα γράψω τώρα 'δω για με ατομικώς
το τι υπέφερα σκληρά, πάντως σωματικώς,
πως κόντεψα απ' την κούραση να μείνω στον Κεμάλι,
πως έμειναν αιχμάλωτοι και πλείστοι τόσοι άλλοι!

Ώσπου να φθάσουμ' στα Βουρλά, πολλούς μπακτσέδες είχε,
την προτεραίαν θέσιν δε ντομάτα εκατείχε,
από την πείνα πέφταμε σχεδόν σαν λυσσασμένοι
κι αντί χορτάτη η κοιλιά ήτανε φουσκωμένη.

Εντεύθεν από τα Βουρλά μένω να πιω νεράκι,
είς τι μαγγανοπήγαδο ν' αναστηθώ λιγάκι·
αλλά η τύχη η κακή το μούδιασμα με πιάνει,
χωρίς να θέλει και αυτή παρέα να μου κάνει.

Με έχασε, την έχασα, βραδυπορών δε μένω,
ίσως κανένα έλεος του κάκου περιμένω·
παράλυτος, ελεεινός αρχίζω ρίχνω βήμα,
ακρογιαλιά ακρογιαλιά στης θάλασσας το κύμα.

Από τη Σμύρνη στα Βουρλά δρόμος στο περιγιάλι
πολύ κοντά ευρίσκεται και τραγική μεγάλη
κι αυτή η πορεία έγινε ως έγιναν και άλλες,
στο σβέρκο του φαντάρου κατέβαιναν σαν μπάλες.

Αφού λοιπόν εβάδιζα με πόδια φουσκωμένα,
μ' αυτή τη λέξη εννοώ πως ήτανε πρησμένα·
απ' τα Βουρλά τα ξακουστά κατόρθωσα να φθάσω,
αλλ' όμως την παρέα μου τα ίχνη της να χάσω!

Ήμουν χωρίς μανδύα, μ' ένα λινό σακάκι,
με παντελόνι όμοιο και χιαστί δισάκι·
μόνο το ημερολόγιο σε μία μάσκα είχα,
είχα και δούναι και λαβείν και με αυτόν τον βήχα.

Ολίγο από τα Βουρλά, πιο πέρα, πιο παρέκει,
ένα γνωστό συνάδελφο βρίσκω εκεί να στέκει,
καθότι συλλογίζετο κι αυτός ωσάν κι εμένα
κι όλο τα πόδια κοίταζε που ήτανε πρησμένα.

Εσυλλογίζετο κι αυτός τι έπρεπε να κάνει
και άρχισε εις τις βρισές με όλους να τα βάνει·
ωσάν κι εμένα και αυτός τα ίδια είχε πάθει
κι αρχίσαμε και λέγαμε αμφότεροι τα πάθη.

Αφού λοιπόν βρεθήκαμε κι οι δυο στα ίδια χάλια,
δεν λέω δε πως είχαμε και υπουργών κεφάλια!
κάναμε συνδιάσκεψη εκεί οι δυο μας μόνο
κι ένας τον άλλον έλεγε τον της καρδιάς τον πόνο.

Ήμασθαν ομοιοπαθείς κι έξαφνα αποφασίσαμε
σ' ένα αμπέλι μέσα γιατάκι μας εστήσαμε,
χωρίς καμιά μανδύα, χωρίς καμιά κουβέρτα,
χωρίς κανέ τσιγάρο, μα έστω και του λέρτα.

Κόφτουμε κληματόφυλλα, στρώνουμε κι άλλο κάτι,
αλλά πολύ απείχαμε απ' το σουμιέ κρεβάτι!
Βάζουμε για προσκέφαλο και από μια αρβύλα,
χωρίς να παραλείψει κι η δροσερή σταφύλα!

Γιατί ήσαν ατρύγητα τα των Βουρλών αμπέλια,
σταφύλια όταν τρώγαμε, είχαμ' και λίγα γέλια.
Κάναμε πως ξεχνούσαμε την κούραση λικάκι,
αλλ' όμως, όμως, όλα μάταια, ήτο σκληρό γιατάκι.

Τέλος, εκοιμηθήκαμε περίπου μία ώρα,
αλλ' όμως εταρτάριζα από το κρύο τώρα·
σηκώνομαι και βρίσκομαι όλος παραλυμένος,
σε κρίσιμη κατάσταση, τελείως μουδιασμένος.

Παρ' όλα μια απόφαση κι αμέσως δοκιμάζω,
μια ψυχραιμία έδειξα χωρίς για να διστάζω·
εβάδιζα σιγά σιγά και είχα και μπαστούνι,
ένα ακόμη μ' έλειπε το γιαλιστό σπιρούνι.

Στη θέση όπου βρέθηκα καρδιά ποιος να με δώσει,
όταν τα άνω έπαθα είχε σχεδόν νυκτώσει.
Έξαφνα πίσω άκουσα φωνή αυτοκινήτου,
εκείνο πλέον έφερνε τύχη του Μαργαρίτου.

Ορίστε τύχη το λοιπόν πού 'χε η εξοχότητά μου,
μόλις εγώ κατάλαβα να έρχεται σιμά μου,
παρ' όλη μου την κόπωση τα νεύρα μου μαζώνω
κι ωσάν τη γάτα στο δενδρί έτσι κι εγώ σκαλώνω.

Σκαλώνω στ' αυτοκίνητο το στρατιωτικό,
που πήγαινε εις τον Τσεσμέ ολίγο υλικό·
έπειτα είχε το σκοπό για να γυρίσει πάλι
να πάρει κι άλλο υλικό 'π' της Σμύρνης περιγιάλι.

Σωφέρ με αντιλήφθηκε πως είχα πια σκαλώσει,
μια φράση ήτο έτοιμος σε με για να τη δώσει,
γιατί δήθεν ανέβηκα χωρίς να τον ρωτήσω,
αλλ' όμως ήμουν έτοιμος καυγά για να του στήσω.

Κατάλαβε τη θέση μου, κατάλαβε το χάλι
και έτσι με απόφυγε καυγά με 'μέ να βάλει·
έκανα την κορόιδα κι εγώ όπως αυτός
και στο πλευρό μας ήτανε άπειρος ο στρατός.

Φωνάζαν απ' την κόπωση πάρα πολλοί φαντάροι,
βάλε στ' αμάξι και ημάς σωφέρ μας παλικάρι·
τα χάλια μας δεν βλέπεις; θα μείνουμε στο δρόμο,
στο διάβολο κι οι υπουργοί και με αυτόν το νόμο.

Φθάνει το αυτοκίνητο σε ορισμένο τόπο·
ως ήμουν μουδιασμένος μ' ένα μικρό δε κόπο
κατέβηκα και ξάπλωσα σ' ένα αμπέλι πάλι,
χωρίς να θέλω βρέθηκαν σταφύλια στο κεφάλι.

Ξαπλώνω όπως ξάπλωνα και άλλοτε στ' αμπέλι
και λέγω με το νου μου πως τώρα δεν με μέλλει,
διότι πλέον έληξε η τρομερή πορεία,
καθότι συγκεντρώνετο όλη η φανταρία.

Αλλ' όμως με επάγωσε της νύχτας το αγέρι
και στην καρδιά μας κτύπαε σαν νά 'τανε μαχαίρι·
μια 'ξώπορτα την σπάσαμε, την κάναμε κομμάτες,
φωτιά ευθύς ανάψαμε, ζεστάναμε τις πλάτες.

Σε λίγο άρχιζε, λοιπόν, για να γλυκοχαράζει,
κάποιον ακούω δίπλα μου με όλους να τα βάζει·
ήτο συνταγματάρχης και είχε διατάξει
να γίνει επιβίβασις ήσυχα και με τάξη.

Εγώ λοιπόν ο κακόμοιρος καθόμουν ξαπλωμένος,
έβλεπα την κατάσταση κι ήμουν συλλογισμένος·
άκουγα τις διαταγές ν' αφήνουν τα μουλάρια
και όσοι εμπαρκέρνανε λέγονταν παλικάρια.

Να βλέπεις κτήνη άφθονα να γίνονται κοπάδια,
εδώ κι εκεί αδέσποτα να βόσκουν στα λειβάδια,
ο δε φαντάρος πενιχρός ό,τι μπορεί να παίρνει,
να μπαίνει στο καράβι για Χίο να μπαρκέρνει.

Εγώ όλα τα ρούχα μου τα είχα σχεδόν χάσει,
καθότι και το πνεύμα μου είχε πολύ διστάσει·
μία κουβέρτα άρπαξα και ένα γκρα στο χέρι
και παίρνω δρόμο και τραβώ για χιώτικο αγέρι!

Μπαρκέρνω σε βαπόρι σε μιάμιση δε ώρα
καλοαποβιβάζομαι στη χιώτικη τη χώρα·
ψάχνω να βρω και φίλους μου, βρίσκω Ελαία Γιάννη,
σαν συνοδό με παίρνει, χωρίς καιρό να χάνει.

Πάμε ευθύς και βρίσκουμε καΐκι φορτωμένο,
πευκοφλοιό γεμάτο, εκεί κοντά αραγμένο,
που ήτο χωριανό μας και για να ξεφορτώσει
ο λιμενάρχης έπρεπε άδεια για να δώσει.

Τέλος, αφήσαμε σ' αυτό τη φτωχική μας προίκα,
έξω στη Χίο βαίνοντας και άλλους φίλους βρήκα,
να ψάχνουν 'δω, να ψάχνουν 'κει, να βρουν λίγο ψωμάκι,
να έλθει εις τα λογικά και η κοιλιά λιγάκι.

Εκτός που κρυολόγησα και είχα λίγο βήχα
με φίλο μου Ελαία την ίδια τύχη είχα·
στην πείνα επί το πλείστον στους φούρνους εξεπέσαμε
και το λουρί της μέσης μας στην πρώτη τρύπα δέσαμε.

Σφίξαμε δήθεν το λουρί να μην πολυπεινάμε,
μ' αυτό γινήκαμ' ικανοί τον κόσμο για να φάμε·
και όπου φούρνο βλέπαμε, τρέχαμε με ελπίδα
κι οι φούρναροι μας έλεγαν δεν έχει η πατρίδα.

Το παίρνουνε επίτακτο εις φούρναρης μας λέει,
σας ξεύρω όπου είσαστε νήστεις και πειναλέοι·
το ξεύρω πως το δίκαιο καθένας μας το έχει,
μόνο με τη διαφορά απ' το λαβείν δεν έχει.

Βρε φούρναρη, του λέγω 'γω, δώσε μισό ψωμάκι
και πάρε προκαταβολή και συ το παραδάκι·
για το Θεό λίγο ψωμί για να ξελιγωθούμε,
μια εβδομάδα συνεχώς με φρούτα την περνούμε.

Τέλος, εσυμμορφώθηκε, λίγο ψωμί μας δίνει
και σε κοιλιά θασίτικη πολύ είχε συντείνει·
η μία ήμουνα εγώ, ο κύριος Μαργαρίτης,
ο άλλος δε ο έτερος ο Γιάννης... Θεολογίτης.

Επίσης συνηντήθημεν με το γιατρό Λαμπίρη,
παιδί με πλήρη μόρφωση που τό 'λεγαν Σωτήρη·
κι αυτό εσυμμετείχε στο άνω επεισόδιο,
που παρ' ολίγο κόντεψε να πάμε κατευόδιο.

Και άλλα επεισόδια στη Χίο είχαμ' πάθει,
πάντα αιτία ήτανε των υπουργών τα λάθη·
του καθενός αν βάστασε λίγο η πορτοφόλα,
τα εύρισκε στα ακριβά, όμως εντάξει όλα.

Σταφύλια φθάσαν η οκά δραχμές πλέον των έξι,
για τους μανάβηδες σχεδόν είχε και μόνο φέξει·
από ψωμί είχ' έλλειψη, άστο αυτό στην πάντα,
ξηρό φαγί θα εύρισκες στην κάθε μια λουκάντα!

Φαντάρος και μικρέμπορος στη Χίο είχε γένει,
γιατί και η κατάστασις σχεδόν στην οικουμένη
πολύ σπανίως γίνεται ως έγινε στη Χίο,
για τους φαντάρους Έλληνας ζώντα-νεκροταφείο.

Κάθε φαντάρος έπαιρνε μποτίλια με ρακάκι,
ένα ποτήρι με νερό και δίπλα στο δρομάκι
μια νταβερνίτσα άνοιγε και φώναζε... το κρύο,
εδώ παιδιά το έχουμε εντόπιο στη Χίο.

Με δύο λόγια που έλεγε και για να ξεδιψάσεις
θέλων μη θέλων έτρεχες, καθώς και να γελάσεις·
τον άφηνες κάτι ψιλά και σαν ξενησκωμένος,
μπορώ να πω πως έμενε και ενθουσιασμένος.

Δεν ήταν παίξε γέλασε αυτές οι συγκεντρώσεις,
εις τον καθέναν έμειναν μεγάλες εντυπώσεις·
γιατί στρατός ανήρχετο πάρα πολλάς ομάδας,
μπορώ να πω πως ήτανε και εκατό χιλιάδας.

Τι ήθελες και δεν έβλεπες, ειδών ειδών αλάνια,
που γύριζαν εδώ κι εκεί και στα καφέ αμάν-ια·
έβλεπες πλείστους απ' αυτούς να είναι χασικλήδες,
έβλεπες πλείστους απ' αυτούς να είναι κουμαρτζήδες.

Μέσα στο κέντρο έστηναν, ξαπλώναν μια κουβέρτα
κι όλο τα ζάρια κούναγαν ελεύθερα κι αβέρτα·
δεν είχε την αξίωση κανείς να τους μιλήσει,
γιατί καθένας μ' αφορμή καυγά ήθελε στήσει.

Έγινε επεισόδιο πολλοί τις είχαν βρέξει
ο ένας εις τον άλλονε και κτυπηθήκαν κι έξι
'π' αυτούς που λέμε δε ημείς παντοτινοί ζαρτζήδες
και πάντοτε στας φυλακάς ακμαίοι χασικλήδες.

Πέντ' έξι μέρες κάθησα σχεδόν στη Χίο μέσα,
για να συντηρηθεί κανείς μόνο τα μόνα μέσα
ήταν να είχε χρήματα καλά για να περάσει,
να βρει ψωμί λιγάκι, ολίγο να πεινάσει.

Να μην πολυλογούμε φεύγω από τη Χίο
και μέσα απ' το καΐκι την έκαμα αντίο·
αντίο, Χίο, έλεγα με ξακουστά γλυκά σου,
που τά 'χεις βουλωμένα στα όμορφα κουτιά σου.

Προτού η εξοχότης μου νά 'χει αναχωρήσει,
τον αδερλφό μου Μήτσο τον είχα συναντήσει
και κάθησα μαζί σχεδόν τινας ημέρας
μετά απεχωρίσθημεν ένα γλυκό εσπέρας.

Αυτός μεν επαρέμεινε να 'ρθει με το καράβι,
αφού κι απολυτήριο κατόρθωσε να λάβει·
καθώς και εκατόρθωσε να λάβει και δικό μου
κι έφυγα 'γω αμέριμνος για το γλυκό χωριό μου.

Τέλος, αφού ανεχώρησα στας τρεις τω Σπετεμβρίω,
αλλ' ευτυχώς δεν είχαμε το του χειμώνος κρύο,
στη Μυτιλήνη φθάνουμε χαράγματα την άλλη,
απ' το Πλωμάρι δεξιά εις ένα περιγιάλι.

Εκεί απεβιβάσθησαν Μυτιληνοί φαντάροι
και μερικοί κατάγονταν μέσα απ' το Πλωμάρι·
κατόπιν το καΐκι εις το Πλωμάρι καθίζει,
καθώς εφοδιάσθημεν, καθείς κοιλιά γεμίζει.

Εις το Πλωμάρ' καθήσαμε σχεδόν μία ημέρα,
βγήκα και εσυργιάνισα πολύ καλά 'κει πέρα·
πήρα αρκετό εφόδιο, ψωμί, τυρί και άλλα,
γιατί πολύ φοβόμουνα καμιά της πείνης μπάλα!

Τέλος, επιβιβάσθημεν πάλι εις το καΐκι
που ανωτέρω είπαμε πως ότι και ανήκει
σε καπετάνιο εγχώριο του Πλωμαρίτ' Αντώνη,
που στεκόντανε πάντοτε γενναία στο τιμόνι.

Απ' το Πλωμάρι φεύγοντας είχαμε τώρα φθάσει
εις ένα έτερο χωριό που έχω πια ξεχάσει·
το όνομά του, δυστυχώς, μόνο θυμούμαι σύκα,
εκεί κοντά τριγύρω νομίζω πως ευρήκα.

Σαν λαίμαργοι επέσαμε και εις αυτά επάνω
και κάποτε κοιτάζαμε μήπως αεροπλάνο
ερθεί κανένα εχθρικό για να μας βομβαρδίσει,
μα δεν βαριέσαι τίποτε δεν είχε μας πτοήσει.

Ήμασθαν σε ασφάλεια, να ήτο σωστό τάχα;
βεβαίως τώρα ήμασθαν για την κοιλιά μονάχα·
καθένας μας επρόβλεπε διά να την γεμίζει
και κάθε καπνιστής καλός τσιγάρο να καπνίζει.

Στας πέντε ξεκινήσαμε από το χωριουδάκι
και έξαφνα σιγά σιγά φυσούσε κι αεράκι,
πότε ολίγη μπουνάτσα, πότε λίγο αέρι,
αρχίσαμ' αντικρύσαμε της Λήμνου νέα μέρη.

Προτού το καϊκάκι μας στη Λήμνο για να φθάσει,
προτού για να σιμώσει κάβο τινά να πιάσει,
μια τρικυμία έπιασε, το κύμα δε κτυπούσε
κατάμουτρα το πλοίο μας και το απασχολούσε.

Μάινα ο καπετάνιος μας αρχίζει να φωνάζει,
μάινα το ένα το πανί, γιατί δεν μας ταιριάζει
ώσπου να ασφαλίσουμε τον κάβο πού 'ναι φάτσα
κι έπειτα δεν μας ένοιαζε, αν ήτο και μπουνάτσα.

Για μια στιγμή τα βρήκαμε σκούρα και σκουργιασμένα,
του καθενός τα λόγια του ήτανε μετρημένα·
το ηθικόν μας τού 'χαμε, γιατί και το καΐκι
ήταν καινούργιο κι άντεχε πάντοτε με τη νίκη.

Και καπετάνιο είχαμε άνθρωπο όπως πρέπει,
είχε καλή προαίσθηση, πάντοτε να προβλέπει
σε τέτοιες τρικυμίες, σε τέτοιες περιστάσεις,
γιατί και ανελάμβανε νά 'ναι ευθύνης πάσης.

Τέλος, αφού εφθάσαμε στης Λήμνου την πρωτεύουσα,
κατάστασις απέβαινε πάντα καλυτερεύουσα·
εκεί τυρί ευρήκαμε πολύ και πιο φθηνό
κι όλως απαλλασσόμουνα από το να πεινώ.

Εκεί μας υπεδέχθη ο φρούραρχος με τάξη
και στο εστιατόριο είχε και διατάξει
να φάμε όλοι δωρεά, με έξοδα του τόπου,
που είχανε συνεισφορά επιτροπή του τόπου.

Αφού, λοιπόν, εφάγαμε, μας δίδουν εφεδρεία
για προκειμένη εκδρομή, για θαλασσοπορεία·
λίγα τυριά μας δίνουνε και μερικά ψωμάκια
και μετρημένα ήμασθαν κι ημείς τα φανταράκια.

Ευχαριστίας αρκετάς καθείς είχε εκφράσει
εις την εκεί επιτροπή που είχε κοπιάσει·
μετά στη βάρκα μπαίνουμε και ίσια στο καΐκι
Λιμεναρίων προορισμό, γιατί και 'κει ανήκει.

Στη Λήμνο μείναμε σχεδόν μόνο δύο ημέρας,
έξαφνα αναχωρούμε ένα καλό εσπέρας,
μ' ένα καιρό αμφίβολο εις τας οκτώ το βράδι
στα Κοίνυρα και στις Αστρίς μ' ένα βαθύ σκοτάδι.

Την επομένη το πρωί βρέθηκα στο χωριό μου
κοντά στα αδελφάκια μου, στο σεβαστό γονιό μου·
πέντε χρονάκια ακριβώς είχα για να πατήσω
τ' αγαπητό σπιτάκι μου για να το αντικρύσω.

Χαρά μου απερίγραπτη εις όλη μου τη νιότη
μόλις εφανερώθηκε εις τη ζωή μου πρώτη·
είκοσι μέρες ακριβώς έμεινα εις το σπίτι,
κατόπιν πάλιν έξαφνα η κλάσις μου εκλήθη.

Πήγα και κατετάχθηκα κάτω εις την Αθήνα,
όπου εκεί παρέμεινα περίπου ένα μήνα·
κατόπιν απολύθηκα ήλθα και πάλι σπίτι
απολαμβάνων στο εξής τον βίον του πολίτη.

Μαργαρίτης Προέδρου

«Τέλος»

Σημείωσις: Υπηρέτησα εν έτει: 1918 - 1919 - 1920 - 1921 - 1922 - 1940.

1. Το 1918 εις τα έμπεδα Τούμπας Θεσσαλονίκης.

2. Το 1919 επί εν εξάμηνον στην εκστρατεία της Ουκρανίας (Ρωσίας), ήτοι τρεις μήνες στην Ουκρανία και τρεις μήνες στη Βεσσαραβία της Ρουμανίας, δίπλα στο Δνείστερο ποταμό. Πόλεις της Ουκρανίας όπου και παρέμεινα επί τρίμηνον: Οδησσός, Νικολάιεφ, Χερσώνα, δίπλα στο Δνείπερο ποταμό (παγωμένο), όπου και έγινε η σκληρή μάχη της Χερσώνας με λόχο θανάτου, όπου και έλαβα μέρος και ως εκ θαύματος εσώθην. Εγκαταλείποντας την Χερσώνα με ατμόπλοια διασχίζοντας τον Δνείπερο ποταμό βγήκαμε στον Εύξεινο Πόντο (Μαύρη θάλασσα) και απεβιβάσθημεν εις την Οδησσό. Εκεί εσυναντήθην με τον αδελφό μου Δημήτριον, όστις και εξήτησεν αμέσως πληροφορίες περί ζωής μου. Ήτανε Μάρτιος μήνας του 1919.

Σε λίγες μέρες φύγαμε από την Οδησσό, περάσαμε τον Δνείστερο ποταμό (οκτώ ώρες αγωνία μέσα στις βάλτες και στο νερό ως τα γόνατα) και βγήκαμε στο πρώτο χωριό της Βεσσαραβίας, ονόματι Παλάγκα: (Άκερμαν, Γκούρα, Ρόζα, Άγιεν-Χάιν), κωμοπόλεις και χωριά της Βεσσαραβίας. Καθήσαμε τρεις μήνες στη Βεσσαραβία και έπειτα ήλθε ρουμανικός στρατός και μας αντικατέστησε. Περνώντας από τας πόλεις Γαλάτσι - Βραΐλα και μέσω του Δούναβη ποταμού ταξιδεύουμε για την ωραία Σμύρνη Μ. Ασίας.

3. Το 1919, 1920, 1921, 1922 υπηρέτησα στο μέτωπο της Μ. Ασίας, ήτοι σε πόλεις, σε χωριά και σε βουνά: Σμύρνη, Βανδήριον. Οδεμήσιον, Θείρα, Μποζ-Νταγ, Μπαλ-Μαχμούτ, Κιουτάχεια, Αφιόν-Καραχισάρ, Εσκή-Σεχίρ, Σιβρή-Χισάρ, Σεϊντή-Γαζή, Σαγγάριος, Αλμυρά Έρημος, Ταμπούρ-Ογλού, 40 χλμ. έξωθι της Αγκύρας, όπου δόθηκε η σκληροτέρα μάχη του ελλ. στρατού στη Μ. Ασία.

Υ.Γ. Ύστερα πό 18 χρόνια περίπου επί κυβερνήσεως Μεταξά εκηρύχθη ο Ελληνοϊταλικός - Ελληνογερμανικός πόλεμος στας 28 Οκτωβρίου 1940· εκλήθην ως έφεδρος στρ. της κλάσεως 1918 και υπηρέτησα επί εν εξάμηνον περίπου στον Βον λόχο διαβιβάσεων (Συν. Τηλ/τών) στη Ξάνθη, μετέπειτα στον Δον Όρχον Δ/ων στο κέντρον παραγωγής άρτου Θεσσαλονίκης καταφυγών εις τας Αθήνας με χίλιες δυο περιπέτειες κατά την είσοδον των Γερμανών του 1941. Εν ολίγοις γράφω κατωτέρω και πρόχειρον ημερολόγιον του στρατιωτικού μου βίου εν έτει 1940-1941.

Πρόχειρον ημερολόγιον του στρατιωτικού μου βίου κατά το 1940-1941.

Κατετάχθην 28η Οκτωβρίου 1940.

Απελύθην 28η Απριλίου 1941.

Στρατιωτική περιοδεία: Καβάλα - Παράδεισος - Χρυσούπολις - Ξάνθη - Δράμα - Σέρραι - Στρυμών - Κιλκίς - Θεσσαλονίκη - Βόλος - Λάρισα - Παλαιοφάρσαλα - Δομοκός - Αμπενοκλάδι - Γραβιά - Καστέλλια - Άμφισσα - Ιτέα - Χρυσός-Δελφοί - Αράχωβα - Λεβάδεια - Θήβαι - Κρεοκούκι - Μέγαρα - Ελευσίνα - Αθήναι.

28η Οκτωβρίου 1940 κατετάχθην ως έφεδρος στη Β΄ σειρά εφεδρείας στο λόχο Τηλ/τών Καβάλας.

30ή ιδίου μηνός ανεχώρησα για το χωρίον Παράδεισος, ενδιαμέσου Χρυσουπόλεως - Ξάνθης, όπου παραμείναντες επί διήμερον αναχωρήσαμεν διά Χρυσούπολιν προς επίταξιν ζώων. Παραμείναντες επί 5ήμερον εις Χρυσούπολιν (Σαρή Σαμπάν). 30ή ιδίου μηνός προ της επιτάξεως ενεγράφημεν στη δύναμη του λόχου 14ον Λόχον Διαβιβάσεων Τ.Τ. 740 αναχωρώντας εντός ολίγων ημερών διά την ωραίαν Ξάνθην, όπου και παραμείναμε επί τρίμηνον περίπου με τα φοβερά κρύα του ρέματος ή μάλλον της μεγάλης ρεματιάς Ξάνθης. Κατά τας ημέρας των Χριστουγέννων με μια τριήμερη άδεια πήγα στη Θάσο και είδα την αγαπημένη μου οικογένεια.

26η Ιανουαρίου 1941 απεσπάσθην στην Καβάλα προτιμηθείς παρά του Λοχαγού μου Κ. Παπακων/νου, όπου και παρέμεινα στον Δον Όρχο Διαβιβάσεων Τ.Τ. 526 στο Τάγμα Μηχανικού Κιουτσούκ Ορμάν, όπου και πέρασα καλά ελθών εις επαφήν με την οικογένειάν μου επί 45ήμερον περίπου.

10ην Μαρτίου 1941 αναχωρώ ξαφνικά μέσω Δράμας διά Θεσσαλονίκην, όπου στας 11-12 ιδίου μηνός φθάσαμε στη Θεσ/σνίκη και συμπτυχθήκαμε στον Δον Λόχο Διαβιβάσεων με διοικητή Λόχου τον κ. Δ. Γκέλμουρα. Από τον Λόχο Διαβιβάσεων μας απέσπασαν στα Γ΄ έμπεδα την 2αν Απριλίου 1941 και κατόπιν την 4ην Απριλίου απεσπάσθημεν στον 3ον Λόχο Κέντρου παραγωγής άρτου Θεσσαλονίκης.

8ην Απριλίου αναχωρούμε διά άγνωστον που. Κατόπιν επειγούσης διαταγής, απόρροια της κηρύξεως του πολέμου μετά της Γερμανίας, επιβιβάσθημεν ενός ατμοπλοίου και αναχωρήσαμε επειγόντως διά Βόλον μετά πολλών προφυλάξεων, σωσιβίων κλπ.

9ην Απριλίου, ημέρα Τετάρτη, απεβιβάσθην στο λιμάνι του Βόλου και καταυλισθήκαμε έξω στους ελαιώνας παραμένοντες επί 5ήμερον περίπου· δεν θα ξεχάσω το ωραίο χωριό Αλημεριά με την πλατάνα του, τη βρύση του και την εκκλησία του Άγιος Αθανάσιος. Μου θύμισε την δική μας εκκλησία του Αγίου Αθανασίου στο παλαιόν Κάστρον.

11-12 Απριλίου συνήντησα την κ. Καλλιόπη Καΐδου και συζητήσαμε περί πατρίδος. Γνώρισα τον κ. Στάθη Μάλγαρη, πολύ καλόν κύριον, καθώς και τον κ. Τηλέμαχο Καβαλιώτη, πρώην αρχιεργάτη στα καπνομάγαζα Καβάλας. Τις ίδιες μέρες έγινε μια αεροπορική επιδρομή με 14 γερμανικά αεροπλάνα Στούκας, εναντίον εγγλέζικων βαποριών που ξεφόρτωναν τρόφιμα και πολεμοφόδια στο λιμάνι του Βόλου με ορισμένας ζημίας. Νυχθημερόν είχαμε συναγερμούς και καταντήσαμε νευρασθενικοί.

14η Απριλίου 1941. Φύγαμε σιδηροδρομικώς μόλις βγήκε το φεγγάρι και εβομβαρδισθήκαμε από τη γερμανική αεροπορία διά ναρκών κατά λάθος, ευτυχώς άνευ θυμάτων.

15 Απριλίου 1941. Περιπλανώμεθα στο σταθμό Νεοφάρσαλος με κατεύθυνση προς τας Αθήνας. Ψυχική οδύνη, σκληρά στέρησις ψωμιού και φαγητού· στιγμές κρίσιμες· ταλαιπωρημένοι, πεινασμένοι, σκληρά δοκιμασμένοι από όλα τα κακά προχωρούσαμε προς τη Γραβιά στοιβαγμένοι σ' ένα βαγόνι (σιδηροδρόμου) ως ζώα.

16η Απρλίου 1941. Φύγαμε από το σταθμό Γραβιά, πήγαμε στο χωριό Γραβιά και απ' εκεί στα χωριά που ονομάζονταν Καστέλλια, όπου μας περιποιήθηκαν οι χωρικοί στα σπίτια τους και ησυχάσαμε μια βραδιά.

17η Απριλίου 1941. Φύγαμε από τη Γραβιά για την Άμφισσα με αυτοκίνητα· στο δρόμο συναντήσαμε ωραία φυσικά τοπία με φυσικές βρυσούλες αναβαίνοντας πολλά υψώματα ως τις κορυφές του βουνού και κατεβαίνοντας τις ρεματιές προς την Άμφισσα· έξωθι της Αμφίσσης βρίσκεται ένα ωραίο χωριό που ονομάζεται Τοπόλια· έχει παραγωγή ελαιών αρίστη, ως και της Αμφίσσης αι ελαίαι είναι ξακουσταί.

17η Απριλίου 1941. Φθάσαμε στην ωραία Άμφισσα με τους περίφημους ελαιώνας και τον απέραντο κάμπο που βαστάει μέχρι την παραλία της Ιτέας. Από την Άμφισσα πήραμε μια δεκαπενθήμερο κανονική άδεια και προχωρούμε προς Αθήνας.

17η Απριλίου 1941. Αρχίζουμε γινόμασθε πεζοπόροι (παρέα φαντάροι) αρκετών χιλιομέτρων, οπότε ένας σωφέρ μας εξυπηρέτησε με το φορτηγό του αυτοκίνητο· μας παρέλαβε και μας έφερε μέχρι τας Θήβας. Στο δρόμο συναντήσαμε πόλεις και χωριά: Χρυσός - Δελφοί - Αράχωβα - Λεβαδιά - Θήβαι. Έπειτα: Κρεοκούκι - Μέγαρα - Ελευσίνα - Αθήνα.

Έφθασα στας 18 Απριλίου 1941 στας ωραίας Αθήνας· οι σειρήνες μας κατήντησαν νευρασθενικούς με τους συναγερμούς των.

27 Απριλίου 1941. Είσοδος των Γερμανών στας Αθήνας, που φέρονται ευγενικά στον ελληνικό λαό δηλώνοντας διά του τύπου ότι έρχονται ως φίλοι και όχι ως εχθροί. Η πειθαρχία τους και η τυφλή υπακοή των κατωτέρων προς τους ανωτέρους με προξένησε μεγάλην εντύπωσιν.

Στην Αθήνα συναντήθηκα με τ' αδέλφια μου Μάρκον, Θεοδώρα στας 18 Απριλίου 1941.

19η Απριλίου συνάντησις στας Αθήνας με τον αδελφόν μου Αύγουστον (στρ. αφιχθείς από το Μ. μέτωπο).

2α Μαΐου 1941 συνάντησις με τον αδελφόν μου Βενιζέλον, αφιχθείς από το Αλβανικό μέτωπο.

Έφυγα από την Αθήνα για τη Θάσο στα μέσα του Μαΐου 1941 με όσα συγκοινωνιακά μέσα υπήρχαν (τραίνο, αυτοκίνητο, πεζοπορία) κλπ. Αθήναι - Γραβιά - Λαμία - Λάρισα - Τέμπη - Πλαταμώνα - Θεσσαλονίκη - Δράμα - Καβάλα - Λιμενάρια Θάσου.

Λιμενάρια Μάιος 1941 Μαργαρίτης Προέδρου

«Τέλος»